

Εἶθε ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐνισχύοι τοὺς ὑπὲρ τῆς παιδεύσεως τῆς νεολαίας εἰλικρινῶς μεριμνῶντας· αὐτοὺς δὲ τοὺς ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τῶν γραμμάτων φιλοτίμως ἀγωνιζομένους παροτρύνει πρὸς ζήτησιν καὶ κτήσιν τῆς ἀληθοῦς παιδείας, δι' ἧς ἐκεῖνος διεκρίθη καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ ὠφέλιμος ἐγένετο. Γένοιτο!

ΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΤΟΥ

ΜΑΚΑΡΙΤΟΥ ΚΡΑΛΗ*

«Ἀποθανὼν δίκαιος ἔλιπε μετὰ μέλον».

ΣΗΜΕΡΟΝ, ἀδελφοί, ἐπιτελοῦμεν τὸ μνημόσυνον τοῦ μακαρίτου Κράλη, τοῦ ἡμετέρου συμπολίτου καὶ φίλου, τοῦ πρὸ ἐνὸς ἔτους ἐξ ἡμῶν πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος. Βεβαίως ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, καθὼς καὶ εἰς πᾶσαν κηδείαν ἡ μνημόσυνον οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι, οἱ συμπαθοῦντες ἐν γένει εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀπελθόντος εὐλόγως καὶ δικαίως ἐπιθυμοῦσι ν' ἀκούσωσι καλὸν τινα λόγον ὑπὲρ τοῦ προσφιλοῦς αὐτῶν καὶ πολυποθήτου προσώπου· ἐν ᾧ ἄλλοι ἀδιαφοροῦσιν, ἢ ἄλλως πως διατίθενται. Εἰς τὰς διαφορὰς ταύτας τῶν γνωμῶν περὶ τῶν τεθνεώτων πολλοὶ ἀποβλέπον.

* Ἐξεφωνήθη ἐν Μολύβῳ τῷ 1884.

τες διστάζουσι νὰ ὁμιλῶσιν ἐν παρομοίαις περιστάτεσιν, ἵνα μὴ τυχὸν τούτους ἢ ἐκείνους δυσχερεστήτωσιν ὁμιλοῦντες ὑπὲρ ἢ παρὰ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀποδιώσαντος.

Οὐδεὶς ἀρνεῖται τὰς δυσχερείας τοῦ πράγματος, προκειμένου νὰ ἐκτιμηθῇ ἀποχρώντως καὶ νὰ παρυσταθῇ δεόντως ὁ ἀληθὴς τοῦ τεθνεώτος χαρακτήρ· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου τὸ ὁμιλεῖν εἰλικρινῶς περὶ ἐκάστου τῶν ἐξ ἡμῶν μεταστάντων, καὶ ἰδίως τῶν ἐν τῇ κοινῇ διακεκριμένων ἀνδρῶν, ἐστὶ καθήκον ἱερὸν ὑπὸ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀδελφικῆς ἀγάπης ἐπιβαλλόμενον, καὶ ἐν ταύτῳ συμφέρον ἡμῶν αὐτῶν ἀδιαφιλονείκητον· καθήκον, διότι οὕτως ἀποδίδομεν τὴν προσήκουσαν δικαιοσύνην εἰς τοὺς προαπελθόντας πατέρας καὶ ἀδελφοὺς ἡμῶν· συμφέρον, διότι οὕτω προτρεπόμεθα οἱ ἐπιζῶντες εἰς τὰ καλὰ καὶ θεάρεστα.

Δὲν πρόκειται βεβαίως ἡμεῖς ἐνταῦθα νὰ κρίνωμεν, καθὼς ἄλλοτε οἱ Αἰγύπτιοι, τοὺς τεθνεώτας, καὶ ἐπομένως νὰ ἀθωώσωμεν ἢ νὰ καταδικάσωμεν αὐτούς. Ὅχι· τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς θείας δικαιοσύνης, τῆς ὁποίας τὰ ἀνεξιχνίαστα μυστήρια οὔτε δικαίωμα, ἀλλ' οὔτε δύναμιν ἔχομεν ἡμεῖς νὰ ἐξερευνήσωμεν. Ποῖον εἶναι λοιπὸν τὸ ἔργον τοῦ ἐν τοιαύταις περιπτώτεσιν ὁμιλοῦντος καὶ εἰς τί συνίσταται ἡ δυσχέρεια;

Παντὸς ἀνθρώπου ὁ βίος, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐναρετωτέρου, εἶναι τρόπον τινὰ κρᾶμα, μίγμα ἀγχιῶν καὶ ἐννυ· τίων ἔργων καὶ πράξεων, ἐν γνῶσει καὶ ἀγνοίᾳ διαπραττομένων· καὶ πᾶς ἄνθρωπος ἐπομένως ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου αὐτοῦ παρουσιάζεται φέρων μετ' ἑαυτοῦ πᾶν τὸ ἀρετῶν ἢ ἐλαττωμάτων, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εἰς τοὺς ἄλλους γνωπτῶν· διότι μόνος ὁ καρδιογνώστης γινώσκει ἀκριβῶς τὰς ἐκάστου πράξεις καὶ διαθέσεις.

Τί ἀπαιτεῖται λοιπὸν ἐν τῇ κριτίμῳ ταύτῃ δι' ἕκαστον τῶν τελευτησάντων στιγμήν νὰ πράξωμεν ἡμεῖς οἱ ἐν ταῖς κηδείαις ἢ τοῖς μνημοσύνοις αὐτῶν παριστάμενοι; Τὰς μὲν ἀδυναμίας καὶ τὰ ἐλαττώματα, οἵαδήποτε καὶ ἂν ᾖσι προτρεπόμεθα καὶ ὀφείλομεν παντάπασιν νὰ τὰ λησμονήσωμεν καὶ νὰ τὰ συγχωρήσωμεν.

καὶ τὸ παράδειγμα τοῦτο τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ φιλαδελφίας δίδει πρὸς ἡμᾶς αὐτὴ ἡ μήτηρ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ, μητρικῶς δεομένη τοῦ πναγάλου Θεοῦ ὑπὲρ πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν κοιμημένων τέκνων αὐτῆς. Τὰ καλὰ ὅμως ἔργα, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ εἶναι παντάπασιν ἐστερημένος τοιούτων, ἔχομεν χρέος νὰ τὰ ἐξετάζωμεν, νὰ τὰ ἐνθυμώμεθα καὶ μετ' ἐπαίνων νὰ τὰ διηγώμεθα καὶ νὰ τὰ συνιστῶμεν εἰς τοὺς οἰκείους καὶ ξένους. Ἰδοὺ ποῖον εἶναι τὸ ἔργον ἡμῶν ἀδελφοί, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ θαρρύντως καὶ μετὰ πεποιθήσεως ἀναλαμβάνομεν, καθ' ὅτον ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν οὐχὶ ἓνα τῶν πολλῶν, ἀλλ' ἓνα τῶν ὀλίγων καὶ ἐκλεκτῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς ἐντίμου ταύτης κοινότητος, τὸν ὑπὸ πάντων ἀναφερόμενον καὶ ὑπὸ πάντων πειθόμενον τὸν αἰμίνηστον Κράλην, πρὸς ὃν λίαν προσφυῶς ἀρμόζει τὸ γραφικὸν ἐκεῖνο ρητόν· «Ἀποθνῶν δίκαιος ἔλιπε μετὰμελον».

Ἔτος ὀλόκληρον περῆλθεν, ἅρ' οὗ κηδεύσαντες τὸν μακαρίτην ἐν τούτῳ τῷ ἱερῷ νηῷ παρεπέμφκαμεν αὐτὸν ἅπαντες μικροὶ καὶ μεγάλοι θρηνοῦντες εἰς τὴν τῶν νεκρῶν κατοικίαν, καὶ ὅμως ἡ μνήμη αὐτοῦ διαμένει διηνεκῆς καὶ ἀνεξάλειπτος ἐν τῇ διανοίᾳ ἡμῶν, ἀκούσιόν τινα θλίψιν καὶ ἀθυμίαν ἐπὶ τῇ προώρῳ στερήσει αὐτοῦ διεγείρουσα. «Ἀποθνῶν δίκαιος ἔλιπε μετὰμελον». Τοῦτό ἐστιν ἡ μεγαλητέρα ἀπόδειξις ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, ἀνδρὸς δικαίου καὶ εὐσεβοῦς, ἡ μετὰ λύπης ἀνάμνησις τοῦ ἀποθανόντος, τῶν λόγων καὶ ἔργων, καὶ ἐν γένει τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ. Καὶ οἱ μὲν ἐνθυμοῦνται καὶ ἐπαναλαμβάνουσι πρὸς τοὺς ἄλλους τὸ σεμνὸν τοῦ ἥθους καὶ κόσμιον τοῦ μακαρίτου, οἱ δὲ τὰς ἀστειότητας καὶ τὴν τῶν τρόπων ἀφέλειαν· ἄλλοι τὴν αὐστηρότητα τῶν ἐκφράσεων, ἄλλοι τὰς πατρικὰς νοσησίας καὶ συμβουλὰς, τὰς ὁποίας ἐθεώρει καλῆ· κον ἑαυτοῦ νὰ ἀποτείνῃ μάλιστα πρὸς τοὺς νεωτέρους, καὶ ἄλλοι ἄλλο τι καλόν, εἴτε δι' ἔργου εἴτε διὰ λόγου γεγόμενον.

Ὁ μακαρίτης Κράλης δὲν ὑπῆρξε μὲν γέννημα καὶ θρέμμα τῆς πόλεως ταύτης, ἐγεννήθη ἐν ἀγίᾳ Παρασκευῇ, μιᾷ τῶν μεγαλειτέρων κωμοπόλεων τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἐκ μιᾶς τῶν πλου-

σιωτέρων καὶ ἐπισημοτέρων οἰκογενειῶν, ὁποία ἡ τοῦ Χατζῆ Ἀναγνώστου. Πρωίμως ὅμως ἀποκατασταθεὶς ἐνταῦθα διὰ τοῦ εὐτυχοῦς συνοικεσίου μετὰ τῆς οὐχ ἥττον ἐπισήμου οἰκογενείας τοῦ κλεινοῦ Ἀντωνίου Λάζου ἀπέβη διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ τῆς παραδειγματικῆς αὐτοῦ τιμιότητος εἰς τῶν μᾶλλον συντελεσάντων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τῆς πόλεως ταύτης, τῆς ἄλλοτε κλεινῆς καὶ ἐνδόξου Μηθύμνης.

Ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἀνάπτυξις κοινότητός τινος, ὡς καὶ ἐκάστης οἰκογενείας πρόδηλον, ὅτι ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φρονήσεως καὶ τῆς τιμιότητος ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν μελῶν αὐτῆς· ἀλλὰ καθὼς συμβαίνει πολλάκις ἐν μέρος τῆς οἰκογενείας ἢ τῆς κοινότητος ν' ἀποβῇ διὰ τῆς ἀφροσύνης καὶ τῆς ἀτάκτου διαγωγῆς τοῦ τὸ ὄνειδος καὶ πολλάκις ὁ ὀλεθρος καὶ ἡ κατάπτωσις ὀλοκλήρου τῆς οἰκογενείας ἢ τῆς κοινότητος, κατὰ τὸ περιεχόμενον ἐκεῖνο, «Πολλάκις καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἀπηύρα», οὕτω συμβαίνει πολλάκις καὶ ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ ἔμφρων καὶ εὐτακτος καὶ τιμία διαγωγή νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀρετηρία καὶ ἀφορμὴ τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως ὀλοκλήρου οἰκογενείας ἢ κοινότητος· καὶ τοιοῦτό τι φαίνεται ὅτι συνέβη καὶ ἐνταῦθα πραγματικῶς διὰ τοῦ μακαρίτου Κράλη.

Ὁ Μόλυβος, καθὼς πάντες ὁμολογοῦσι, δὲν εἶχε τότε τὴν ἀνάπτυξιν, τὴν ὁποίαν σήμερον βλέπομεν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ὑπῆρχον ἐν Μολύβῳ οὔτε ἱεροὶ ναοὶ ἀποχρώντως εὐτρεπισμένοι, οὔτε τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς πᾶσαν κοινότητα σχολεῖα καὶ καταστήματα, οὔτε οἰκίαι κορυφαὶ καὶ εὐρύχωροι, ὁποῖαι σήμερον πανταχοῦ ἀνεκτίσθησαν. Καὶ ὅμως τί δὲν κάμνει ἡ ἁμιλλα, καὶ ἡ σύμπνοια, καὶ ἡ ὁμόνοια τῶν προϊσταμένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀνέκαθεν ἐτάχθη καὶ διεκρίνετο διὰ τῶν σπανίων προτερημάτων αὐτοῦ ὁ ἀοίδιμος Κράλης. Ἡ φρόνησις, ἡ δραστηριότης καὶ πρὸ πάντων ἡ τιμιότης ἐν τῷ ἐμπορίῳ καὶ ταῖς δοσοληψίαις ἀνέπτυξε καὶ ἐπολλαπλασίασε τὰ ὑπάρχοντα κεφάλαια, καὶ κατὰ συνέπειαν ἐπέφερε τὴν πρόσκτησιν διαφόρων

προσοδοφόρων κτημάτων καὶ καταστημάτων, ἅτινα σήμερον ἀποτελοῦσι τὸν κόσμον καὶ τὴν δόξαν τῶν ἐντίμων τούτων οἰκογενειῶν· ἡ δὲ φιλοπατρία καὶ ὁ ἔνθεος ζήλος ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἰδίων τέκνων καὶ τῶν συμπολιτῶν παρώτρυναν αὐτὸν εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν καὶ εὐπρέπειαν τῶν ἱερῶν ναῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τοιούτων, διὰ τὰ ὁποῖα σήμερον ὁ Μόλυβος δικαίως σεμνύνεται.

Μὴ διστάσωμεν, ἀδελφοί, ν' ἀποδώσωμεν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ εἰς πάντας τοὺς συγχρόνους καὶ συνεργάτας τοῦ μακαρίτου Κράλη τὸν ὀφειλόμενον ἔπαινον· ἀλλὰ σήμερον περιορισθῶμεν εἰς τὸν μακαρίτην.

Εἴτε τὸν ἰδιωτικόν, εἴτε τὸν κοινωνικόν καὶ θρησκευτικόν βίον τοῦ Κράλη ἐξετάσωμεν, εὐρίσκομεν αὐτὸν λίαν ἐπίζηλον καὶ ἀξιάγαστον. Καὶ πρῶτον ὡς πατὴρ καὶ οἰκογενειάρχης διεκρίνετο οὐ μόνον διὰ τὸ φιλόστοργον καὶ διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ ἴδια τέκνα, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον διὰ τὴν μέριμναν ὑπὲρ ἀναλόγου αὐτῶν ἐκπαιδεύσεως, χάριν τῆς ὁποίας οὔτε δαπάνης ἐφείσθη, οὔτε προτκαίρου στερήσεως· ἡ δὲ ἀξιότιμος αὐτοῦ οἰκογένεια διεκρίνετο καὶ διακρίνεται πάντοτε διὰ τὴν κοσμιότητα, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει πανταχοῦ τὰς καλὰς καὶ εὐγενεῖς οἰκογενείας. Δεύτερον ὡς ἔμπορος καὶ καταστηματάρχης διεκρίνετο κατὰ τὴν πίστιν καὶ τιμιότητα, ἥτις ἐστὶν ἡ ψυχὴ τοῦ ἐμπορίου καὶ τὸ ἀλάνθαστον μέσον πρὸς ταχυτέραν καὶ ἀσφαλεστέραν ἐπίδοσιν καὶ προαγωγὴν· ὡς πολίτης τρίτον διεκρίνετο κατὰ τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὸ φιλάδελφον. Πόσοι κατὰ καιροὺς οὐ μόνον ἐκ τῶν συμπολιτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ξένων δὲν ἀπήλαυσαν τῆς αὐτοῦ βοηθείας καὶ συνδρομῆς εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς συμπιπούσας ὑποθέσεις αὐτῶν· ὁ ἀβραμιαῖος οἶκος αὐτοῦ, καθὼς καὶ τὸ κατάστημα ὑπῆρχε τὸ καταφύγιον παντὸς τεθλιμμένου καὶ πάσχοντος, παρέχον πάντοτε παρηγορίαν καὶ ἀνακούφισιν.

Τί δὲ καὶ ὡς προϊστάμενος τῆς κοινότητος (καὶ ἦτο σχεδὸν πάντοτε τοιοῦτος, μέχρι τῆς ἀναδείξεως τῶν ἰδίων τέκνων αὐτοῦ),

διεκρίνετο πάντοτε διὰ τὸ ἄμεμπτον καὶ ἀκέραιον τοῦ χαρακτηρος, καὶ διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς ἐπιδόσεως καὶ προαγωγῆς τῶν κοινῶν ἡμῶν πραγμάτων ἐνδελεχῇ μέριμναν. Οὗτοι πρὸ πάντων συνετέλεσαν εἰς τὸ ν' ἀπαλλαγῇ βαθμηδὸν ἡ κοινότης αὕτη ἐκ τοῦ πιέζοντος αὐτὴν χρέους, τῆς μάστιγος ταύτης ὅχι ὀλίγων κοινοτήτων· αὐτὸς συνέτρεχε πάντα ἐξ οἰκσδήποτε κοινότητος ἐρχόμενον εἰς Μόλυβον, καὶ παρεστάτει καὶ ἐπροστάτευε. Καὶ ἐντεῦθεν τὸ σέβας καὶ ἡ ὑπόληψις τὴν ὁποῖαν πανταχοῦ ἀπελάμβανεν ἐν ἀπάσῃ τῇ ἐπαρχίᾳ. Βεβαίως ὡς πολιτευόμενος ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἔχη καὶ τοὺς ἀντιπολιτευομένους, καθὼς συμβαίνει πανταχοῦ ἐξ ἀνάγκης διὰ τὴν διαφορὰν τῶν γνωμῶν καὶ τῶν ἀντιθέτων συμφερόντων τὴν σύγκρουσιν. Ἀλλ' ἡ φρόνησις καὶ μάλιστα ἡ εἰλικρίνεια καὶ τὸ ἀμνησίκακον τοῦ μακαρίτου ἀφώπλιζεν ἀμέσως τοὺς ἀντιπάλους, ὥστε συνέβαιnen οὐδένα ἐχθρὸν διαρκῇ καὶ πραγματικὸν νὰ ἔχη ποτέ, ἀλλὰ τοὺς πάντας φίλους.

Ὡς χριστιανὸς τέλος εὐσεβὴς καὶ ὀρθόδοξος διεκρίνετο ὁ μακαρίτης κατὰ τὴν ἀκρίβειαν ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων, συχνάζων δηλονότι τακτικῶς εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς, καὶ φυλάττων ἀπαρκαβάτως πάσας τὰς διατάξεις τῆς μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας, μηδὲν παραφερόμενος ἐκ τῶν ἐσχάτως, ὡς μὴ ὠφελεν, ἐπὶ καταστροφῇ τῶν πολλῶν, διαδοθεισῶν νεωτερικῶν καὶ ἀντιθρησκευτικῶν ἰδεῶν, αἵτινες κλονίζουσι τοὺς ἀστηρίκτους καὶ ἐπιφέρουσι τὴν δυστυχίαν αὐτῶν. Ἀλλ' οὐχ οὕτω καὶ ὁ μακαρίτης Κράλης, ὅστις μολὼν ἐκ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα παρὰ τῶν εὐτεβῶν γονέων καὶ διδασκάλων αὐτοῦ ἐνέμεινεν ἄχρι τέλους σταθερὸς ἐν τῇ πατρίᾳ εὐσεβείᾳ καὶ πίστει, ἥτις ἐστὶ πρὸς πάντα ὠφέλιμος κατὰ τὸν ἀπόστολον, καὶ διὰ τοῦτο ἦτο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πραγματικῶς εὐδαίμων καὶ εὐτυχής, ἀπολαμβάνων μέχρι τέλους τῆς εὐλογίας καὶ τῶν ἀγαθῶν, ὅσα ὁ Κύριος ὑπόσχεται καὶ παρέχει εἰς τοὺς φοβουμένους αὐτόν. «Μακάριος ἀνὴρ, ἀναφωνεῖ ὁ ἱεροψάλτης Δαβὶδ, μα-

» κάριος ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον, ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ
 » θελήσει σφόδρα· δυνατὸν ἐν τῇ γῇ ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ,
 » γενεὰ εὐθέων εὐλογηθήσεται· δόξα καὶ πλοῦτος ἐν τῷ οἴκῳ
 » αὐτοῦ, καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος».
 Αἰωνία ἡ μνήμη αὐτοῦ.

Τοιοῦτος, ἀδελφοί, ὡς ἐν σκιαγραφίᾳ τινὶ ὁ ἡμέτερος συμπο-
 λίτης Κράλης, τοιοῦτος ὁ βίος αὐτοῦ, τοιαῦτα τὰ τούτου ἀποτελέ-
 σματα· ἐπίφθονα πάντα καὶ ζηλωτά. Εἶθε δὲ καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ,
 καὶ τὰ τέκνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ, τὰ ὅποια ὁ παρὰ Θεοῦ ηὐλογημέ-
 νος ἡξιώθη νὰ ἴδῃ, μιμηθῶσιν αὐτὸν ἐν πᾶσι καὶ διακωνίσωσιν
 οὕτω τὸ ὄνομα καὶ τὴν μακαρίαν μνήμην αὐτοῦ. Ἡμεῖς δέ,
 φίλοι καὶ συμπολιῖται τοῦ μακαρίτου, ὅσοι ἐγνωρίσαμεν αὐτὸν
 καὶ συνεζήσαμεν μετ' αὐτοῦ τί ὀφείλομεν ἔτι ἐν τῇ περιστάσει
 ταύτῃ νὰ πράξωμεν; Ἐν πρώτοις μὲν ὀφείλομεν νὰ προσπαθή-
 σωμεν νὰ μιμώμεθα, καθ' ὅσον ἐνδέχεται, τὰ ἀξιάγαστα ἔργα
 καὶ τὸν εὐθὺν καὶ ἀδόλον χαρακτῆρα τοῦ μακαρίτου, πρὸς ὅρεος
 καὶ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Ἐχοντες δὲ ὑπ' ὄψιν τὸ
 μάταιον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύτεως
 τὸ εὐόλισθον, νὰ λητμονήσωμεν τὰς ἀδυναμίας, ὅσας τυχὸν ὁ μα-
 καρίτης εἶχεν ὡς ἄνθρωπος, καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἴσως ποτὲ μᾶς
 ἐλύπησε, καὶ δεηθῶμεν τοῦ παναγάθου Θεοῦ ὑπὲρ ἀναπαύσεως
 τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἐπιλέγοντες τό, ὁ Θεὸς συγχωρήσει σε, ἀδελφέ,
 καὶ ἀναπαύσει σε ἐν κόλποις Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ!
 Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ

ΕΙΣ

ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΝ ΓΙΑΝΝΑΡΟΝ *

—οο:οο:οο—

ΚΑΙ εἰς πολλὰς μὲν ἄλλας παρομοίας τοῦ ἀνθρωπίνου βίου
 περιπετείας καὶ καταστrophάς, μάλιστα δὲ εἰς τὴν παροῦσαν θλι-
 βερὰν ἀληθῶς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ ἀπροσδόκητον ὁλως περιστά-
 σιν ἀρμόζει νὰ ἐκφωνήσωμεν τὸ **Ματαιότης ματαιότητων καὶ
 πάντα ματαιότης**. Ἐπὶ τούτῳ λοπὸν δύννηται πᾶς τις νὰ εἴπῃ,
 ἐπὶ τούτῳ πρό τινος μόλις ἡμερῶν ἀπῆλθεν εἰς Προῦσαν ὁ Θρασύ-
 βουλος Γιάνναρος διὰ νὰ μὴ ἐπανέλθῃ, εἰ μὴ νὰ μετενεχθῇ ἐνταῦθα
 νεκρός; διὰ νὰ ἴδωμεν αὐτὸν ὕμεις ἐν τοιαύτῃ σπαρταξικαρδίᾳ θέ-
 σει καὶ καταστάσει; Ὑψιπτε Θεέ! ὁποῖον μάθημα δίδεις σήμερον
 εἰς τοὺς ἀμερίμους ἡμᾶς, τοὺς λητμονοῦντας ὅτι ἐν τῇ χειρὶ Σοῦ
 ἐστὶν ἡ πνοὴ ἡμῶν.

Ἐχετε δίκαιον, ἀδελφοί, νὰ συγκινήθῃτε τοιοῦτον ἀπέναντι
 τοῦ προκειμένου νεκροῦ, ἀνυπολόγιστοι ὅπως ἦτο μέχρι χθὲς καὶ
 πρώην ὁ Θρασύβουλος Γιάνναρος, καὶ ὁποῖος τῶντι παρουσιάζεται
 σήμερον. Τίνος ἐκ τῶν νομιζομένων καὶ παρὰ πᾶσι ποθουμένων
 ἀγαθῶν ἐστερεῖτο ὁ μακαρίτης; Πλοῦτος, ἡλικίας ἀκμή, εὐτεχνία,
 ὑπόληψις, πᾶν ὅ τι συντελεῖ εἰς τὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τοῦ ἀν-
 θρώπου εὐημερίαν, ὑπῆρχεν εἰς τὸν διὰ τοῦτο παρὰ πολλῶν ζη-

* Ἐξεφωνήθη ἐν Πριγκήπῳ 1886 κατὰ μῆνα Ἰούνιον.

λευόμενον καὶ μακαρίζόμενον Θρασύβουλον. Ἀλλὰ σήμερον εἰς τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποῖαν προυσιάζεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ποῖος θέλει, ποῖος ζηλεύει τὴν θέσιν του; ποῖος μάλιστα δὲν ἀποστρέφει καὶ ἄκων τὸ πρόσωπον, καὶ συγκεκινημένος μέχρις ὅστων δὲν ἐλεεινολογεῖ τοῦ ἀνθρώπου βίου τὴν ματαιότητα, καὶ δὲν ἀναφωνεῖ στενάζων ἐκ βάθους ψυχῆς «ματαιότης ματαιότητων καὶ πάντα ματαιότης»;

Τοιαύτας μελαγχολικὰς σκέψεις προκαλεῖ ὁ αἰφνίδιος θάνατος τοῦ προλειμένου νεκροῦ. Εἰς τοιοῦτον ἀπελπιστικὸν συμπέρασμα φθάνει ὅστις περιορίζει τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τοῦ τάφου.

Ἀλλ' ὅ τι ἀθυμία παρερχομένων τοῦ κόσμου τούτου ἡδέων ὑπαγορεύει, τοῦτο λελογισμένη κρίσις καὶ παρατήρησις ἀναιρεῖ. Ναί, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί· δὲν εἶναι ματαιότης τὰ πάντα, ἐάν, λησμονήσαντες πρὸς στιγμὴν τὸ κατέχον τὴν καρδίαν ὑμῶν ἄλγος, ἀπαθέστερον τὰ πράγματα κρίνωμεν· δὲν εἶναι ματαιότης, εἰ μὴ ὅσα παρέρχονται καὶ δὲν μένουσι μετὰ θάνατον, καθὼς πρὸ μικροῦ ἐψαλλεν ἡ Ἐκκλησία διασαφηνίζουσα τρόπον τινὰ τὸ προμνημονευθέν τοῦ Σοφοῦ Σολομῶντος ἀπόφθεγμα. «Πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα ὅσα οὐχ ὑπάρχει μετὰ θάνατον». Ἴδου ὁ κανὼν, καθ' ὃν πρέπει νὰ κρίνηται ἡ ἀληθὴς τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων ἀξία. Ναί! εἶναι ματαιότης ὁ **πλοῦτος**, ὅταν ἀδίκως ἀποκτηθεὶς δαπανᾷται εἰς μόνας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πολυτελείας· δὲν εἶναι ὅμως ματαιότης, ὅταν διὰ τῆς φιλοπονίας τοῦ ἀνθρώπου ἀποκτηθεὶς χρησιμεύῃ εἰς αξιοπρεπῆ συντήρησιν ἑαυτοῦ καὶ πρὸς ἀνάλογον ἐκπαίδευσιν καὶ χριστιανικὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων αὐτοῦ. Εἶναι ματαιότης ἡ **δόξα**, ὅταν εἶναι κενή, καὶ ὁ κενόδοξος ὑπερφρονῇ καὶ κατεπαίρεται τῶν ὁμοίων αὐτῷ ἀνθρώπων· δὲν εἶναι ὅμως ματαιότης ἡ ἀγαθὴ ὑπόληψις, ἡ διὰ τῆς ἰδίας χρηστότητος ἀποκτηθεῖσα καὶ χρησιμεύουσα ὡς παράδειγμα τῶν ὁμοίων ἡμῖν. Εἶναι ματαιότης καὶ αὐτὴ ἡ **ἰσχύς** καὶ ἡ **δύναμις**, ὅταν ὁ κατέχων αὐτὴν ἀντὶ νὰ βοηθῇ καὶ νὰ προστατεύῃ καταπιέξῃ τοὺς ἀδυνά-

τους· δὲν εἶναι ὅμως ματαιότης ὅταν χρησιμεύῃ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἀδικουμένων καὶ πιεζομένων. Ναί! δὲν εἶναι ματαιότης ἡ **ἀρετὴ**, ἡ ὁποία δύναται κάλλιστα νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἐν τῷ πλούτῳ καὶ ἐν τῇ δόξῃ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀνωτάτῃ δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ. Δὲν εἶναι ματαιότης ἡ εὐσυνείδητος ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος, ὅταν τις δύναται νὰ συμβιβάζῃ καὶ οὐχί ποτε νὰ θυσιάζῃ τοῦτο πρὸς τὸ συμφέρον. Δὲν εἶναι ματαιότης ὁ ἀνεπίληπτος βίος, ἔστω καὶ σύντομος καὶ βραχύς· ἐξ ἐναντίας ἔχουσιν ἀξίαν μεγάλην, ἀποτελοῦσι τὸν κόσμον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ δικαιονίζουσι τὴν μνήμην τῶν κατορθούντων αὐτά.

Κατὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν κανόνα, κρινόμενος καὶ ὁ μακαρίτης Θρασύβουλος, τοῦ ὁποῖου ὁ αἰφνίδιος θάνατος κατέπληξεν εὐλόγως τοὺς πάντας καὶ ἐθύθισεν εἰς πένθος ἀμύθητον τὴν ἑαυτοῦ οἰκογένειαν, ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν διῆλθε τὸν βίον τοῦτον εἰς μάτην, καθὼς ἐκ τοῦ ἀπροσδοκῆτου αὐτοῦ θανάτου ἠδύναντό τινες μικροψυχοῦντες νὰ διανοηθῶσι· διότι ἀφίνει πολλὰ καὶ καλὰ μετὰ θάνατον χρησιμεύοντα καὶ πρὸς ἔπαινον ἑαυτοῦ καὶ πρὸς παραμυθίαν τῶν τεθλιμμένων αὐτοῦ φίλων καὶ συμπατριωτῶν.

Δὲν εἶναι τῆς παρούσης ὥρας καὶ περιστάσεως νὰ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερεῖς τοῦ βίου αὐτοῦ· ἀλλὰ φρονῶ, ὅτι καὶ βλέμμα παροδικὸν ἐπ' αὐτοῦ ἀρκεῖ πρὸς ἀπόδειξιν.

Ὁ μακαρίτης Θρασύβουλος Γιάνναρος ἐγεννήθη ἐν Πλωμαρίῳ τῆς νήτου Λέσβου ἐκ μικρᾶς μὲν ἀλλ' ἐντίμου καὶ εὐτεβοῦς οἰκογενείας, ὁποῖαι ἦσαν δηλονότι καὶ εἶναι ἄχρι τοῦδε τῶν μερῶν ἐκείνων αἱ οἰκογένειαι. Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ μόνον, ἀλλὰ σπουδαῖον ἠθικὸν κεφάλαιον, ὅπερ ἐκκληρονόμησε παρὰ τῶν γονέων αὐτοῦ· πᾶσα δὲ ἡ μετὰ ταῦτα βαθμιαία προαγωγή αὐτοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν ἰδίαν νοημοσύνην καὶ δραστηριότητα. Εἰκοσσετῆς ἤδη μετέβη ἐκ τῆς πατρίδος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐγένετο ὑπάλληλος εἰς τι ἐμπορικὸν κατάστημα ἐν Γαλατᾷ· δὲν ἐβράδυνεν ὅμως διὰ τῆς ἐκτάκτου φιλοπονίας καὶ τιμιότητος νὰ καταστῇ τοῖς πᾶσι γνωστός, νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ἀγάπην πολλῶν,

καὶ ἐπομένως νὰ κατορθώσῃ μετ' οὐ πολὺ ν' ἀνοίξῃ μόνες ἰδιαίτε-
 ρον ἐμπορικὸν κατὰστημα, καὶ ὁσημέραι βαθμηδὸν ἐν τῷ ἐμπο-
 ρίῳ νὰ προάγῃται. Ἀλλὰ καὶ οἱ συμπατριῶται αὐτοῦ δὲν ἦτο
 δυνατόν νὰ παραγνωρίσωσι τὴν ἐξειδικασμένην τοῦ Θρασυβούλου
 ἱκανότητα, ἐξετίμησαν αὐτὴν ἀποχρώντως, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τῶν
 τὰ πρῶτα φερόντων ἐν Μυτιλήνῃ, ὁ γνωστὸς τοῖς πᾶσι Κωνσταν-
 τῖνος Βουρνάζος, ἔσπευσε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν γαμβρὸν ἐπὶ τῇ
 θυγατρὶ αὐτοῦ. Καὶ δὲν ἠπατήθη παντάπασι, διότι ὁ Θρασύβουλος
 διὰ τῆς τιμιότητος καὶ τῆς καλῆς αὐτοῦ συμπεριφορᾶς, προαγόμε-
 νος ἐκάστοτε καὶ τιμώμενος, κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς βαθμὸν εἰς
 τὸν ὅποιον ὀλίγοι μετὰ τῶν πολλῶν κατορθοῦσι νὰ φθάσωσι,
 νὰ κατὰ ταχὴ δηλονότι μετὰ τῶν μεγαλεμπόρων τῆς Κωνσταν-
 τινουπόλεως καὶ νὰ διακρίνηται ὡς ἐν τῶν ἐπιλέκτων μελῶν τοῦ
 ἐμπορικοῦ σώματος. Εἶναι δὲ οἴκοθεν φανερόν, ὅτι τοιαύτη ἐκ τοῦ
 μὴ ὄντος, ἔν' οὕτως εἴπω, προαγωγή, καὶ ἄνευ ἐξωτερικῆς προστα-
 σίας δὲν εἶναι τοῦ τυχόντος, δὲν ἀποκτᾶται ἄνευ σπουδαίων διανοη-
 τικῶν καὶ ἠθικῶν κεφαλαίων καὶ πλεονεκτημάτων πραγματικῶν.

Δὲν ἔχω δὲ ἀνάγκην ὁμιλῶν πρὸς εἰδότες ν' ἀπαριθμήσω τὰ
 σπάνια ἀληθῶς τοῦ Θρασυβούλου πλεονεκτήματα, τὰ ὅποια καὶ οἱ
 συμπατριῶται καὶ οἱ συνάδελφοι αὐτοῦ ἀνεγνώρισαν καὶ ἐξετίμη-
 σαν, διὰ τοῦτο καὶ ἔφορος τῆς ἐν Χάλκῃ Ἑλληνοεμπορικῆς Σχο-
 λῆς διορίσθη πολλάκις, καὶ διεκρίθη διὰ τὸν ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς
 Σχολῆς ἐκείνης ἀκραίφνη αὐτοῦ ζῆλον καὶ τὴν ἀφοσίωσιν, καὶ
 μέλος ἐπίλεκτον τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου μέχρις ἐσχάτων διε-
 τέλεσεν. Ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις, καθὼς καὶ ἡ
 Ἑλληνικὴ, ἐκτιμῶσαι τὴν ἱκανότητα τοῦ Θρασυβούλου ἐτίμησαν
 αὐτὸν διὰ παρασῆμων. Τί περισσότερον ἡδύνατό τις νὰ ἐπιθυμήσῃ;

Τὸ μόνον βεβαίως, ὅπερ θλίβει πάντας ἀνεξαίρετως τοὺς εἰδό-
 τας τὸν μακαρίτην ἐστὶν ὁ ἄωρος καὶ ἀνέλπιστος αὐτοῦ θάνατος·
 ὅτι ἡρπᾶγη ἐν τῇ ἀκμῇ καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ,
 καθ' ὃν καιρὸν ἡδύνατο δηλονότι νὰ καταστῇ ὠφελιμώτερος καὶ τῇ
 ἰδίᾳ πατρίδι, καὶ τῇ ἐνταῦθα χριστιανικῇ κοινωνίᾳ. Τοῦτό ἐστιν

ἀληθῶς ἀλγεῖνόν καὶ πληροῦν ἀθυμίας τὰς καρδίας ἀπάντων.
 Ἀλλ' ὁ Θεός, ὁ ζωῆς ἔχων καὶ θανάτου τὴν ἐξουσίαν, οὕτως ἠθέ-
 λησεν, οὕτως ἔκρινε συμφερότερον ἢ πάντορος καὶ πανάγαθος
 αὐτοῦ πρόνοια. Ἐπειτα ἡ ἀξία παντὸς ἀνθρώπου δὲν κρίνεται ἐκ
 τοῦ πολλοῦ ἢ ὀλίγου χρόνου, τὸν ὅποιον ζῶμεν ἐπὶ τῆς γῆς,
 ἀλλ' ἐκ τῆς χρήσεως τὴν ὁποίαν ποιεῖ ἕκαστος· ὁ δὲ Θρασύβουλος
 ἀπέδειξεν ὅτι ἐγκαίρως κατενόησε τὴν κλῆσιν καὶ τὸν προορισμὸν
 αὐτοῦ, εἰργάσθη φιλοπόνως καὶ ἀνεκδότως, ἐπολιτεύθη ἐντίμως
 καὶ αξιοπρεπῶς, προήχθη θαυμασίως, καὶ ἐπομένως ἀφίνει παρὰ
 πᾶσι μνήμην ἀγαθὴν, μνήμην ἀνδρὸς φιλοτίμου καὶ φιλοπόνου,
 μνήμην ἀνδρὸς φιλοπάτριδος καὶ ζηλωτοῦ τῶν καλῶν, μνήμην
 ἀνδρὸς φιλομούσου καὶ εὐτεβοῦς, ἀνδρὸς κατανοήσαντος ἐγκαίρως
 τὸν προορισμὸν αὐτοῦ καὶ φιλοτίμως αὐτὸν ἐκπληρώσαντα.

Ταῦτα δὲ πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα δὲν εἶναι ἄρα ἱκανὰ νὰ
 πρκαμυθήσωσι τοὺς οἰκείους καὶ φίλους, καὶ νὰ διεγείρωσι τὴν
 ἄμιλλαν τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ, ὥστε καὶ ἄλλοι νὰ μιμηθῶσι
 τὸ ἀξιόγαστον ἐκείνου παράδειγμα.

Ναί! φίλοι συμπατριῶται τοῦ Θρασυβούλου! ἔχετε δίκαιον
 νὰ λυπηθῇτε ἐπὶ τῷ ἄωρῳ θανάτῳ τοῦ ὑμετέρου συμπολίτου, ὅστις
 ὑπῆρχε τὸ καύχημα πάντων καὶ τὸ στήριγμα πολλῶν ἐξ ὑμῶν
 καὶ καλῶς ἐποιήσατε προτενεγκόντες αὐτῷ τὸν ἐπικήδειον τοῦτον
 στέφανον, δεῖγμα τῆς πρὸς τὸν μακαρίτην ἀγάπης καὶ ὑπολήψεως·
 ἐπιτρέψατε δὲ καὶ ἐμεῖ, συμμεριζόμενον ὡς εἰκὸς τὴν ὑμετέραν θλί-
 ψιν, νὰ προτείνω ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦ μακαρίτου, ὡς εἰς τῶν
 ἀρχιερέων τῆς ὑμετέρας πατρίδος μίαν ὑπὲρ αὐτῆς πρότασιν ἢ
 παραίνεσιν. Πολλοὶ τῶν ἐν τῇ μεγαλοπόλει ταύτῃ παρεπιδημούν-
 των ὁμογενῶν, καίπερ ἐκ διαφόρων τόπων καὶ νήτων ὁρμώμενοι,
 ἐνόμιζαν καλὸν καὶ ὠφελίμον καὶ συνέστησαν ἀδελφότητα ὑπὲρ
 τῆς ἰδιαίτερας πατρίδος ἕκαστος. Δὲν εἶναι ἄρα δυνατόν ὑμεῖς
 νὰ συστήσητε ἐνταῦθα τοιαύτην; Ταῦτα ἔκρινε καλὸν ἐν ὀνόματι
 τῆς ὑμετέρας πατρίδος νὰ ἀποτείνῃ πρὸς ὑμᾶς εἰς τῶν ἀναξίων
 τῆς Ἐκκλησίας λειτουργῶν.

Πρὸς ὑμᾶς δὲ τέλος τοὺς φίλους καὶ συνεργάτας τοῦ μακαρίου, τί ἄρά γε ἀπαιτεῖται νὰ εἶπω; Καὶ τί ἄλλο εἰμὴ πρῶτον μὲν νὰ ἐπαινέσω τὴν ἐν γένει προθυμίαν, μεθ' ἧς ἐσπεύσατε πανταχόθεν εἰς τὴν κηδεῖαν τοῦ ὑμετέρου συναδέλφου, καὶ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω ἐξ ὀνόματος τῆς πενθούσης οἰκογενείας αὐτοῦ, καὶ δεύτερον νὰ σᾶς παρακαλέσω ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ τούτου τοῦ πολυκλύστου Θρασυβούλου, ἀφ' οὗ ἀποδώσητε αὐτῷ τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν, νὰ δεηθῇτε τοῦ παναγάρχου Θεοῦ ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς, καὶ νὰ συγχωρήσητε αὐτῷ εἴ τι ὡς ἄνθρωπος ὁ μακαρίτης ποτὲ σᾶς ἐλύπησεν, ἐπιλέγοντες ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας, ὁ Θεὸς συγχωρήσοι σε, ἀδελφέ!

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ

Εἰς τὸν Πρωτομάρτυρα καὶ Πρωτοδιακόνον

ΣΤΕΦΑΝΟΝ*

« **Στέφανος πλήρης πίστεως καὶ
δυνάμεως ἐποίει τέρατα
καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν τῷ
λαῷ.** » (ΠΡΑΞ. 5' 8.)

ΘΑΥΜΑΖΕΙ, Σεβασμιώτατε Δέσποτα, θαυμάζει ἀναμφι-
βόλως ἕκαστος τῶν πιστῶν καὶ ἐκπλήττεται διὰ τὸ ὑπερβάλλον
τῆς πίστεως τοῦ μακαρίου Στεφάνου, περὶ οὗ αὕτη ἡ ἁγία Γραφή
μετὰ τοσαύτης ἐμφάσεως μαρτυρεῖ, ὅταν παραβάλλῃ τὰ περὶ τῆς
πίστεως τοῦ Στεφάνου λεγόμενα, δὲν λέγω πρὸς τὴν ἀπιστίαν τοῦ
Θωμᾶ, οὐδὲ περὶ τὴν ὀλιγοπιστίαν τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ πρὸς τοὺς
λόγους ὅλων ὁμοῦ τῶν μακαρίων ἀποστόλων πρὸς τὸν Κύριον·
« Πρόσθετε ἡμῖν πίστιν ». Πολλὴν βέβαια καὶ μεγάλην πίστιν εἶχον
καὶ οἱ πανεύφημοι τοῦ Χριστοῦ ἀπόστολοι, οἱ τὰ ὑπερφυῆ καὶ
ἐξαίσια θαύματα τοῦ Κυρίου ἰδόντες καὶ παρόμοια διὰ τῆς εἰς αὐ-
τὸν πίστεως διαπράξαντες, ἀλλὰ περὶ οὐδενὸς αὐτῶν εἴρηται ὅτι

* Ἐξεφωνήθη ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς κατὰ Χάλκην ἱερᾶς Μονῆς τῆς ἁγίας
Τριάδος, ἐν ἔτει ,αωμη'.

ἦτο πλήρης πίστεως. Τὴν ὑπέρτιμον τιμὴν ταύτην ἡ ἀγία Γραφή ἀποδίδει κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν μακάριον Στέφανον· « Στέφανος πλήρης πίστεως ».

Ἀκατάληπτος φαίνεται τῷ ὄντι ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ τοσαύτη τοῦ Στεφάνου πίστις, ἐὰν ὁμῶς ἀναλογισθῶμεν ὅτι ὁ Στέφανος ἦτο προωρισμένος ὑπὸ Θεοῦ οὐχὶ μόνον ὡς ὁ πρῶτος τῶν διακόνων, ἀλλὰ καὶ ὡς ὁ πρῶτος τῶν μαρτύρων, κατανοοῦμεν ὅτι οὐδόλως φαίνεται ὑπερβολικὴ, ἀλλὰ κατάλληλος καὶ πρέπουσα ἡ τοιαύτη τοῦ Στεφάνου πίστις. Ναί· τοιαύτην πίστιν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ, ὅστις ἐμελλε πρῶτος νὰ κάμῃ τὴν ἡρωικὴν ἀπόφασιν, ἵνα χύσῃ τὸ αἷμά του διὰ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· « Στέφανος πλήρης πίστεως ».

Τοιαύτη δὲ πάντα λόγον καὶ ἔπαινον ὑπερβαίνουσα πίστις ἔπρεπε νὰ ἐπιφέρῃ καὶ ἀνάλογον θείαν δύναμιν· διότι, καθὼς διδάσκει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος διδόνται εἰς ἕκαστον ἀναλόγως τῆς ἑαυτοῦ πίστεως. « ἔχοντες, λέγει, » χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διάφορα, εἴτε προφητεῖαν, κατὰ τὴν ἀνυπολόγιστον τῆς πίστεως ». Καὶ τῶντι τὸ πλήρωμα τῆς πίστεως ἐπέφερε καὶ τὸ πλήρωμα τῆς δυνάμεως, καὶ ὁ Στέφανος ἐπομένως ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα· « Στέφανος » πλήρης πίστεως καὶ δυνάμεως ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα μεγάλα » ἐν τῷ λαῷ ».

Τοῦτο τὸ πλήρωμα ἀποτελεῖ τὸ λαμπρότερον τοῦ Στεφάνου ἐγκώμιον· τοῦτο τὸ πλήρωμα ὑπερεδόξασεν ὅλον τὸν βίον του· τοῦτο τὸ πλήρωμα ἐθαυμάστωσε τὸν θάνατόν του, καὶ κατελάμπρυνε τὸ μαρτύριον· τοῦτο τὸ πλήρωμα ἐστεφάνωσε τὸν φερώνυμον Στέφανον. Τὸ πλήρωμα τῆς πίστεως, ὅπερ εἶχε πρὸ τῆς χειροτονίας, καὶ τὸ πλήρωμα τῆς δυνάμεως, ὅπερ ἔλαβεν ἔπειτα, ἀναφάνεται τόσον εἰς τὸν ἑνδοξὸν αὐτοῦ βίον, τὸν ὅποιον διῆλθε εἰς τὴν διακονίαν καὶ εἰς τὸ κήρυγμα, ὅσον καὶ εἰς τὸ ἔτι ἐνδοξότερον αὐτοῦ μαρτύριον· ὥστε εἴτε ὡς διάκονον καὶ κήρυκα τοῦ Εὐαγγελίου, εἴτε ὡς μάρτυρα θεωρήσομεν τὸν Στέφανον, πανταχοῦ βλέ-

πομεν αὐτὸν πλήρη πίστεως καὶ δυνάμεως. Καὶ τοῦτο ἔστω ὡς ὑπόθεσις τοῦ πρώτου τούτου ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος λόγου, τὸν ὅποιον ἀξιοῦμαι νὰ προσφέρω ὡς ἀπαρχὴν τῶν θεολογικῶν μου μαθήσεων εἰς τὸν πρωτομάρτυρα Στέφανον, τὴν ἀπαρχὴν ἀπάντων τῶν μαρτύρων.

Ἀλλὰ πῶς ὁ ἀσθενὴς ἐγὼ καὶ πρωτόπειρος καὶ πάσης ἀρετῆς ἄμοιρος θέλω ἰσχύσει νὰ ἐγκωμιάσω κατ' ἀξίαν τὸν πλήρη πίστεως καὶ δυνάμεως Στέφανον, τὸν πρῶτον ἐν διακόνοις καὶ μάρτυσι, τὸν πιστὸν μιμητὴν τοῦ Δεσπότη καὶ μέγαν ἀπόστολον; Πῶς θέλω δυνηθῆ νὰ παραστήσω τοὺς ἡρωικοὺς αὐτοῦ ἀγῶνας καὶ ἄθλους, δι' ὧν θέατρον ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις γενόμενος, τοὺς μὲν ἀγγέλους διὰ τῆς καρτερίας αὐτοῦ ἐξέπληξε, τοὺς δὲ ἀνθρώπους τοὺς μὲν πιστεύοντας ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν πίστιν ἐστήριξε, πολλοὺς δὲ τῶν ἀπίστων πρὸς τὴν πίστιν ἐφείλκυσε, αὐτὸν δὲ τὸν οὐράνιον αὐτοῦ ἀγωνοθέτην, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἰστάμενον παρεστήσατο, τῶν παλαισμάτων αὐτοῦ θεατὴν ἅμα καὶ συλλήπτορα; Πρὸς σὲ λοιπὸν καταφεύγω τὴν ὥραν ταύτην, πανάγιε Στέφανε, καὶ ἐκ ψυχῆς ἱκετεύω καὶ δέομαι, κατὰπεμψον ἀκτῖνά τινα τοῦ πληρώματος τῆς σῆς σοφίας καὶ δυνάμεως, ἵνα δυνηθῶ νὰ παραστήσω εἰς τοὺς νέους τούτους λευίτας τῆς χάριτος, τῶν ὁποίων ἀπάντων σὺ προεξάρχεις καὶ προϊστάσαι, τί δύναται ἡ θερμὴ καὶ ἐγκάρδιος πίστις, καὶ ὁ ἐκ ταύτης γεννώμενος ἔνθεος ζήλος, πρὸς δόξαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ οὗ τοσαῦτα ὑπέμεινας, καὶ πρὸς πνευματικὴν τῶν ἀκροατῶν μου ὠφέλειαν. Καὶ σὺ δέ μοι, παντέβαστε πάτερ καὶ δέσποτα, ὁ ὑπὸ τῆς χαρᾶς καὶ ἀγάπης καὶ πρὶν ἡμεῖς ἐπικαλεσθῶμεν, εὐλογῶν ἡμᾶς καὶ ἐγκαρδίως εὐχόμενος, μὴ διαλίπῃς θερμότηρας ἥδη καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ τὰς πρὸς τὸν Κύριον δεήσεις ποιούμενος, ὅπως ἰσχύσω ἐπιθεῖναι αἷσιον πέρας καὶ εἰς τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον τῶν ἐνταῦθα πενταετῶν πολυμόχθων ἀγώνων σου. Ὑμῶν δέ, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἐπικαλοῦμαι, οὐχὶ τόσον τὴν εὐνοίαν, περὶ τῆς ὁποίας οὐδόλως ἀμφιβάλλω, καὶ τὴν ὁποίαν ὀφείλετε, νομίζω, πρὸς πάντα

ἐκ τῶν συναδέλφων ἡμῶν κατὰ πρῶτον ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἁμβωνος παρουσιαζόμενον, ἀλλὰ τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐξαιρέτως ἐπικαλοῦμαι· διότι πέποιθα ὅτι ἐντελέστερον μιμήσεως παράδειγμα εἰς τὸ προταθὲν ἡμῖν τοῦτο θεολογικὸν στάδιον, οὐδέν· μετὰ τὸν Κύριον δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν, εἰμὴ τὸν πρωτοδιάκονον καὶ πρωτομάρτυρα Στέφανον.

Μεταξὺ τῶν πρώτων χριστιανῶν, οἵτινες, καθὼς ὁ θεηγόρος καὶ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἱστορεῖ, εἶχον πάντες μίαν ψυχὴν καὶ μίαν καρδίαν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰ πάντα κοινά, καὶ τὴν τροφὴν καὶ τὴν τράπεζαν, συνέβη ποτὲ γογγυσμὸς ἐκ μέρους τῶν ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐν τῇ καθημερινῇ διακονίᾳ καὶ διανομῇ τῶν τροφῶν παρεβλέποντο αἱ χῆραι γυναικες αὐτῶν. Οἱ δὲ ἀπόστολοι, θέλοντες ἵνα καταπαύσωσιν εὐθὺς τὸ κατὰ πρῶτον ἥδη μεταξὺ τῶν πιστῶν διεγερθὲν τοῦτο σκάνδαλον, προτείνουσι νὰ ἐκλεχθῶσιν ἐξ αὐτῶν ἄνδρες ἑπτὰ, μαρτυρούμενοι παρὰ πάντων ὡς ἱκανοὶ καὶ πιστοί, καὶ πλήρεις Πνεύματος ἁγίου καὶ σοφίας, ἵνα διορίσωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπιστασίαν ταύτην τῶν χηρῶν, ἐπιστασίαν ἣ ὁποία καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα ἔμελλε νὰ εἶναι συνωδευμένη καὶ μετὰ τῆς διακονίας τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων. Πρῶτος λοιπὸν ὅστις ἐκλέγεται καὶ μαρτυρεῖται παρὰ πάντων ὡς τοιοῦτός ἐστιν ὁ Στέφανος· διότι, ναὶ μὲν καὶ οἱ λοιποὶ ἐξ ἐκλέγονται διὰ τῆς τῶν πιστῶν μαρτυρίας, ὁ Στέφανος ὅμως μνημονεύεται πρῶτος, καὶ εἰς αὐτὸν μόνον ἀποδίδεται τὸ πλήρωμα τῆς πίστεως καὶ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος. «Καὶ ἐξελέξαντο Στέφανον ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ πνεύματος ἁγίου» (Πρ. Ὶ' 5). Πόση ἄρα εὐλάβεια, πόση ἀγιότης πρέπει νὰ ὑπῆρχεν εἰς τὸν μακάριον Στέφανον, τὸν ὁποῖον ὅλον τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν ἐμαρτύρησεν ὡς τοιοῦτον.

Οὕτω λοιπὸν ὁ Στέφανος χειροτονεῖται παρὰ τῶν ἀποστόλων διάκονος, καὶ πρῶτος μάλιστα τῶν διακόνων, ὡς πρῶτος τῇ ἀξίᾳ, πρῶτος τῇ πίστει καὶ χάριτι. Ἐντιμον ἀληθῶς καὶ λαμπρὸν τὸ τοιοῦτον ὑπουργήμα, ἀλλ' οὐχ ἦττον βαρὺ καὶ δύσκολον· ὑπουργήμα πρὸς τὸ ὁποῖον οἱ ἀπόστολοι δεικνύουσι τσαύτην

πρόνοιαν περὶ τῆς ἀξίας καὶ ἱκανότητος τῶν ἐκλεχθησομένων, δὲν πρέπει νὰ ᾔτο οὔτε μικρὸν, οὔτε εὐκολον, ὅταν τῶντι ἀναλογισθῶμεν ὅτι ὁ τότε διάκονος ὤφειλεν οὐ μόνον ἵνα φροντίζῃ πῶς νὰ εὐαρεστῇ τὸν Θεόν, ὅστις πίστιν μόνον καὶ καθαρότητα ψυχῆς ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν ἑαυτοῦ λειτουργῶν, ἀλλὰ ὤφειλε νὰ φροντίζῃ νὰ εὐχαριστῇ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ἀνθρώπους μάλιστα διαφόρων ἡθῶν, διαφόρων καταστάσεων καὶ ἡλικιῶν, διαφόρων τάξεων καὶ ἐπαγγελμάτων, ἀνθρώπους, οἵτινες νεωστὶ καταλείποντες τὴν πατρίαν θρησκείαν, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν δεξάμενοι, δὲν ἠδύναντο νὰ λησμονήσωσιν εὐκόλως τὰ πάτρια. Ὅταν ταῦτα πάντα καλῶς ἐξετάσωμεν, ἐξάπαντος πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τὸ διακονικὸν ὑπουργήμα ἀπῆρται πολλὴν τὴν φρόνησιν καὶ μεγάλην τὴν ἀρετὴν καὶ ἰσχυράν τὴν ἀνωθὲν θεϊαν ἀντίληψιν. Ναί· ἀλλ' ἡ πίστις, καθὼς γνωρίζομεν, καθιστᾷ καὶ τὰ δύσκολα εὐκόλα καὶ τὰ ἀδύνατα δυνατά, ὁ δὲ Στέφανος ἦτο πλήρης πίστεως, ἐν ταῦτῳ δὲ καὶ πλήρης δυνάμεως. Διὰ τοῦτο ἐν ᾧ οἱ ἀπόστολοι, οἱ ἀνωτέραν χάριν καὶ δυνάμιν ὑπὲρ πάντας λαβόντες παραιτοῦνται τῆς τοιαύτης διακονίας καὶ περιορίζονται εἰς μόνον τὸ κήρυγμα, ὁ Στέφανος, ὁ νέος μὲν τὴν ἡλικίαν, τέλειος δὲ ἀνὴρ κατὰ τὴν πίστιν καὶ δυνάμιν ἀναδέχεται καὶ ἐκτελεῖ τὴν διακονίαν ταύτην τοσοῦτον πιστῶς καὶ ἀμέμπτως, ὥστε ἀμέσως παύει πᾶς γογγυσμὸς μεταξὺ τῶν πιστῶν, πληθύνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν, καὶ τὸ θαυμασιώτερον πλῆθος πολὺ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Ἰουδαίων ἱερέων, τῶν πρὸ μικροῦ λυτσωμένων κατὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, προσέρχονται καὶ παραδέχονται τὴν πίστιν αὐτοῦ· «Καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ σφόδρα,» πολὺς τε ὄχλος τῶν ἱερέων ὑπήκουον τῇ πίστει» (αὐτ.). Τοσαύτη τῆς πίστεως καὶ δυνάμεως τοῦ Στεφάνου ἡ δυνάμις εἰς τὸ διακονικὸν ὑπουργήμα!

Ἄλλ' ἐὰν εἰς τὰς ἐφεξῆς τοῦ Στεφάνου πράξεις ἀποβλέψωμεν, αὐτὸς δὲν φαίνεται πλέον ἀπλοῦς διάκονος, ἀλλὰ μᾶλλον ἄλλος ἀπόστολος. Εἴτε τῶντι τὸν ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆλον

αὐτοῦ θεωρήσωμεν, εἴτε τὰ δι' αὐτοῦ τελούμενα θαύματα, οὐδόλως θέλομεν διστάσει νὰ συγκαταριθμήσωμεν αὐτὸν μετὰ τῶν μακαρίων ἀποστόλων. Μέγας καὶ θερμὸς τῶν ἀποστόλων ὁ ζήλος, ὅτε παραδόξως ἐκ τῆς φυλακῆς λυτρωθέντες, ὅπου ὁ φθόνος καὶ ἡ κακία τῶν Ἰουδαίων, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ ζήλου ὑπὲρ τῆς πατρῴας θρησκείας εἶχε ρίψει αὐτούς, ἀφόδως πάλιν, ὡς καὶ πρότερον, ἐκήρυττον παρρησίᾳ τὸ Εὐαγγέλιον, εἰς οὐδὲν τὰς ἀπειλὰς καὶ παρρηγελίας τῶν ἀρχιερέων καὶ γραμματέων λογισάμενοι. Ἀλλὰ καὶ ὁ ζήλος τοῦ Στεφάνου, ὅτε μόνος ἐναντίον διαφόρων Ἰουδαϊκῶν αἵρέσεων ἐτόλμησε νὰ κηρύξῃ καὶ νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, πρέπει νὰ θεωρῇται μικρότερος καὶ ὀλιγώτερον θερμὸς; « Ἀνέστησαν δέ τινες τῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς » λεγομένης Λιβερτίνων καὶ Κυρηναίων καὶ Ἀλεξανδρέων καὶ » τῶν ἀπὸ Κιλικίας καὶ Ἀσίας συζητοῦντες τῷ Στεφάνῳ· ἄλλ' » οὐκ ἴσχυον ἀντιστῆναι τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ πνεύματι ᾧ ἐλάλει » (αὐτ. 9). Ὅτε δὲ πάλιν οἱ τῆς πατρῴας θρησκείας οὗτοι ἔνθερμοι δῆθεν ζηλωταὶ ἠττηθέντες ὑπὸ τοῦ Στεφάνου καὶ τὴν αἰσχύνην μὴ φέροντες συνεκίνησαν κατ' αὐτοῦ πάντα τὸν δεισιδαίμονα καὶ μανιώδη ἐκείνον ὄχλον τῶν Ἰουδαίων μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, καὶ αἴφνης κατὰ τοῦ Στεφάνου ὡς ἄγρια θηρία ἐπιπεσόντες ἤρπασαν αὐτὸν καὶ ἔσυρον εἰς τὸ παράνομον ἐκεῖνο συνέδριον, ὅπου καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον οἱ θεομάχοι παρέστησαν, καὶ ὅπου ψευδομάρτυρας παρουσιάσαντες κατηγοροῦν αὐτὸν ὡς βλασφημοῦντα κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Μωϋσέως, καὶ τότε, λέγω, ὀλιγώτερον ζήλον παρὰ τοὺς ἀποστόλους ὁ Στέφανος ἔδειξε; Μετὰ πόσης ἀδελφικῆς ἀγάπης προσπαθεῖ κατ' ἀρχὰς νὰ ἐξαγάγῃ τῆς ἀπάτης καὶ πλάνης τοὺς πεπλανημένους ἐκείνους καὶ τυφλώτοντας εἰς τὰ τοσαῦτα θαύματα τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἀποστόλων, καὶ ὁδηγήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἀλήθειαν ἐξ αὐτῶν τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ τῶν λόγων τοῦ Μωϋσέως χειραγωγῶν αὐτοὺς εἰς τὴν πίστιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ' ὅτε εἶδεν αὐτοὺς μηδόλως προσέχοντας εἰς τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον τὴν καρδίαν σκληρυνό-

μένους, ἀνάπτει πλέον ὄλος ἐκ τοῦ ἐνθέρμου ζήλου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἡ ἔνθερμος αὐτοῦ καρδίᾳ ἐφλέγετο, καὶ « Σκληροτράχηλοι, λέγει, » καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὦσιν! ὑμεῖς αἰεὶ τῷ » Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε, ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν καὶ ὑμεῖς. » Τίνα τῶν Προφητῶν οὐκ ἐδίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγείλαντας τὴν ἔλευσιν τοῦ Δικαίου, οὗ νῦν » ὑμεῖς προδότες καὶ φονεῖς γεγέννησθε; » (αὐτ. ζ', 51. 52). Ἀκούετε, προδότες καὶ φονεῖς ὀνομάζει ποίους; τοὺς μαινομένους καὶ λυσσῶντας ἤδη κατ' αὐτοῦ Ἰουδαίους, τοὺς γραμματεῖς καὶ ἀρχιερεῖς, τοὺς πικροτάτους αὐτοῦ κατηγοροὺς καὶ ἀναιδεῖς συκοφάντας, τοὺς παρανόμους δικαστάς, τοὺς τὴν παραμικρὰν αἰτίαν ζητοῦντας ἵνα αὐτὸν θανατώσωσι. Καὶ δὲν ἀναγνωρίζετε ἐνταῦθα θεῖον τῶντι ζήλον, ζήλον προφητικόν, ζήλον τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, ζήλον τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ, ζήλον ἀντανεκλῶντα τὸν ζήλον αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ;

Δὲν ἐλάνθανε βέβαια τὸν Στέφανον οὔτε ὁ φθόνος καὶ τὸ μῖσος τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, οὔτε ἡ πονηρία καὶ ἡ κατ' αὐτοῦ σκευωρία τῶν ἀρχιερέων, ἔβλεπε δὲ καὶ τὴν μανίαν καὶ λύσσαν τῶν Ἰουδαίων, ἐτοίμων νὰ τὸν κατασπαράξωσιν. Ἀλλ' ὅμως δὲν καταφεύγει εἰς παρηκλήσεις, ἵνα ἐξιλεώσῃ αὐτούς, ἀλλ' ἐξελέγχει μάλιστα αὐτοὺς διὰ τὴν ἐθελοκακίαν των, ἀλλ' ἐξελέγχει ὡς ἄξιός καὶ πιστὸς μαθητὴς ἐκείνου, ὅστις εἶπε τὸ « μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι » (Ματθ. ι', 28). Οὐδόλως ἄρα φαίνεται κατώτερος τῶν ἀποστόλων ὡς πρὸς τὸν ζήλον ὁ Στέφανος. Ἀλλὰ μήπως φαίνεται κατώτερος αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν χάριν τῶν θαυμάτων καὶ δυνάμιν; « Τέρατα πολλὰ καὶ σημεῖα διὰ » τῶν ἀποστόλων ἐγίνοντο » διηγεῖται ὁ ἱερὸς Λουκᾶς. Τέρατα καὶ σημεῖα καὶ ταῦτα μεγάλα ἐποίει καὶ ὁ Στέφανος. « Στέφανος πλήρης πίστεως καὶ δυνάμεως ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ ». Ὁμοίος ἄρα ἐν πᾶσι καὶ ὁμότροπος τῶν ἀποστόλων ὁ Στέφανος δείκνυται. « Τί γάρ, εἰπέ μοι, λέγει

» καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος, τί γὰρ τῶν ἀποστόλων ἔλαττον εἶχεν;
 » οὐχὶ σημεῖα εἰργάσατο; οὐ πολλὴν ἐπεδείξατο τὴν παρρησίαν;
 » οὕτως ἐστὶ καὶ ἐν ἐλάττονι ὄντα βαθμῶ λάμπειν » (Ὁμιλ.
 15, Πρ. 4, 1). Λάμπει τῶντι διὰ τῶν ἔργων ὡς ἄλλος ἀπόστολος
 καὶ περ διάκονος τὸν βαθμὸν ὁ Στέφανος. Τοῦτο δέ, ἀγαπητοὶ
 ἀδελφοί, μᾶς διδάσκει ὅτι οὐδόλως ἐμποδίζει πρὸς κατόρθωσιν
 τῶν μεγάλων ἀρετῶν οὔτε ὁ μικρότερος βαθμὸς· οὔτε ἡ ταπεινο-
 τέρα θέσις, ἀρκεῖ νὰ ἔχωμεν γνώμην καὶ θέλησιν ἀγαθὴν, καὶ
 πίστιν ζῶσαν καὶ θερμὴν ὡς ὁ Στέφανος. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη τοῦ
 Στεφάνου πίστις καὶ δυνάμις, αἵτινες κατελάμπρυνεν τοσοῦτον τὸν
 βίον του εἰς τε τὴν διακονίαν καὶ εἰς τὸ κήρυγμα, μέλλουσι νὰ
 λάμπωσιν ἔτι μᾶλλον εἰς τὸ μαρτύριον, εἰς τὴν ἀφήγησιν τοῦ
 ὁποίου μεταβαίνω μετὰ μικρὰν τοῦ πνεύματος ἄνεσιν.

Φοβερόν, ἀδελφοί, τὸ μαρτύριον καὶ οὐ τοῦ παντός· καὶ ὁ
 μέλλων ἵνα ὑπομείνῃ αὐτὸ ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ οὐ μόνον ἀνδρίαν
 καὶ σταθερότητα ψυχῆς ἡρωικὴν, ἀλλὰ καὶ πολλὴν τὴν πρὸς τὸν
 Θεὸν πίστιν, καὶ μεγάλην τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην. Οὔτε ὁ ἄνθρω-
 πος ἔχει τι μεγαλειότερον τῆς ἰδίας ζωῆς, ἵνα προσφέρῃ πρὸς τὸν
 Θεόν, ἀλλ' οὔτε ὁ Θεὸς νὰ ζητήσῃ τι περισσότερον παρὰ τοῦ ἄν-
 θρώπου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἐδόξασε τοσοῦτον τοὺς καλλινίκους
 μάρτυρας· καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ τοιοῦτοτρόπως τιμᾷ καὶ
 πανηγυρίζει τὴν μνήμην αὐτῶν· ὁ Στέφανος ὁμοίως δὲν τιμᾶται
 μόνον ἀπλῶς, διότι ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ Χριστοῦ, καθὼς πάντες οἱ
 μετ' αὐτὸν μαρτυρήσαντες, ἀλλὰ διότι ἐμαρτύρησε πρῶτος· ὅπερ
 ὅσῳ δεινότερον καὶ δυσκολώτερον, τοσοῦτον μείζονα καὶ λαμπρο-
 τέραν περιποιεῖ τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν εἰς τὸν Στέφανον.

Ὅτε ὁ Μωϋσῆς διὰ τῆς θαυματουργοῦ ἐκείνης ράβδου πατά-
 ξας ἔσχισεν εἰς δύο τὴν Ἐρυθρὰν θάλατταν, ἵνα δι' αὐτῆς διαβι-
 βάσῃ τοὺς Ἰσραηλίτας, τοσοῦτος φόβος καὶ τρόμος αὐτοῦ ἐκυ-
 ρίστην εἰς τὴν παράδοξον ταύτην θέαν, ὥστε καίτοι ὁ Φαραὼ
 μετὰ τῶν κραταιῶν τριστατῶν αὐτοῦ κατέλαβεν αὐτοὺς ὀπισθεν,
 οὐδεὶς ὁμοίως ἐτόλμα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν φοβεράν ἐκείνην ἄβυσσον,

ἥτις ἐφαίνετο ὅτι ἐπίτηδες ἤνοιξεν ἵνα ζῶντας κατὰ πῆλιν αὐτοὺς,
 ἀλλ' ἴσταντο ἅπαντες εἰς τὸ χεῖλος αὐτῆς παρκατηροῦντες ἀλλή-
 λους μετ' ἐκπλήξεως καὶ ἀμηχανίας. Ὅτε δὲ ὁ γενναῖος Ἀμινα-
 δάμ ὤλησε πρῶτος εἰς τὰ ἔνδον τὴν ἐκ τοῦ ἁμαξάν, τότε οὐ μόνον
 οἱ πρὸ μικροῦ ἐκπεπληγμένοι Ἰουδαῖοι ἀφόδως αὐτὸν ἠκολού-
 θησαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἔλαβον τὴν τόλμην νὰ κατα-
 διώξωσιν αὐτοὺς ἐν τῷ μέσῳ τῆς θαλάσσης! Τοσαύτην ἰσχὺν ἔχει
 τὸ παράδειγμα. Τὰ κατὰ πρῶτον παριστανόμενα φοβερά καὶ
 ἀδύνατα, καθίστανται διὰ τῶν ἐπανελημμένων παραδειγμάτων
 συνήθη καὶ εὐκόλα. Θαυμάζουσι πάντες καὶ δικαίως τὴν τόλμην
 ἐκείνου, ὅστις ἐνεπιστεύθη κατὰ πρῶτον τὴν ζωὴν του εἰς τὸ πρῶ-
 τον πλοιάριον· ἀλλ' ἤθελεν ἐξάπαντος λογισθῇ ὁ δειλότερος τῶν
 ἀνθρώπων, ὅστις καὶ σήμερον ἔτι ἐδίσταζε τυχὸν νὰ ἐμβῇ εἰς
 ὁποιονδήποτε πλοῖον· ἀλλ' ὁ Στέφανος τίνα εἶχε παράδειγμα πρὸς
 τὸ μαρτύριον;

Ὅτε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς προεῖπεν εἰς τοὺς ἑαυ-
 τοῦ ἀποστόλους καὶ μαθητάς, ὅτι παραδοθήσονται εἰς συναγωγὰς
 καὶ φυλακάς; ὅτι ἀγθήσονται ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, ἕνεκεν
 τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ὅτι παραδοθήσονται ὑπὸ γονέων καὶ ἀδελφῶν
 καὶ συγγενῶν καὶ φίλων, καὶ θανατωθήσονται πολλοὶ ἐξ αὐτῶν,
 ἔδειξε βέβαια τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ὤφειλον νὰ βαδίσωσι πάντες
 οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες· ἀλλὰ τὴν ἀκανθώδη καὶ αἱματόφυρτον
 ταύτην ὁδὸν οὐδεὶς ἄχρι τοῦ Στεφάνου ἐτόλμησε νὰ περιπατῇ.
 Πρῶτος ὁ Στέφανος ἐβάδισεν εἰς τὰ ἐπιθανάτια τοῦ Χριστοῦ ἵχνη,
 πρῶτος ὁ Στέφανος τὰ τοῦ Χριστοῦ ἀνεδέξατο πάθη, πρῶτος ὁ
 Στέφανος ἤνοιξε τοῦ μαρτυρίου τὰς πύλας. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ Στέφανος
 πρῶτος ἀγωνισθεὶς ἠρίστευσε καὶ ἐστεφανώθη, πάντες εἰς τὸ μαρ-
 τύριον τρέχουσιν, ἵνα στεφανωθῶσι, καὶ νέοι καὶ γέροντες καὶ γυ-
 ναῖκες, ὡς καὶ αὐτὰ τὰ θηλάζοντα νήπια· ἀλλὰ πάντες οὗτοι οἱ
 διαφόρων μὲν τάξεων καὶ ἡλικιῶν, ἐνὸς δὲ καὶ τοῦ αὐτοῦ βασι-
 λέως γενναῖοι καὶ ἀήττητοι στρατιῶται, τὸν Στέφανον ἔχουσι
 στρατηγὸν καὶ πρόμαχον εἰς τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ἔνδοξον τοῦτον

πόλεμον, τὸν Στέφανον ἔχουσι διδάσκαλον καὶ παράδειγμα, ὁ Στέφανός ἐστιν ἀπάντων τῶν μαρτύρων ἡ ἀρχὴ καὶ ὁ στέφανος. Ὁ Στέφανός ἐστι καὶ τῶν ἀποστόλων ἀνώτερος διὰ τὸ μαρτύριον· διότι, ἂν καὶ παρ' αὐτῶν ἐχειροτονήθη διάκονος, προέλαβεν ὁμῶς αὐτοὺς εἰς τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ἀγῶνα, καὶ ἐνίκησε πρὶν ἔτι οὗτοι ἀγωνισθῶσι· κατώτερος αὐτῶν τὴν τάξιν, ἀλλ' ἐγένετο πρῶτος κατὰ τὸ πάθος, μαθητὴς αὐτῶν κατὰ τὸν βαθμόν, διδάσκαλος ὁμῶς εἰς τὸ μαρτύριον.

Ἄλλ' ἵνα κατανοήσωμεν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Στεφάνου ὡς μάρτυρος, ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν καὶ τὸ εἶδος τοῦ μαρτυρίου, τὸ ὁποῖον ὑπέμεινεν, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ἡ πίστις καταφαίνεται καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν δύναμιν, καὶ ἡ δύναμις καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἐνέργειαν. Φοβερόν μὲν καθ' ἑαυτὸ τὸ μαρτύριον, φοβερώτερον δὲ τὸ πρῶτον καὶ ἀπαρδειγματίστον, φοβερώτατον ὁμῶς καθίσταται ὅταν, ὅπως τὸ τοῦ Στεφάνου, ἐκτελεσθῇ διὰ τοῦ σκληροτέρου καὶ βασανιστικωτέρου τρόπου.

Δεῦτε λοιπόν, ἀδελφοί, ἀναβιβάσωμεν τὸν νοῦν ἡμῶν κατὰ πρῶτον εἰς τὸ παράνομον ἐκεῖνο συνέδριον, ὅπου πρὸ μικροῦ κατελίπομεν τὸν Στέφανον μετὰ πολλοῦ τοῦ ζήλου καὶ τῆς παρρησίας τοὺς θεοκτόνους Ἰουδαίους ἐλέγχοντα. Μὴ σᾶς φοβίσῃ τὸ μῖσος καὶ ὁ φθόνος τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, μὴ σᾶς ταραῖξῃ ἡ δολιότης καὶ ἡ ὑπόκρισις τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων, μὴ σᾶς τρομάξῃ ἡ μανία καὶ λύσσα τοῦ φύσει φιλοταράχου ὄχλου τῶν Ἰουδαίων· ἀλλ' ἔλθετε ἀφόβως καὶ μετ' εὐλαβείας νὰ ἴδωμεν τίνι τρόπῳ ὁ γενναῖος οὗτος καὶ πρῶτος ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ μέλλει νὰ θριαμβεύσῃ μόνος ἐναντίον τοσούτων καὶ τηλικούτων ἀνθρωπομόρφων θηρίων. Ἰδοὺ θάμβος καὶ ἐκπληξίς κυριεύει τοὺς πάντας ὁρῶντας τὸν Στέφανον γαληνὸν καὶ φαιδρόν, λάμποντα ὡς ἄλλον ἄγγελον. «Καὶ ἀτενίσαντες εἰς αὐτὸν πάντες οἱ καθεζόμενοι ἐν τῷ συνεδρίῳ εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ πρόσωπον ἁγγέλου» (αὐτ. σ' 15). Τὸ ἀγγελικὸν τοῦτο καὶ ἐπέραστον τοῦ Στεφάνου πρόσωπον θέλει μαλλάξει πάντως τὰς σκληρὰς καὶ

διαβολικὰς καρδίας τῶν Ἰουδαίων. Ἡ ἀγγελικὴ αὕτη τοῦ Στεφάνου ὅψις ἐμφαίνουσα ἐξ ἐνὸς μὲν τὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ωραιότητα, ἐξ ἄλλου δὲ μαρτυροῦσα τρανῶς τὴν αὐτοῦ ἀθωότητα, θέλει κινήσει πάντως εἰς συμπάθειαν τὸν ἀππλαγχνον καὶ σκληροτράχηλον τοῦτον λαόν, θέλει δυσωπήσει τοὺς ἐν κακοῖς γηράσαντας πρεσβυτέρους, καὶ ὁ Στέφανος θέλει ἀπολυθῇ. Ἄλλ' οἱμοί! Τὰ πάθη, τὰ ἄγρια καὶ ζοφερά πάθη, οὐχὶ μόνον τὸ λογικόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀνθρώπου σκοτίζουν, οὐχὶ μόνον τὴν σαρκίνην τοῦ ἀνθρώπου καρδίαν καθιστῶσι λιθίνην, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ταλαίπωρον ἄνθρωπον ἀποθηριοῦσι. Καὶ οἱ ἐν τῷ συνεδρίῳ καθεζόμενοι Ἰουδαῖοι θαυμάζουσι μὲν τὸ ἀγγελικὸν τοῦ Στεφάνου πρόσωπον, ἀλλὰ δὲν ὑποφέρουσι τοῦ Στεφάνου τὴν παρρησίαν· ἐκπλήττονται εἰς τὴν σοφίαν αὐτοῦ καὶ τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, ἀλλὰ δὲν ὑπομένουσι τὸν ζήλον καὶ τοὺς ἐλέγχους. «Ὅθεν βράζουσιν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, τρίζουσι κατ' αὐτοῦ τοὺς ὀδόντας, ζῶντα εἰ δυνατόν ἐπιθυμοῦσι νὰ τὸν κατασπαράξωσιν. «Ἀκούοντες δὲ ταῦτα διεπρίοντο τὰς καρδίας αὐτῶν, καὶ ἔβρυχον ἐπ' αὐτὸν τοὺς ὀδόντας» (αὐτ. ζ' 54).

Ἄλλ' ἂν ἡ ἀγγελικὴ τοῦ Στεφάνου ὅψις δὲν ἴσχυσε νὰ θέλξῃ τὸν θεοκτόνον λαόν, ἡ ἀγγελικὴ ὁμῶς αὐτοῦ παρρησία τοσοῦτον ἔθελξε τὸν θεάνθρωπον Κύριον, ὥστε ἰδοὺ ἐγείρεται ἐκ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης, ὅπου κάθεται ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ἀνοίγονται οἱ οὐρανοί, καὶ αὐτὸς ἐπιφαίνεται οὐρανόθεν ἱστάμενος ἵνα ἐνισχύσῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ· ὁ δὲ Στέφανος «ὑπάρχων πλήρης Πνεύματος ἁγίου, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶδε δόξαν Θεοῦ, καὶ Ἰησοῦν ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπεν. Ἰδοὺ θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεωγμένους καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν ἐστῶτα τοῦ Θεοῦ» (αὐτ. 55. 56). Τί θέαμα λαμπρὸν καὶ παραμυθητικόν, διὰ τὸν ἐν μέσῳ τῆς συναγωγῆς τῶν πορευομένων στενωχωρούμενον Στέφανον! Νὰ βλέπῃ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἱστάμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καὶ τοὺς ἄθλους αὐτοῦ εὐλογοῦντα, καὶ προτείνοντα εἰς αὐτὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης

στέφανον. Ἀλλὰ τί θέαμα εὐάρεστον καὶ δι' αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, νὰ βλέπη πρῶτον ἤδη ἐκ τῶν πιστῶν τὸν Στέφανον ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀγωνιζόμενον, καὶ ἔτοιμον ἵνα χύτῃ καὶ αὐτὸ τὸ αἷμά του διὰ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ.

Τί δὲ πρὸς ταῦτα τὸ σκολιώτατον τῶν Ἑβραίων γένος; διακόπτουσιν αὐτὸν εὐθὺς μὲ τὰς τρομερὰς φωνὰς αὐτῶν· φράττουσι τὰ ὦτα, ἵνα μὴ ἀκούωσι δῆθεν τὴν βλασφημίαν, ἐφορμῶσιν ὁμοθυμαδὸν κατ' αὐτοῦ, σύρουσιν αὐτὸν βιαίως ἔξω τῆς πόλεως, καὶ λιθοβολοῦσιν. Ἀλλὰ σταθῆτε, ὦ μικροί! Ποῖον τὸ ἔγκλημα τοῦ Στεφάνου, εἰπόντος ὅτι εἶδε τὸν Κύριον. Ἀλλ' εἰ μὲν ψευδῶς, ἐξελέγξατε αὐτόν, εἰ δὲ ἀληθῶς, πῶς δὲν τρέμετε φονεύοντες ἀδίκως τὸ δίκαιον; Ἀλλὰ τίς ἀκούει; τίς βλέπει; τίς συλλογίζεται; Εὐθὺς «κράζοντες φωνῇ μεγάλῃ συνέσχον τὰ ὦτα, καὶ ὥρμησαν» ὁμοθυμαδὸν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως ἐλιθοβολοῦν (αὐτ. 52. 58). Φεῦ! οἱ αὐτοὶ γίνονται καὶ κατήγοροι καὶ κριταὶ τοῦ Στεφάνου καὶ δῆμιοι. Ἐκσπενδονίζουν λοιπὸν ἀλλεπαλλήλως τὰς βολὰς τῆς θηριώδους αὐτῶν λύτσης, ἐπισωρρεύουσι κατὰ τῆς ἱερᾶς καὶ πνευματεμπόρου ἐκείνης κεφαλῆς ἀφθόνως τοὺς λίθους, οἱ καὶ τῶν λίθων αὐτῶν σκληρότεροι καὶ ἀναισθητότεροι, καὶ μὴ εἰδότες ὅτι ἡ σωρεία αὕτη τῶν λίθων γίνεται εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ στέφανος ἐκ λίθων τιμίων. Ἀλλ' ἐπιστήσωμεν τὸ ὄμμα καὶ ἐπὶ τὸν λιθοβολούμενον ὑποφέροντα ἤδη τοσοῦτους θανάτους, ὅτοι οἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιπίπτοντες λίθοι. Ἐδραῖος καὶ ἀκλόνητος τῆς καρτερίας ἀνδριᾶς ἀπέναντι τῶν λιθοβολούντων, οὐδὲ μικροψυχεῖ, οὐδὲ ταράττεται, ἀλλ' οὐδὲ νὰ κύψῃ καὶ εἰς τὴν γῆν καταδέχεται, ἀλλ' ἰστάμενος δέχεται πάσας τὰς θανατηφόρους πληγὰς τῶν πετρῶν, αἵτινες ὡς χάλαζα ραγδία μετὰ πατάγου πρὸς ἀλλήλας συγκρουόμεναι κατὰπίπτουσιν· ἵσταται, ναί, καὶ ἰστάμενος προσεύχεται καὶ ἐπικαλεῖται τὸν Κύριον. «Καὶ ἐλιθοβολοῦν τὸν Στέφανον ἐπὶ» καλούμενον καὶ λέγοντα». Καὶ τί ἄρα γε λέγει ἐπικαλούμενος; ἄρα γε ἵνα καταβῇ πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατακαύτῃ τοὺς μισοφόνους τούτους, ὡς ἐπραξέ ποτε ὁ Ἥλιος κατὰ τῶν δύο πεντηκον-

τάρχων τοῦ Ὀχοζίου; Ἀρά γε ἵνα σχισθῇ ἡ γῆ καὶ καταπίει αὐτούς, ὡς ποτε τὸν Δαθὴν καὶ Ἀβειρῶν ἐπὶ Μωϋσέως; Οὐχί, ἀδελφοί. Ὁ Στέφανος ἂν καὶ ἐγεννήθη ἐν τῷ μουσχαϊκῷ νόμῳ, τῷ νόμῳ τῆς ταυτοπαθείας, τῷ διορίζοντι ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, ἀνετράφη ὅμως ἐν τῷ νόμῳ τῆς χάριτος, τῷ νόμῳ τῆς ἀγάπης, ὅστις ἐντέλλεται ἵνα καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ἀγαπῶμεν. Ὅθεν ὅχι μόνον δὲν μισεῖ, ὅχι μόνον δὲν ἐκδικεῖται τοὺς ἀππλάγχνους καὶ ἀπανθρώπους αὐτοῦ φονευτάς, ἀλλὰ τοὺς ἀγαπᾷ καὶ ἀγαπᾷ τοσοῦτον εἰλικρινῶς, ὥστε ἀφιερώνει καὶ αὐτὰς τὰς τελευταίας καὶ ἐποδύνους στιγμὰς τῆς ζωῆς αὐτοῦ εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς τὸν Κύριον. «Κύριε, λέγει, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν» ἁμαρτίαν ταύτην» (αὐτ. 59).

Μακαρία ἡ γλῶσσα ἡ τοιαύτην φωνὴν εἰς τοιαύτην στιγμὴν φθεγξαμένη! φωνήν, ἣτις πρῶτον ἤδη ἀπὸ στόματος ἀνθρώπου ἀκούεται· φωνήν, τὴν ὁποίαν μόνος ὁ Θεάνθρωπος ἐπὶ σταυροῦ ἐξεφώνησε, καὶ μετ' αὐτὸν πρῶτος ἤδη ὁ Στέφανος. «Πάτερ, ἔλε» γε τότε ὁ Κύριος· ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδατι τί ποιοῦσι». «Κύ» ριε, λέγει καὶ ὁ Στέφανος ἤδη, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν» ταύτην». Καὶ ἵνα καταστήτῃ τὴν εὐχὴν ταύτην ἔτι μᾶλλον εὐπρόσδεκτον κλίνει πλέον ἤδη καὶ αὐτὰ τὰ καταπεπληγωμένα καὶ μόλις βασταζόμενα αὐτοῦ γόνατα, καὶ ἐπικαλεῖται μεγαλοφώνως. «Θεὸς δὲ τὰ γόνατα ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ· Κύριε, μὴ» στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐκοιμή» θη». Δὲν εἶχε πλέον τι μεγαλείτερον οὔτε νὰ πράξῃ, οὔτε νὰ εἶπῃ. «Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐκοιμήθη». Ἡ εὐχὴ αὕτη, τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς προσεδέξατο ὡς θυσίαν καὶ προσφορὰν καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς πολυτιμοτέραν, ἡ εὐχὴ αὕτη πάντως ἔδωκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὸν μέγαν Παῦλον, ὅστις τώρα μὲν φυλάττει τὰ ἱμάτια τῶν λιθοβολούντων καὶ συνευδοκεῖ εἰς τὴν ἀναίρεσιν τοῦ Στεφάνου (αὐτ. 59), ἔπειτα ὅμως μέλλει νὰ γίνῃ σκεῦος ἐκλογῆς, καὶ μιμούμενος τοῦ Στεφάνου τὸν ζῆλον θέλει συνεργεῖ ὡς οὐδεὶς ἄλλος εἰς τὴν ἐπιστροφὴν οὐ μόνον τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνῶν.

Τοιαῦτα τοῦ Στεφάνου τὰ λαμπρὰ καὶ ἔνδοξα κατορθώματα, ἢ μᾶλλον τῆς ἐν αὐτῷ ἐνοικούσης θείας πίστεως καὶ δυνάμεως τὰ τεράστια· τεράστια σοφίας καὶ ἀγιότητος εἰς τὴν διακονίαν, τεράστια ζήλου καὶ παρρησίας εἰς τὸ κήρυγμα, τεράστια καρτερίας καὶ ἀνεξικακίας εἰς τὸ μαρτύριον. Ταῦτα κατέστησαν τὸν Στέφανον πρῶτον ἐν διακόνοις καὶ μάρτυσι καὶ μέγαν ἐν ἀποστόλοις· ταῦτα κατεσκεύασαν τηλαυγῇ καὶ ἀρίζηλον αὐτοῦ τὸν στέφανον, τὸν ὁποῖον ἐκ θείας πάντως προγνώσεως προεδήλωσε καὶ τὸ φερώνυμον αὐτοῦ ὄνομα· ὥστε τί δυνάμεθα ἡμεῖς νὰ προσθέσωμεν πρὸς μείζονα τοῦ Στεφάνου λαμπρότητα; Ἄσματα; ἀλλ' ἱκανὰ τὰ παρὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας εἰς ἔπαινον αὐτοῦ ψαλλόμενα. Ἄλλ' ἐγκώμια; ἀλλ' ἱκανὸν αὐτοῦ ἐπιτάφιον διεξῆλθεν ὁ θεηγόρος Λουκᾶς, καθὼς ἄριστα παρατηρεῖ ὁ θεῖος Χρυσόστομος. Ἀλλὰ δάκρυα; Ἀλλ' ἱκανῶς ἔκλαυσαν αὐτὸν οἱ τότε εἰς τὸ μαρτύριον αὐτοῦ παρειαυθέντες πιστοί. « Συνεκόμισαν δὲ » τὸν Στέφανον ἄνδρες εὐλαβεῖς, καὶ ἐποίησαντο κοπετὸν μέγαν » ἐπ' αὐτῷ » (κὺτ. η', 2). Τί λοιπὸν ἄλλο ἐλλεῖπει πρὸς δόξαν τοῦ Στεφάνου καὶ ἔπαινον;

Λεῖπει τι ἔτι, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, λείπει μάλιστα τὸ οὐσιωδέστερον καὶ ἀναγκαιότερον· διότι τί τὸ ὄφελος ἐὰν θαυμάζωμεν τὰ καλὰ, ἔπειτα δὲν τὰ μιμούμεθα; Τί τὸ ὄφελος ἐὰν ἐπαινώμεν τὴν ἀρετὴν, ἔπειτα δὲν ἐργαζόμεθα τὴν ἀρετὴν; Τί τὸ ὄφελος, ἐὰν οὕτω λαμπρῶς πανηγυρίζωμεν τοῦ Στεφάνου τὴν μνήμην, ἔπειτα δὲν φροντίζωμεν νὰ μιμηθῶμεν τὸν βίον αὐτοῦ; Καὶ πῶς; θὰ εἴπη τις ἴσως, δυνάμεθα ἡμεῖς νὰ μιμηθῶμεν τὸν Στέφανον; Καὶ πῶς ὁ Στέφανος ἠδυνήθη καὶ ἐμιμήθη τὸν Χριστόν; Δὲν δυνάμεθα, ναί! νὰ μιμηθῶμεν τὸν Στέφανον κατὰ τὴν χάριν καὶ τὴν δύναμιν· ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ μιμηθῶμεν αὐτοῦ τὴν πίστιν καὶ τὴν εὐλάβειαν; Δὲν δυνάμεθα νὰ μιμηθῶμεν αὐτὸν κατὰ τὴν σοφίαν καὶ ἀγιότητα, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸν μιμηθῶμεν εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου ζήλον, σήμερον μάλιστα ὅποτε τοσαῦται αἱρέσεις ἀναφνεῖται φιλονεικοῦσι πει-

σματωδῶς περὶ τῆς Εὐαγγελικῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ. Δὲν δυνάμεθα, διότι καὶ δὲν εἶναι μαρτυρίου καιρὸς, δὲν δυνάμεθα νὰ μιμηθῶμεν τὴν ἀνδρίαν καὶ καρτερίαν, μεθ' ἧς ὑπέμεινε τὸ μαρτύριον· ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸν μιμηθῶμεν κατὰ τὴν φιλαδελφίαν καὶ τὴν ἀνεξικακίαν, καὶ τὴν συγχώρησιν τῶν ἐχθρῶν; ἢ μήπως οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν εἶναι χειρότεροι τῶν ἐχθρῶν τοῦ Στεφάνου, τοὺς ὁποίους ἐκεῖνος οὐ μόνον συνεχώρησεν, ἀλλὰ καὶ ἠύχθη ὑπὲρ αὐτῶν; Ἀρκεῖ νὰ θέλωμεν, ἀγαπητοί· ἔπειτα καὶ ὁ Θεὸς οὐδέποτε ἀρνεῖται τὴν χάριν αὐτοῦ καὶ ἀντίληψιν εἰς τοὺς ὅσοι εἰλικρινῶς ἐπιθυμοῦσι νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὸ πανάγιον αὐτοῦ θέλημα, καὶ νὰ τηρῶσι τὴν θεῖαν αὐτοῦ ἐντολήν.

Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν κάλλιστα εἰδώς, ὁ τοσαύτην χάριν καὶ δύναμιν τῷ θεράποντί σου Στεφάνῳ ἐπιδαφιλευσάμενος, ἐνίσχυσον καὶ ἡμᾶς εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑψηλῆς σου ταύτης ἐντολῆς, τῆς ὅσον δυσκόλου φαινομένης εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοσοῦτον ἀναγκαίας οὔτης πρὸς σωτηρίαν. Σὺ ὁ εὐδοκήσας καλέσαι τοὺς ἀναξίους ἡμᾶς εἰς τὴν διακονίαν σου τχύτην, ἀξίωτον ἡμᾶς, διατηρήσαντες ἀνεπίληπτον τὸν ὃν ἐνεδύθημεν χαρακτῆρα, καὶ ἐκτελέσαντες πιστῶς τὸ ἔργον εἰς ὃ ἐκλήθημεν νὰ ἀπολαύσωμεν ἅπαντες τῆς ἐπουρανίου Σου βασιλείας. Ἀμήν. }

ΛΟΓΟΣ

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΙΣΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

ΦΩΤΙΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ*

« Ἐν χειρὶ Κυρίου ἐξουσία γῆς,
καὶ τὸν χρήσιμον ἐγερεῖ εἰς
καιρὸν ἐπ' αὐτῆς ». (ΣΕΠΡ. ι', 4).

ΜΕΓΑΛΗ πανήγυρις πανηγυρίζεται σήμερον, ἀδελφοί, μεγάλου πατρὸς ἱεράν ἐορτὴν ἢ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐπιτελεῖ· καὶ μεγάλη λοιπὸν ἐγκωμίων ὑπόθεσις παρουσιάζεται. Φῶτιος ὁ μέγας ἐν πατράσι, καὶ ἀρίζηλος ἐν ἱεράρχαις, καὶ ὑπερθαύμαστος ἐν ὁμολογηταῖς, καὶ πανευκλεέστατος ἐν ἰσχυποστόλοις παρ' ἡμῶν ἐορτάζεται· Φῶτιος ὁ μέγας ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀγιότητι καὶ παγκοσμίου δόξης καὶ αἰδίου εὐκλείας θεόθεν ἡξιωμένος, ὁ στερρὸς καὶ ἀτρόμητος τῆς ἀληθείας προασπιστής, ὁ κατ' ἐξοχὴν πνευματικὸς θεολόγος καὶ πνευματέμφορος, τὸ κλέος

τῶν ὀρθοδόξων, καὶ τῶν κακοδόξων τὸ φόβητρον, τὸ θαῦμα τῶν αἰώνων, τὸ καύχημα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας· τὸ ἐγκαλλώπισμα.

Δεῦτε λοιπὸν, ἀδελφοί, μελετήσωμεν τίς καὶ ποῖος καὶ πόσος ὑπῆρξεν ἐν τῷ κόσμῳ ὁ ἐν οὐρανῷ δοξαζόμενος καὶ ἐπὶ γῆς πανηγυριζόμενος οὗτος ἅγιος· παραστήσωμεν εἰς πάντας τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς ἡμῶν ἡλίκην ἀποστολὴν ἐξεπλήρωσε, καὶ ὅποιαν εἰς ἀνατολὴν καὶ δύσιν ἐνήργησεν ἐπιρροὴν ὁ ἐκ τῶν ἀνεξερευνήτων ταμείων τῆς θείας Προνοίας ἐν τοιούτοις τοῖς τότε καιροῖς ἀνατείλας περιφανῆς καὶ μέγας οὗτος τῆς οἰκουμένης φωστήρ· προσθέσωμεν δὲ πῶς καὶ ἔκτοτε καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐν τῷ τῆς Ἐκκλησίας μεσουρανήματι κατηστερισμένος ὀλολαμπῆς καὶ ὀλόφωτος μέσος ἔστηκε δύο κόσμων, τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ· καὶ ὡς κυριεύων πλανήτης ὅλων ἐφεξῆς τῶν αἰώνων ἐπενεργεῖ ἔτι καὶ νῦν τὰς θεοσδότους αὐτοῦ ἐπιρροὰς ἐπὶ πάσης τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπότητος τῆς τε ὀρθοδόξου· σης ἐκεῖθεν καὶ τῆς, πῶς εἶπω; κακοδοξούσης ἐκεῖθεν· ταύτην φωτίζων, ἐκείνην καταπλήττων, ταύτην ρυόμενος, ἐκείνην ἐκτρέπων, ταύτην στηρίζων, ἐκείνην ἐλέγχων καὶ καταισχύνων· ἀλλὰ καὶ λεληθότως ἔλκων αὐτὴν καὶ προσάγων ἄκουσαν ἢ ἀγνοοῦσαν πρὸς τὴν ἀνατολὴν τῶν ἀνατολῶν, τῆς ὁποίας τὰς ἀκηράτους ἀκτῖνας ἐν ἑαυτῷ ἐκθάμβως ἀντανακλᾷ.

Καὶ ὄντως, ἀγαπητοί, ἐὰν ἡ ἀνατολικὴ ὀρθόδοξος τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία διάγῃ σήμερον ἐν γαλήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ ἐσωτερικῇ, ἐνῷ ἡ Δύσις ὅλη κυμαίνεται ἐν τῷ σάλῳ τοσούτων καὶ τηλικούτων θρησκευτικῶν ἐρίδων καὶ διενέξεων, ἐὰν διατηρῇ εἰσέτι τὸ ἀρχαῖον καὶ οἰκεῖον ἐξωτερικὸν ἀξίωμα, τοσάκις διελθοῦσα, κρίματιν οἷς οἶδε Κύριος, διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, ἐνῷ ἡ δύσις καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κολοφῶνα τῆς κοσμικῆς ματαιότητος εὕρισκομένη ἐδείχθη πάντοτε ἀπέναντι τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀληθείας ταπεινὴ καὶ σμικρὰ· ταῦτα κυρίως ὀφείλονται εἰς τὴν ἐν καιρῷ ἐπὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς κόσμου ἐμφάνισιν τοῦ ἀγγέλου τούτου τῆς θείας Προ-

* Ἐξεφωνήθη ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱ. μονῇ τῆς ἁγ. Τριάδος, τῇ 6 φεβρ. 1851.

νοίας, τοῦ μεγάλου καὶ ἐνδόξου καὶ θαυμαστοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν τοῦ φερωνύμου Φωτίου.

Τί νεύεις, ὦ ἱερὰ κεφαλή, σεβάσμιε πάτερ καὶ δέσποτα, καὶ τῶν φαινῶν ἀρετῶν τοῦ Φωτίου ὑψηλῶς διαπύσει; Οὐχ οὕτω καὶ αὐτὸς ἐθεώρησας τὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ, ὅτε κατὰ πρῶτον τὴν θείαν ἐκείνην ἐβουλεύσω βουλὴν περὶ τῆς εὐσήμες ταύτης ἡμῶν ἐορτῆς καὶ φαιδρᾶς πανηγύρεως; Οὐχ ὡς τοιοῦτον καὶ διὰ λόγου μὲν πολλάκις, ἀλλὰ καὶ ἐγγράφως διὰ τῶν πρὸς αὐτὸν ἱερῶν ἁγμάτων καὶ ὕμνων ἐχαρachteήρισας; Ἐπίτρεψόν μοι λοιπὸν ἀλλὰ καὶ ἐνίσχυσόν με, διὰ τῶν σῶν εὐπροσδέκτων εὐχῶν, ἵνα ἐξετάσω διὰ βραχείων τὰ μετὰ πολλῶν ἀγώνων καὶ παθημάτων ἀείμνηστα αὐτοῦ κατορθώματα.

Πνεῦμα πανάγιον, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαυόμενον, καὶ δι' αὐτοῦ πλουσίως τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν ἐκχεόμενον, Πνεῦμα σοφίας καὶ γνώσεως, Πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, Παράκλητε ἀγαθέ, ἐλθέ, ἐπίπνευσον ἐπ' ἐμὲ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, ἐγκαινίσθητι ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου, καὶ ἐνίσχυσόν με ὅπως ἀξίως καὶ ἐν ἀληθείᾳ ἐξείπω τὸν λιτὸν μὲν ἀλλ' ὀφειλόμενον ἔπαινον τοῦ ἐξαιρέτου τῶν τεκνωμάτων σου, καὶ διὰ τοῦτο παμφαεστάτου φωστῆρος ἐν τῷ κόσμῳ ἀναδειχθέντος μεγάλου πατρὸς ἡμῶν Φωτίου, τοῦ διὰ σοῦ ὑπὲρ σοῦ ἀγωνισθέντος καὶ θριαμβεύσαντος.

« Ἐν χειρὶ Κυρίου ἐξουσία γῆς καὶ τὸν χρήσιμον ἐγερεῖ εἰς » καιρὸν ἐπ' αὐτῆς ».

Ὅσον ἀνεξερεῦνητοι καὶ ἀνεξιχνίαστοι ὑπάρχουσιν αἱ βουλαὶ τοῦ Ὑψίστου, δι' ὧν πανσόφως τε ἅμα καὶ φιλανθρωπῶς διέπει καὶ διεξάγει τὰ ἡμέτερα πράγματα, τόσον ἀνεξήγητα παρυσιάζονται τὰ μέσα, καὶ τόσον θαυμασιώτεροι οἱ ἄνδρες τοὺς ὁποίους ἐκλέγει, προσδιορίζει καὶ ἀνίστησι κατὰ καιροῦς ὁ Θεὸς πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων αὐτοῦ βουλῶν, πρὸς σωτηρίαν τοῦ σύμπαντος κόσμου καὶ καταρτισμὸν τῆς ἀγίας αὐτοῦ Ἐκκλησίας. Καὶ ταῦτα μὲν δὲν δύναται οὔτε νὰ ἴδῃ ἐναργῶς, οὔτε ἀπο-

χρώντως νὰ ἐκτιμήσῃ, εἰμὴ μόνῃ ἡ πίστις, ἡ εἰλικρινὴς καὶ ἀδόλος πίστις ὑπὸ τὰς ἐλλάμψεις τοῦ οὐρανίου φωτός· ἡ δὲ φιλόσοφος ἱστορία κρατοῦσα τὴν ἀμυδρόφωτον δᾶδαν τοῦ λογικοῦ, πολλάκις μὲν βαδίζει δι' εἰκασίων καὶ πιθανότητων τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, πολλάκις ὅμως περιπλανᾶται εἰς ἀνοδίας καὶ περιστρέφεται εἰς τοὺς ἀνεξιτήτους λαβυρίνθους τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης· καὶ ἐντεῦθεν αἱ περὶ τῶν θείων ἀνδρῶν πολλὰ καὶ μεγάλα τῶν σοφῶν ἀντιφάσεις, ἐντεῦθεν αἱ ἄδικοι πολλάκις κρίσεις, αἱ ἀδικαιολόγητοι προλήψεις καὶ αἱ ἀλληλαναίρετοι γνώμαι ἐπὶ πραγμάτων καὶ προσώπων οὕτω πασιφανῶν καὶ σαφῶν εἰς τοὺς μὴ ἐθελουσίως τυφλώττοντας, ὅπου οἴκοθεν βοᾷ ἡ ἱερὰ ἀλήθεια.

Τοιαῦτα πάσχουσιν, ἀδελφοί, ὅτοι ἢ εἰς κοσμικὰ συμφέροντα ὑποδεδουλωμένοι, ἢ ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐσκοτισμένοι παθῶν, ἢ ἄλλων ἐμπαθεστέρων συκοφαντίας καὶ λοιδορίας ἀσπαζόμενοι διεξέρχονται ἐπιπολαίως πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐποχάς, μάλιστα δὲ τὴν μεγάλην καὶ ἐπίσημον ἐποχὴν, καθ' ἣν γυρόκλησεν ὁ Θεὸς ἵνα σώσῃ τὴν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων διὰ τοῦ θείου τούτου πατρὸς τοῦ πανενδόξου Φωτίου. Οὐχ οὕτω δὲ οἱ εὐσεβεῖς καὶ ὁρθόδοξοι, ἀλλ' ἐν πνεύματι ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης μελετώντες τὰ κατὰ τὸν θεῖον Φώτιον ἀνακαλύπτουμεν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου μεγάλην τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν, ἀναγνωρίζομεν τὸν ἀπόστολον αὐτῆς καὶ ὁλοφύχως ἀσπαζόμεθα ἐν συναισθήσει βαθεῖαν τὴν ἀναντίρρητον ταύτην ἀλήθειαν· ὅτι « ἐν » χειρὶ Κυρίου ἐξουσία γῆς, καὶ τὸν χρήσιμον ἐγερεῖ εἰς καιρὸν » ἐπ' αὐτῆς ».

Ἀδύνατον εἶναι τῶντι νὰ ἐξηγήσῃ τις ἅπαντα τὰ κατὰ τὸν μακάριον Φώτιον, ἐὰν μὴ θεωρήσῃ αὐτὸν ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ κατηγιασμένον καὶ θεοφώτιστον, προωρισμένον πρὶν ἢ γεννηθῇ ἀπόστολον καὶ ὑπουργὸν τῶν μεγάλων βουλῶν τοῦ Θεοῦ περὶ τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν· διότι εἴτε τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Φώτιον δοθέντα ὑπερφυῆ καὶ θεῖα χαρίσματα θεωρήσωμεν, εἴτε τὰ

ὑπὸ τοῦ Φωτίου πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας πραχθέντα, πανταχόθεν καταφαίνεται ὁ δάκτυλος τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ τίς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς τὴν ἀπάντων τούτων διήγησιν; ὕψος οὐρανοῦ, καὶ βάθος ἀδύστου, καὶ ἔκτασιν γῆς, καὶ ψάμμον θαλάσσης εὐκοπότερόν τις ἀριθμῆσαι καὶ καταμετρῆσαι δύναται, ἢ τὰ ἐκείνου πάντα καταλέξει πλεονεκτήματά τε καὶ κατορθώματα· καὶ ταῦτα ἐν λόγῳ βραχεῖ καὶ τὴν συντομίαν θηρεύοντι.

«Τὴν σοφίαν αὐτοῦ, προεῖπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ σοφοῦ Σειράχ, τὴν σοφίαν αὐτοῦ διηγῆσονται ἔθνη καὶ τὸν ἔπαινον αὐτοῦ ἐξαγγελεῖ Ἐκκλησία». Ἄς διηγῶνται λοιπὸν οἱ λαοὶ καὶ τὰ ἔθνη οὐ μόνον τὴν σοφίαν αὐτοῦ καὶ σύνεσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ γένους αὐτοῦ περιφάνειαν καὶ λαμπρότητα, τῶν γονέων αὐτοῦ ἀμφοτέρων τοὺς μαρτυρικοὺς στεφάνους, τὸ ὕψος τῶν πολιτικῶν ἀξιοματίων, πρωτοσπαθχρίου καὶ πρωτοασηκρίτου καὶ αυτοκρατορικοῦ πρέσβεως, ἐν οἷς διέλαμψεν ἡ πολιτικωτάτη καὶ νομομαθεστάτη αὐτοῦ σοφία καὶ σύνεσις. «Τὴν σοφίαν αὐτοῦ διηγῆσονται» ἔθνη». Ἄς διηγῶνται τὴν ἐξαίσιον αὐτοῦ μεγαλοφυΐαν, τὴν ἀκάματον φιλοπονίαν, τὴν ἀκόρεστον φιλομάθειαν, ὑφ' ἧς νύκτας ὅλας ἄυπνος ἀναγινώσκων διετέλει. Ἄς διηγῶνται τὴν εὐρεΐαν καὶ ἀπέραντον πολυμαθειαν, ὅση τε περὶ τὰς θείας καὶ ἱερὰς Γραφὰς καὶ ὅση περὶ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας. Ἄς διηγῶνται τὸ πλῆθος καὶ τὴν ἀπραδειγμάτιστον ποικιλίαν τῶν συγγραμμάτων, τὸ ὕψος τῶν ἐννοιῶν, τὸ κάλλος τῶν ὀνομάτων, τὴν δύναμιν τοῦ συλλογισμοῦ, τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐκφράσεως, τὴν πολυχέμονα εὐγλωττίαν, τὴν ὀξύτητα τῆς ὑμνουμένης ἐκείνης κρίσεως· καὶ ἃς θαυμάζωσι τὸν θεολόγον, τὸν φιλόσοφον, τὸν μαθηματικόν, τὸν ἱατρὸν, τὸν μουσικόν, τὸν γεωγράφον, τὸν χρονολόγον, τὸν ἀρχαιολόγον, τὸν φιλόλογον, τὸν ρήτορα, τὸν κριτικόν, τὸν ἐν πᾶσι τούτοις πάντῃ πάντων ὑπέρτερον. «Τὴν σοφίαν αὐτοῦ» διηγῆσονται ἔθνη». Ἄς θαυμάζωσι δὲ μεθ' ἡμῶν καὶ τὴν πρακτικὴν αὐτοῦ φιλοσοφίαν, τὰς ἐξόχους καὶ ὑψηλὰς αὐτοῦ ἀρετάς, ἐν αἷς ἐν κοσμικῷ βίῳ ἔτι διάγων ἐξέλαμψε. Τὸ τοῦ βίου σεμνόν

τε καὶ κόσμιον, τὸ ἐπιεικὲς ἐν πᾶσι καὶ μέτριον, τὴν αὐστηράν σωφροσύνην τε καὶ ἐγκράτειαν, τὴν τὸν Χριστὸν ὑποδεικνύσαν ταπείνωσιν, τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν ἀκτημοσύνην, τὴν πραότητα, τὸ ἀμνησίκακον, τὸ πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας συγγνωμονικόν, τὴν παρρησίαν καὶ τὸ ἀτρόμητον καὶ τὸ ἐν τοῖς δεινοῖς ὑπομονητικόν, καὶ πᾶσαν ἐν γένει τὴν ἐνθεον αὐτοῦ πολιτείαν καὶ διαγωγὴν τὴν χριστομίμητον. «Τὴν σοφίαν αὐτοῦ διηγῆσονται ἔθνη καὶ τὸν» ἔπαινον αὐτοῦ ἐξαγγελεῖ Ἐκκλησία».

Ναί! εἰς μόνην τὴν Ἐκκλησίαν ἀπόκειται ἵνα ἐξαγγέλλῃ τοῦ Φωτίου τὸν προσήκοντα ἔπαινον· αἱ δὲ παρασυναγωγαὶ τῶν πονηρευομένων, αἱ βλάβημον κινουσαι γλῶσσαν κατὰ τοῦ θεοῦ τούτου πατρός, ἀρκεῖ ὅτι θαυμάζουσιν καὶ διηγοῦνται μετὰ τῶν ἐθνῶν τὴν παντοδαπὴν καὶ ἀπαράμιλλον αὐτοῦ σοφίαν καὶ σύνεσιν. «Τὴν σοφίαν αὐτοῦ διηγῆσονται ἔθνη καὶ τὸν ἔπαινον αὐτοῦ» ἐξαγγελεῖ Ἐκκλησία». Τίς δὲ τοῦ Φωτίου ὁ ἐξαίρετος ἔπαινος καὶ τί τὸ κύριον ἔργον, τὸ μάλιστα δοξάζον καὶ αὐτὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Θεοῦ; Αὐτὸ τοῦτο κρατῶν ἀνὰ χεῖρας τὴν ἱστορίαν ἔρχομαι ἤδη νὰ παραστήσω πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφοί, κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς τοῦ λόγου πρόθεσιν, ὡς εἰς τῶν ἐσχάτων τῆς Ἐκκλησίας λειτουργῶν.

Ἡ Ἐκκλησία, χριστιανοὶ ἀδελφοί, προωρισμένη ἀνέκαθεν ὑπὸ τοῦ θεμελιωτοῦ αὐτῆς ἵνα διηνεκῶς ἀγωνίζηται κατὰ τοῦ ἄρχοντος τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἐπομένως ἐκτεθειμένη κατὰ καιροὺς εἰς παντοειδῆς προσβολὰς καὶ κινδύνους, ἀφ' ὧν διὰ μόνης τῆς ἀνωθεν ἀντιλήψεως καὶ τῆς εὐσταθείας τῶν προΐσταμένων αὐτῆς ἀπαλλάττεται καὶ διατώζεται, διήρχετο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους μίαν τῶν κρισιμωτέρων καὶ ἐπικινδυνωδεστέρων αὐτῆς ἐποχῶν. Συνταυτισθεῖσα βαθμηδὸν μετὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ βασιλείου ὑφίστατο κατ' ἀνάγκην τὰς τύχας αὐτοῦ· ὥστε ἔπασχε τότε πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς. Ἐξωτερικῶς μὲν ἐκινδύνευε νὰ κατακλυσθῇ μετὰ τοῦ κράτους ὑπὸ τῶν πανταχόθεν εἰσρεόντων δίκην

χειμάρρου παντοδαπῶν ἐθνῶν, ἅτινα προσεπάθουν, ὅθεν διέβαινον, νὰ ἐξαλείψωσι τὸ χριστιανικὸν ὄνομα· ἐσωτερικῶς δὲ κατετπαράττετο ὑπὸ τῶν διαφόρων αἱρέσεων, αἵτινες καίτοι συνοδικῶς ἅπασαι κατακεκριμέναι, καὶ τῷ αἰωνίῳ παρὰδεδομέναι ἀναθέματι, εὕρισκον ὁμῶς πανταχοῦ κοινοὺς ὁπαδοὺς καὶ ὑπερασπιστάς, ἀνητυχοῦντας καὶ συνταράττοντας ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κέντρῳ τῆς Ὀρθοδόξιας, ἐν αὐτῇ τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων. Ἀλλ' ἡ κωρωνὶς ἀληθῶς τῶν κακῶν ὑπῆργεν ἡ τότε νεωστί, ὡς μὴ ὥφελεν, ἀναφυσῆσαι αἵρεσις, ἡ κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος βλάβημον ἀφιεῖσα φωνήν, καὶ τὴν μίαν ἐν τῇ θεότητι ἀρχὴν καὶ αἰτίαν ἀνοσίως διχάζουσα, καὶ τὸ ἱερόν καὶ ἅγιον τῆς πίστεως σύμβολον παρατόλμων καὶ χειρὶ καὶ γνώμῃ παρχαράττουσα, ἥτις ἐν Ἰσπανίᾳ τὸ πρῶτον, δίκην λοιμικῆς νόσου, ἐντκήψατα κάκειθεν εἰς Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν διαδοθεῖσα, καί, ὡς τῆς ἐπηρείας τοῦ Διαβόλου! αὐτόν, ὡς μὴ ὥφеле, τὸν τότε πάπαν τῆς Ρώμης θερμότατον προστάτην παραλαβοῦσα, καὶ διὰ τοῦτο Παιπισμὸς δικαίως ὀνομασθεῖσα, ἐλυμαίνετο πᾶσαν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ ἠπειλεῖ σύμπασαν τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Τί οὖν ὁ Χριστός, οὗ ἐν τῇ χειρὶ ἡ ἐξουσία τῆς γῆς, καὶ ὅστις ἐγείρει πάντοτε τὸν χρήσιμον εἰς καιρὸν ἐπ' αὐτῆς; Ἐνῷ κἀτωθεν ὁ πονηρὸς ὁπλίσας πᾶσας τὰς λεγεῶνας τοῦ Ἄδου ἐμηνῆτο παντοίοις τρόποις τὴν παντελῆ τῆς Ἐκκλησίας καταστροφήν, ἀνωθεν αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν οὐρανῶν ἰλαρῶ τῷ ὁματι ἐπιβλέψας βεβαιοῖ διὰ νέων δειγμάτων τὰς πρὸς αὐτὴν δοθείσας ἀνεπιστρέπτους ἐπαγγελείας. Καὶ συγχωρεῖ μὲν διὰ λόγους ἀρρήτους τῶν ἀνεξερευνήτων αὐτοῦ κριμάτων, ἵνα περιορισθῶσι πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἐκκλησίας τὰ ὅρια, ἄχρι πληρωθῶσι καιροὶ ἐθνῶν, ψηφίζει ὁμῶς ἵνα ταυτοχρόνως ἐπεκταθῶσιν ἐτέρωθεν πρὸς τὸ μέρος τῆς ἄρκτου· τῶν δὲ αἱρέσεων τῶν μὲν λοιπῶν τὴν ἄμεσον καταστροφήν καὶ κατάργησιν, τοῦ δὲ νεήλυδος Παπισμοῦ συγχωρεῖ μὲν ἄχρι καιροῦ τὴν διαμονὴν καὶ τὴν ὑπαρξιν, ἵνα ἔτι

μᾶλλον οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται, κατὰ τὸν θεσπέσιον Παῦλον, ψηφίζει ὁμῶς ἵνα στηλιτευθῇ καὶ στιγματισθῇ καὶ ταπεινωθῇ τοσοῦτον, ὥστε μηδέποτε νὰ δυνηθῇ νὰ ὑψώτῃ κεφαλὴν ἀνεπαίσχυντον ἀπέναντι τῆς βασιλικῆς ὁφείας τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἀλλ' ἐν τῇ ἐκτελέσει τούτων ἀπάντων ἀπητεῖτο νὰ ἐκλέξη, νὰ προσδιορίσῃ καὶ νὰ ἐξαποστείλῃ δεύτερον Μωϋσῆν, ἐπίσης σοφόν, ἐπίσης ζηλωτὴν, ἐπίσης τερατουργόν, ἐπίσης μέγαν· ὁ ἀγὼν ὑπῆρχε περὶ τῶν ὅλων, καὶ τὸ ἔργον οὐχὶ τοῦ παντός, οὐδὲ τοῦ τυγχόντος, ἀλλ' ὑπερανθρωπίνην δύναμιν ἔχοντος. Ἐκ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐξήρτητο ἡ τύχη ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἡ σωτηρία ὁλοκλήρων ἐθνῶν, ἡ ἀκεραιότης τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Ὁ καιρὸς ἐπεζήτηε τὸν χρήσιμον παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ χρήσιμον εἰς τὸν καιρὸν, Μωϋσῆν τῆς Ἐκκλησίας, ἐγείρει ὁ Θεὸς τὸν μέγαν Φώτιον, τὸν Φώτιον, τὸν ὁποῖον τοσοῦτον καὶ παρὰ τὸν Μωϋσῆν αὐτόν ἐθαυμάστωσεν, ὅσον οὐ πρὸς ἓνα μόνον Φαραῶ, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλὰ πρὸς πολλοὺς καὶ ποικίλους, καὶ τούτους οὐ μόνον σκληροὺς, ἀλλὰ καὶ δολίους, οὐδ' ἑτεροφύλους μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁμοφύλους, πρόσθετες δὲ καὶ ὁρατοὺς καὶ ἀοράτους ὥφειλεν οὗτος πολεμῶν καὶ ἀγωνιζόμενος νὰ διασώτῃ τὸν χριστεπώνυμον Ἰσραήλ. Διὰ τοῦτο καὶ προεξέχεεν ἐπ' αὐτόν παραδόξως τὴν πάντα ἀνθρωπὸν ἐκπλήττουσαν ἐκείνην σοφίαν καὶ σύνεσιν· παραδόξως, λέγω, διότι ἐνῷ περὶ τοῦ Μωϋσέως ἡ Γραφή μαρτυρεῖ ὅτι ἐπαίδεύθη πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων, περὶ τοῦ Φωτίου δὲν δύναται νὰ μαρτυρήσῃ ἡ ἱστορία ποῦ καὶ πότε καὶ παρὰ τίνος ἐξεπαιδεύθη, πόθεν ἤρυσατο τὴν τοσαύτην πολυμαθειαν εἰς αἰῶνα οὕτως ἀπαίδευτον καὶ μηδένα ἕτερον σοφὸν λόγου ἄξιον προβαλλόμενον. Διὰ τοῦτο προεξήσκησε καὶ προεγύμνασεν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ περὶ τὴν διαχείρισιν μεγάλων πραγμάτων, ἀναβιβάσας αὐτόν εἰς τὰ μέγιστα τῶν πολιτικῶν ἀξιομάτων, τοσαῦτα δυνάμενον ἐν τῇ ρωμαίων ἀρχῇ, ὅσα οὐδ' αὐτὸς ὁ Μωϋ-

σῆς ἐν Αὐγύπτῳ. Διὰ τοῦτο τέλος καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀκροτάτην τῆς ἱεραρχίας περιωπὴν μήτε φρονήσαντα μήτε πεισθέντα, ἀλλ' ἄκοντα καὶ βιασθέντα δημακίτητον ἀναχθῆναι ἐποίησε, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀπάσης τοὺς οἰακὰς ἐνεπίστευσεν.

Ἀλλὰ τίς ἡ χρεία λόγων καὶ ἀποδείξεων, ὅταν αὐτὰ τὰ πράγματα μονονουχὶ φωνὴν ἀφιέντα κηρύττουσι περιφανῶς τὴν ἀλήθειαν; ὅταν ὁ Φῶτιος κατανοήσας εὐθὺς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ ἔσπευσεν ἵνα ἐκπληρώσῃ τὴν ὑψηλὴν ταύτην ἀποστολήν; «Ἐφευγον», γράφει ὁ ἴδιος περὶ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ, «ἔφευγον» τὴν ψῆφον, παρητούμην τὴν χειροτονίαν, ὠδυρόμην τὴν ἐπιστάσιαν, οὐκ ἦν δὲ ἄρα φυγεῖν τὸ προορισθέν». Ἐφευγεν ἀληθῶς καὶ παρητεῖτο τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος ἀναλογιζόμενος, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀναγνωρίσας ἐν τῇ ὁμοφώνῳ ψῆφῳ κλήρου τε καὶ λαοῦ τὴν ἀμετάθετον βουλήν καὶ ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ ἐδέξατο εὐλαβῶς τὸ ἄνωθεν αὐτῷ ἐπιτεταγμένον τριττὸν λειτούργημα, τὸ τοῦ καλοῦ ποιμένος, τοῦ φωτιστοῦ τῶν ἐθνῶν, τοῦ προμάχου τῆς πίστεως.

Ἀλλ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος τίνι τρόπῳ νὰ διαθέσω συντέμνων ἐν ταυτῷ εἰς ὅτι βραχύτατον τὴν ἀφήγησιν τῶν πολυπλόκων καὶ πολυειδῶν περιπετειῶν τῆς προκειμένης ὑποθέσεως;

Μόλις ἔλαμψεν ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τῆς Ἐκκλησίας ὀρίζοντος ὁ λαμπρότατος οὗτος καὶ μέγας φωστήρ, «ἀγαλλιώμενος ὡς» γίγας δρομεῖν ὁδὸν αὐτοῦ», καὶ εὐθὺς ὁ ἐχθρὸς τοῦ φωτός καὶ τῆς ἀληθείας ἐκ μὲν τῶν δυσμῶν ἐγείρει μέλανα νέφη σατανικῆς ὑπεροφίας, ἐγκυμονοῦντα βλασφημιῶν κεραυνούς, ἐν δὲ τῇ ἀνατολῇ ἀναφυσᾷ δηλητηρίου ἀτμίδας φθόνου καὶ βασκανίας, καὶ διὰ τούτων ἐπιχειρεῖ νὰ προκαλύψῃ τὴν ἤδη θαυμασίως ἐξαστράψαν αὐτοῦ αἴγλην. Ἀλλὰ καθὼς οἱ ἀσθενεῖς ἀτμοὶ τῆς νυκτὸς ματαίως ἤθελον φιλονεικεῖ πρὸς τὰς διαπεραστικὰς καὶ καυστικὰς τοῦ θερινοῦ ἡλίου ἀκτῖνας, οὕτω ματαιῶς καὶ ὁ πονηρὸς ἀντιτάττει τὰ ἐαυτοῦ σκότια μηχανήματα ἀπέναντι τῆς θείκης τοῦ Φωτίου σοφίας καὶ συνέσεως. Οἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ ὑπάρχουσιν ἀμετάτρεπτοι τόσον εἰς τὸν φυσικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸν ἠθικὸν κόσμον· καὶ

καθὼς ἀνθρωπίνη χεὶρ ἀδυνατεῖ νὰ σταματήσῃ τοῦ ἡλίου τὸν διίσκον, οὕτως ἔπρεπε καὶ ὁ Φῶτιος νὰ διαδράμῃ τὴν θεοχάρακτον αὐτοῦ πορείαν, καὶ νὰ καταντήσῃ εἰς τὸ θεόθεν αὐτῷ προωρισμένον πέρας· «ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ καὶ τὸ» κατάντημα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ» (Ψαλμ. 18, 6).

Ἄγε λοιπόν, θεῖε Φῶτιε, χώρει, διάνυστον τὴν ὑψηλὴν τοῦ προορισμοῦ σου τροχίαν ὑπεράνω τῶν νεφῶν τῆς κοσμικῆς ταπεινότητος καὶ χαμαιζηλίας· χώρει καὶ μὴ δειλία· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. Θεάσασθε δὲ καὶ ὑμεῖς, ἀδελφοί, ὅ τι εἶδεν ὁ κόσμος καὶ ἐθαύμασεν, οἱ ὀρθόδοξοι καὶ ἐνεψυχώθησαν, οἱ ἄπιστοι καὶ ἔφριξαν, οἱ ἄγγελοι καὶ ἐχειροκρότησαν· ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ περαίνει τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ὡς ποιμὴν τῆς τῶν πόλεων μητροπόλεως παιμαίνει τὸ λογικὸν αὐτοῦ ποίμνιον, πῶς; δὲν λέγω ὑπερβολήν, καὶ μάρτυς ἡ ἱστορία, ὡς ὁ θεολόγος Γρηγόριος, ὡς ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ὡς ὁ ἱερὸς Νικηφόρος, ὡς ὁ μέγας Ταράσιος ὁ ἐκ πατρὸς αὐτοῦ θεῖος, ὡς σύμπαντες οἱ μεγάλοι τῆς Ἐκκλησίας ἱεράρχαι. Ὡς οἰκουμενικὸς πατὴρ καὶ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν ἐν ὀλίγῳ διαστήματι χρόνου, καὶ τούτου χαλεπωτάτου, ἀπελαύνει διὰ παντός ἐκ τῆς ἀνατολικῆς λήξεως, διὰ τῆς νευρώδους αὐτοῦ διδασκαλίας, τὰ σκοτεινὰ τῶν αἱρέσεων νέφη, τὰ πρότερον κατακαλύπτοντα τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὀρίζοντα, καταστρέφει καὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν ἔτι τότε περιόντων αἱρετικῶν, Ἀρειανῶν, Μακεδονιανῶν, Νεστοριανῶν, Εὐτυχιανῶν, Μονοθελητῶν καὶ τῶν ἀθέων εἰκονομάχων, καὶ κατευνάζει τὸν σάλον καὶ τὴν ταραχὴν τῶν ἐκκλησιῶν. Κατηχεῖ, τοῦτο δὴ τῶν πόνων αὐτοῦ τὸ κάλλιστον ἄγαλμα, κατηχεῖ ἅπαντα τὰ ἀρκτῶν ἔθνη, τὰ πρὶν μὲν ἄπιστα καὶ πολέμια, νῦν δὲ δι' ἐκεῖνον εὐσεβῆ καὶ ὁμόδοξα, ἵνα διαπτυσάμενα τὴν προτέραν πλάνην λατρεύωσι καὶ προσκυνῶσι μεθ' ἡμῶν τὸν κοινὸν πλάστην ἁπάντων καὶ δημιουργόν. Ὁλόκληρον αὐτὸς οὗτος φωτίζει τῶν Βουλγάρων τὸ ἔθνος ὡς ἓνα καὶ μόνον προτήλυτον, καὶ τού-

του τὸν βασιλέα ἰδίαις χερσὶν ἐν τῷ περικαλλεῖ τῆς ἀγίας Σοφίας ναῷ, ἐν οὐρανίᾳ παρτάζει, βαπτίζει. Ὁδηγεῖ εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ τὰ λοιπὰ τῶν σλαυϊκῶν φύλων, ἀποστείλας τοὺς μακαρίους ἐκείνους ἱσαποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς, Κύριλλον καὶ Μεθόδιον, γενόμενος οὕτω ἀποστόλων ἀπόστολος.

Τί λέγετε πρὸς ταῦτα τοῦ Φωτίου τὰ ἔργα, ἀκροχταὶ εὐσεβεῖς καὶ ὀρθόδοξοι; Πρὸς ποῖον τῶν ἐνδόξων καὶ θεοκηρύκων ἀποστόλων παραβαλλόμενος ὁ Φώτιος εὐρίσκεται ὑποδεέστερος; Ἐὰν δὲ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τῶν ἀποστόλων κηρύγματος λογίζεται δικαίως τὸ μέγιστον τῶν θυμάτων τοῦ χριστιανισμοῦ, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοῦ Φωτίου διδασκαλίας δὲν εἶναι ἄρα προφανῶς θαῦμα τῆς αὐτῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας κατὰ πάντα λόγον ἰσομέγεθες καὶ ἰσότημον; Ἀλλ' ἡ κλήσις τοῦ Φωτίου ἔχει ἔτι εὐρύτερον στάδιον, καὶ ἡ ἀφευδῆς ἱστορία, ἣτις οὐδένα παρόμοιον τοῦ Φωτίου προβάλλεται, ἀναγινώσκει πάντοτε ἐπὶ τοῦ θείου αὐτοῦ μετώπου τὸν θεοχάρκτον τοῦτον τίτλον, «μέγας πρόμαχος τῆς εὐσεβείας». Καθὼς ἐπὶ τοῦ Ἀρειανισμοῦ ἀνέστησεν ὁ Θεὸς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον καὶ ἐπὶ τοῦ Νεστοριανισμοῦ τὸν θεσπέσιον Κύριλλον, οὕτως ἐπὶ τοῦ Παπισμοῦ ἀνέστησε τὸν θεῖον Φώτιον. «Ἐν χειρὶ Κυρίου» ἐξουσία γῆς, καὶ τὸν χρήσιμον ἐγερεῖ εἰς καιρὸν ἐπ' αὐτῆς».

Ὅλος ἤδη ὁ κόσμος γινώσκει ἐξ ὧν πάσχει καὶ ὁμολογεῖ μήποτε ὀρειλομένην ἀλήθειαν, ὅτι ἐν τῶν κυριωτέρων στοιχείων τῶν συναποτελούντων τὸν λεγόμενον Παπισμὸν ἐστὶ καὶ ἡ θρυλουμένη μοναρχία τοῦ πάπα ἐπὶ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. Τὴν παράλογον ταύτην καὶ ὅλως ἀντιχριστιανικὴν ἀπαίτησιν καὶ ἄλλοι μὲν τῶν ἐπισκόπων τῆς Ρώμης πρότερον διὰ λόγους πολιτικούς περιέθλαπον, πρὸ πάντων ὅμως ἐνεκολπώσατο ὁ τότε παπεύων Νικόλαος. Πρῶτος οὗτος τῆς Ρώμης ἀρχιερεὺς νοστήσας τὴν περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀντευαγγελικὴν διδασκαλίαν καὶ αἵρεσιν, καὶ περιβαλὼν αὐτὴν τὸν μαν-

δύαν τοῦ ἰδίου ἀξιώματος ἐτάχθη ὑπὲρ αὐτῆς ἐνθερμος προστάτης καὶ πρόμαχος. Ὁ πάπας οὗτος ἅμα μὲν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας τῆς ὁσημέραι διὰ τοῦ Φωτίου προκοπούσης ἐν Χριστῷ καὶ εὐθυνούσης ὄμμα βάσκανον ἐπιστήσας, ἅμα δὲ καὶ τὴν διδασκαλίαν ταύτην οὐ μόνον ἐν τῇ δύσει, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτήν, εἰ δυνατόν, τὴν ἀνατολήν νὰ διαδώσῃ ἐπιθυμῶν, βουλὴν βουλεύεται πονηράν ὁ πείσμων καὶ πάντολμος. Νὰ ὑποτάξῃ καὶ τοὺς πατριαρχικοὺς θρόνους τῆς ἀνατολῆς, καθὼς ὑπέταξε τοὺς τῆς δύσεως, καὶ πρῶτον πάντων τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Εἰς τοὺς γενναίους τούτους σκοποὺς καὶ τὰ μεγάλα σχέδια τίνα εἶχε νὰ φοβηθῇ ὁ ὑπέροφρος Ποντίφιξ; Τὸ ὄμμα, τὸν νοῦν, τὴν φωνήν, τὸ στήθος τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Φωτίου· τὸν Φώτιον λοιπὸν ὥφειλε προηγουμένως ἢ νὰ ἐξώσῃ τοῦ θρόνου αὐτοῦ διὰ ραδιουργίας, ἢ νὰ λάβῃ αὐτὸν ὑποχείριον διὰ δόλου καὶ ἀπειλῆς, διότι ἐνόμιζε, καὶ δικαίως, ὅτι μετὰ τοῦ Φωτίου θέλει λάβει εἰς χεῖρας καὶ τὴν ἐξουσίαν ἀπάσης τῆς γῆς. Ὁ μάταιος! ἡγνόει ἄρα ὅτι «ἐν χειρὶ» Κυρίου ἐξουσία γῆς, καὶ τὸν χρήσιμον ἐγερεῖ εἰς καιρὸν ἐπ' αὐτῆς».

Τί λοιπὸν σοφίζεται; δράττεται τῶν κατὰ τοῦ Φωτίου διαβολῶν, ὅσας δίκην ἀτμίδων ἐνεφύσησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ πατὴρ τοῦ φθόνου Διάβολος, καὶ ἐπιχειρεῖ τὸν μὲν Φώτιον νὰ φέρῃ πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ εἰς θέσιν ὑποδίκου, ἐαυτὸν δὲ νὰ στήσῃ ὑπερίνω αὐτοῦ εἰς θέσιν ὑπερτάτου δικαστοῦ! Ἀλλ' ἐματαιώτε τὰ σχέδια καὶ διεσκέδασε τὰς βουλάς τοῦ νέου Ἀχιτόφελ ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν. Δὲν ἔμενε λοιπὸν εἰς αὐτὸν εἰ μὴ τόλμημα τῆς ἐσχάτης ἀπονοίας, καὶ τί ποιεῖ; Εἰς τὴν νεοφώτιστον Βουλγαρίαν, τὴν ὁποίαν πρὸ δύο μόλις ἐτῶν εἶχε φωτίσει ὁ φερώνυμος Φώτιος, ἄνδρας ὁμόφρονας ἐαυτῷ ἀποστέλλει, πολλὰ μὲν τοῦ ἱεροῦ ἀνδρὸς πρὸς τὸ νεοσύστατον ἐκεῖνο εἰς εὐσέβειαν ἔθνος

κατηγοροῦντας, πολλὰς δὲ παπιστικὰς διδασκαλίας διδάσκοντας, καὶ δὴ καὶ τὴν φρικτὴν ἐκείνην κατὰ τοῦ Πνεύματος βλαφημίαν, τὴν τῆς ὑπερουσίας καὶ μοναρχικῆς Τριάδος ὑποβιάζουσιν τὸ ἄξιωμα.

Τί οὖν ὁ Φώτιος, ὅτε ἡ τούτων φήμη ἔφθασε εἰς τὰς ἑαυτοῦ ἀκοάς; « Ἐπλήγημεν, γράφει δεινοπαθῶς ἐν τῇ περι- » πύστῳ ἐκείνῃ ἐγκυκλίῳ ἐπιστολῇ, ἐπλήγημεν διὰ μέσων » τῶν σπλάγχων καιρίαν πληγὴν, ὥς εἴτις τὰ ἔγγονα τῆς » κοιλίας αὐτοῦ κατ' ὀφθαλμοῦς ἴδοι ὑπὸ ἐρπετῶν καὶ θηρίων » σπαρασσόμενά τε καὶ διασπώμενα. Ἀλλ' ἐκείνου; μὲν, προτ- » τίθησιν, ἐθρηνήσαμεν τε καὶ θρηνοῦμεν, καὶ ἀνορθωθῆναι τοῦ » πτώματος οὐ δώσομεν τοῖς ὀρθοκλμοῖς ἡμῶν ὕπνον, οὐδὲ » τοῖς βλεφάροις νυσταγμόν, ἕως ἂν αὐτοὺς εἰς τὸ Κυρίου κατὰ » τὸ δυνατόν συνελάσωμεν σκῆνωμα· τοὺς δὲ νέους τῆς ἀπο- » στασίας προδρόμους, τοὺς θεραπευτὰς τοῦ ἀντικειμένου, τῶν » μυρίων ἐνόχους θανάτων, τοὺς κοινούς λυμεῶνας, τοὺς ἀπα- » τεῶνας καὶ θεομάχους συνοδικῇ καὶ θεῇ κατεκρίναμεν » ψήφῳ ». Σύνοδον λοιπὸν εὐθύς τοπικὴν καὶ ἐτέραν ἔπειτα οἰκουμενικὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκροτήσας, τὴν τε προσ- » θήκην καὶ τὰς λοιπὰς καινοτομίας τῶν παπιστῶν κατεδίκασε, καὶ τὸν πάπαν Νικόλαον καὶ τοὺς τούτῳ ὁμόφρονας τῷ αἰωνίῳ παραδέδωκεν ἀναθέματι.

Ἐσκοτοδινίασε τότε πληγεῖς κατὰ κεφαλῆς ὁ πάπας Νικόλαος, καὶ ἐν τῇ ἀπονοίᾳ αὐτοῦ ἤρξατο ἐξεμεῖν κατάρως μὲν καὶ ἀναθέματα κατὰ τοῦ Φωτίου, αἱματηρὰς δὲ συμβουλὰς πρὸς τὸν ἔτι Καίσαρα Βασιλείον τὸν Μακεδόνα, βασιλειῶντα πρὸ πολλοῦ καὶ βασιλοκτονίαν βυσσοδομεύοντα. Ἀλλὰ μετὰ τῶν ἀδίκων ἀναθεμάτων καὶ τῶν καταχθονίων συμβουλῶν ἀπορρίπτει ὁ δαίμονας καὶ τὴν ἐκείνου ψυχὴν. Καὶ ἡγείρε μὲν ὁ αἰώνιος τῆς Ἐκκλησίας ἐχθρὸς ἀντὶ τοῦ καταστρέψαντος Νικολάου Ἀδριανὸν τὸν Β' διάδοχον καὶ τοῦ θρόνου καὶ τῶν τρόπων ἐκείνου, καὶ ὁ παπισμὸς ἡτοιμάζετο πάλιν νὰ ὑψώσῃ

κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἀναιδῆ κεφαλὴν, ἀλλὰ ζῇ Κύριος, καὶ ζῇ ἡ ψυχὴ τοῦ Φωτίου, ὅστις ὤφειλε νὰ ἐγκαύσῃ βαθείως τὸ ἀγέρωχον αὐτοῦ μέτωπον, ὥστε τὸ στίγμα νὰ μένῃ καὶ εἰς τοὺς ἐφεξῆς αἰῶνας φανερόν καὶ ἀνεξάλειπτον. Τοῦτο ἀπῆ- » τει παρὰ τοῦ Φωτίου ἢ ἐπὶ τούτῳ ἀναστήσασα αὐτὸν πρό- » νοια τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλ' εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀπηρτεῖτο δύνამις Χριστοῦ, ἡ δὲ δύνამις τοῦ Χριστοῦ τελειοῦται πάντοτε ἐν ἀσθενείᾳ. Ἐκεῖνος ὅστις ἐν καιρῷ τῆς ἀπολυτρώσεως ἠδύνατο παραστή- » σαι πλείους ἢ δώδεκα χιλιάδας ἀγγέλων, ἔπρεπε νὰ νικήσῃ τὸν κόσμον ἀναρτηθεὶς ἐπὶ ξύλου παγέντος ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ, περιρρέομενος ὑπὸ τοῦ ἰδίου αἵματος. Αὕτη ἐστὶν ἡ δύνამις τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἀδελφοί· αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη ἡ νικήσασα τὸν κόσμον. Οὕτως ἐν τοῖς παθήμασιν αὐτοῦ καυχώμενος ἔλεγεν ὁ θεσπέσιος Παῦλος· « ὅταν γὰρ ἀσθενῶ τότε » δυνατός εἰμι ». Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ πάθῃ καὶ ὁ Φώτιος, καὶ παθὼν νὰ ἐνδυναμωθῇ, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ἢ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ἐξ ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο ἴσχυσε πρὸς καιρὸν ἡ ραδιουργία τῆς παπικῆς αὐλῆς μετὰ τοῦ ἀχαρίστου καὶ μισαι- » φόνου Βασιλείου συμμαχίαν ποιηταμένη, ἵνα μεταστήσῃ τοῦ θρόνου τὸν ἅγιον, καὶ τὰ μυρία ἐκεῖνα καὶ ἀνήκουστα κατ' αὐ- » τοῦ ἐπινοήτῃ παθήματα, τὰ ὅποια μόνος ὁ ταῦτα παθὼν ἠδύ- » νατο νὰ περιγράψῃ ἀποχρώντως· διότι πλὴν τῶν μυρίων βα- » τάνων καὶ καταδιωγμῶν, ὁποῖαν ἄλλην καινὴν καὶ ἀνήκου- » στον κόλασιν δύνασθε νὰ φαντασθῆτε ὅτι ἐπενόητεν ἡ τῶν βασανιστῶν αὐτοῦ κακεντρέχεια; Βιβλίων, ἀδελφοί, βιβλίων στέρησιν, κόλασιν, ἥτις ὅσον ἐλαφρὰ ἤθελε νομισθῇ διὰ πάντα ἄλλον ἄνθρωπον, τοσοῦτον ἀνύποιστος καὶ μυρίων θανάτων μυ- » ριάκις ὀδυνηροτέρα ὑπῆρχε διὰ τὸν Φώτιον, τὸν βιβλιακώτα- » τον Φώτιον, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ἀνάγνωσις ἦτο ζωή, πνοή, τροφή, ἄρτος ἐπιούσιος. « Διψῶ » ἔκραξεν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ πάσχων ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ὁ θεάνθρωπος Λυτρωτής. « Διμαγχο-

νούμεθα», κραυγάζει ὀδυνηρῶς ἐκ τοῦ βάθους τῆς εἰρκτῆς αὐτοῦ, στρατιωτῶν κουστοδίαις περιφρουρούμενος, καὶ ἀποθνήσκων ὅσον ἐπὶ τοῖς βασανισταῖς ὑπὸ λιμοῦ, οὐχὶ ἄρτου καὶ ὕδατος, ἀλλὰ λιμοῦ τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου ὁ τούτου φίλος καὶ μιμητής, ὁ θεσπέσιος Φῶτιος. Ὑπόμεινον, εἶπε καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ Χριστός, καρτέρησον, κακοπάθησον ὡς καλὸς στρατιώτης μου, πειράσθητι καὶ σὺ ὡς ἐγὼ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, καὶ κολαφίζου ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ ὡς ὁ Παῦλος, καὶ γνώστη ὡς ἐκεῖνος, ὅτι «ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου, ἡ γὰρ δύναμίς μου» ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Καὶ ἡ χάρις ἤρκεσε, καὶ ἡ δύναμις ἐτελειώθη ἐνδόξως.

Ἐπανέρχεται λοιπὸν αὖθις μετ' οὐ πολὺ ὁ μέγας ὁμολογητῆς τῶν Χριστοῦ παθημάτων, καὶ ἐπανατέλλει φαιδρότερος καὶ λαμπρότερος, ὡς βασιλεύων τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ. Τότε δὴ τότε αὐτὴν ἐκείνην τὴν ὑμνουμένην ὁγδόην οἰκουμενικὴν συνεκρότησε Σύνοδον, τὸ ἀκατάλυτον καὶ αἰώνιον τῆς ὀρθοδόξιας κατὰ τῆς παπικῆς αἱρέσεως τρόπιον. Ἐν τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ ταύτῃ Συνόδῳ ἐξήστραψε μάλιστα ἡ θεϊκὴ τοῦ Φωτίου σοφία· διότι οὐ μόνον πάντα τὰ κατ' αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν δύο παπῶν κυρωθέντα συνοδικῶς κατεδικάσθησαν, ἀλλ' ὅπερ μέγιστον, καὶ οὐδὲ ἂν εἶποι τις ὅσης ἀξίας ἀντάξιον, ὅτι αὐτὴν τὴν Ρώμην ὀρθοδοξοῦσαν ἐν οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἀπέδειξε, καὶ συγκαταδικάζουσιν καὶ συναναθεματίζουσιν διὰ τῶν ἐαυτῆς τοποτηρητῶν τὴν τοσοῦτον ἀγαπητὴν καὶ πεφιλημένην αὐτῆς αἵρεσιν, πρὸς αἰώνιον ἐλεγχον τῶν ὑπερασπιστῶν αὐτῆς, αἰώνιον θρίαμβον τῆς ὀρθοδόξιας, αἰώνιον δόξαν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, αἰώνιον ἔπαινον τοῦ μεγάλου αὐτῆς προμάχου Φωτίου, αἰωνίαν ἀσφάλειαν, στερέωσιν καὶ παγίωσιν ἡμῶν τῶν χάριτι Θεοῦ ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

Τετέλεσται. Ἐνταῦθα λήγει ἡ προθεσμία τῆς ἀποστολῆς

τοῦ ἀγγέλου τῆς θείας προνοίας. Τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐξεπλήρωσε, περιφρῶς καὶ πολλῇ τῇ περιουσίᾳ· ἡ Ἐκκλησία, ἡ πίστις, ἡ ἀλήθεια, ἡ Τριάς καὶ ἰδίως τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἔλαβον τὸ ἱκανόν, καθόσον ἀπέκειτο εἰς τὸν ἀήττητον καὶ ἀκαταγώνιστον αὐτῶν στρατιώτην. Δεῦρο λοιπὸν, ἀπόστολε τῶν αἰωνίων βουλῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων πρωτασηκρίτα καὶ πρεσβευτά, καὶ τῶν οὐρανίων ἀληθειῶν οἰκονόμε καὶ ὑπέρμαχε καὶ ὁμολογητά, καὶ ἱερομάρτυς ἀναίμακτε ἐκ μαρτύρων αἱματορράντων· ἐπίστρεψον τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν κατάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε. Τὴν πολύτιμον παρακαταθήκην τῆς πίστεως, τὸ θεόγραφον βιβλίον τοῦ ἐσφαγμένου ἀρνίου ἐσφραγισμένον σφραγίσιν ἐπτὰ, τῶν ἐπτὰ οἰκουμενικῶν ἀγίων συνόδων, ὅπερ ἀκατανοήτῳ δυνάμει συνέσεως καὶ σοφίας ἐξέσπασας ἐκ τῶν ὀνύχων τοῦ θεομάχου θηρίου, κατὰ τοῦ λοιποῦ ἀχραντον καὶ ἀνέθευτον εἰς τοὺς ἀκηράτους κόλπους τῆς μεγάλης σου ἐκκλησίας καὶ τοὺς θεῖα χάριτι καὶ διὰ σέ, μάκαρ, ὀρθοδόξους διαδόχους σου. Ἐπάδων δὲ τὸ τοῦ ἀποστόλου· «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἡγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα,» τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος». Ὑποχώρησον τοῦ λοιποῦ καὶ τοῦ θρόνου καὶ τῶν ἀξιοματίων καὶ τῆς κοσμικῆς τύρβης καὶ προσπαθείας, καὶ ὡς ὁ πάλαι Μωϋσῆς, «εἰς τὸ ὄρος ἀνάβηθι καὶ» τελεύτα», ὁ νέος τῆς χάριτος Μωϋσῆς, καὶ τοῦ νέου Ἰσραὴλ ρύστης καὶ καθηγεμῶν καὶ ζῶν καὶ μετὰ θάνατον.

Ἀναβαίνει λοιπὸν, χριστιανοὶ ἀδελφοί, ὁ στεφανίτης τοῦ Παρχλήτου ἀπόμαχος εἰς τὸ ὄρος, τὸ ὄρος τὸ νοητὸν καὶ μετάρσιον τῆς ἀσκητικῆς πολιτείας, καὶ ἐγκλείεται εἰς ἐν τῶν πολλῶν ὑπ' αὐτοῦ προκαθιδρυμένων ἡτυχαστηρίων, τὴν ἐρημικὴν καὶ ἡρεμαίαν μονὴν τοῦ Ἱερεμίου, κάλει ἐξαντλήσας ὅλους τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς μόχθους τῆς μοναστικῆς πολιτείας τελευτᾷ τὴν αἰδίμην τελευτὴν ὁ μακάριος. Καὶ τὸ

μὲν πνεῦμα αὐτοῦ τὸ καὶ ἐκ ταύτης ἔτι τῆς ἐπὶ γῆς αὐτοῦ παροικίας ἔνθεον καὶ θεοπτικώτατον ἐναχθέν ὑπὸ τῶν αὐλῶν ἀγγέλων εἰς τὴν χώραν τοῦ αἰδίου φωτός καθαρῶς ἐποπτεύει τὴν ἀγίαν Τριάδα, ἣν ἐδόξασεν ἐπὶ γῆς ἐπαξίως τε καὶ ἀνεπισχύντως. Τὸ δὲ ἱερὸν αὐτοῦ σῶμα ἐν εἰρήνῃ ἐτάφη, καλυπτόμενον ἄχρι τοῦ νῦν ὑπὸ τοῦ πέπλου τῆς ἀγνότητος ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ ὅμοιον καὶ ἐν τῇ ταφῇ, καθάπερ καὶ ἐν τῇ ἀποστολῇ, πρὸς τὸ τοῦ θεόπτου προφήτου, περὶ οὗ ἡ Γραφή λέγει· «καὶ οὐκ εἶδεν οὐδεὶς τὴν ταφὴν αὐτοῦ, ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης».

Εἶδετε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, καθόσον ὁ καιρὸς σπεύδων ἐπέτρεπε, τὰ μεγάλα καὶ ἔνδοξα ταῦτα καὶ θαυμαστά, ὅσα ὑπὲρ τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως, καὶ τῆς ἀγίας μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας ἐτέλεσεν ἡ τερατουργὸς δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου διὰ τοῦ πανενδόξου ἡμῶν πατρὸς καὶ μεγάλου ἱεράρχου Φωτίου, τοῦ ὁποῦ τὴν πανεύφημον μνήμην ἡ μὲν ὀρθόδοξος ἐκκλησία ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ σήμερον καὶ πάντοτε εὐλογεῖ καὶ γεραίρει, ἐξαγγέλλουσα τὸν ἔπαινον αὐτοῦ μετ' ἀγαλλιάσεως ἀμυθήτου, τὰ δὲ βλάσφημα καὶ ἀπύλωτα στόματα τῆς αἰρετικῆς παρασυναγωγῆς ἐξυβρίζουσιν ἀσυστόλως καὶ λοιδοροῦσι, συμπνίγοντες διὰ τῶν βλασφημιῶν τὰς κραυγὰς τῆς ἰδίας αὐτῶν συνειδήσεως. Ἄλλ' ἕως πότε, «υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε» βαρυκαρδιοὶ, ἵνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα καὶ ζητεῖτε ψεῦδος; Καὶ γινώτε λοιπὸν ποτε, γινώτε ὅτι ἐθαυμάστωσε Κύριος τὸν ὅσιον αὐτοῦ. Ἐπαγγέλλεσθε χριστιανισμόν, καυχᾶσθε ἐπὶ σοφίᾳ καὶ συνέσει, ἐπιδείκνυσθε ζῆλον ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀληθείας· ἴδατε λοιπὸν τί ἐποίησεν ὁ Θεὸς ὑπὲρ τῆς ἀληθινῆς πίστεως, ἐγείρει εἰς ὑπεράσπισιν αὐτῆς ἐν καιρῷ σκευὸς ἐκλογῆς, ἀπάσης σοφίας θείας καὶ ἀνθρωπίνης ἀνάπλεων τὸν ἡμέτερον Φώτιον, καὶ γινώτε ὅτι ἐθαυμάστωσε Κύριος τὸν ὅσιον αὐτοῦ. Ἰδετε τὴν εὐλογημένην ταύτην ἀνατολικὴν λῆξιν, ἐλευθέραν, ἐλευθέραν πάσης αἰρετικῆς κακομυ-

θίας καὶ νεωτερικῆς ἐπιθυμίας, διαφυλαττομένην ἔκτοτε καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐκ λύκων λοβυνομένην αὐτὴν διὰ τῆς ἀοράτως ἐπισειομένης ποιμαντορικῆς ράβδου τοῦ αἰζώου ἡμῶν οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Φωτίου, καὶ γινώτε ὅτι ἐθαυμάστωσε Κύριος τὸν ὅσιον αὐτοῦ. Ἀποβλέψατε πρὸς βορρᾶν καὶ ἀναμετρήσατε τὰς ἐκτάσεις τῶν χωρῶν, καὶ ἐξαριθμήσατε τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, καὶ κατανοήσατε τὴν ἀκρίβειαν καὶ λαμπρότητα καὶ εὐστάθειαν τῶν ἐκεῖσε ὀρθόδοξων ἐκκλησιῶν τὴν ἀπειροπληθῆ ἐκείνην καὶ ζηλωτὴν ἄγραν τῆς ἀποστολικῆς σαγήνης τοῦ τῶν ἐθνῶν διδασκάλου Φωτίου, καὶ γινώτε ὅτι ἐθαυμάστωσε Κύριος τὸν ὅσιον αὐτοῦ. Στρέψατε τέλος πάντων τὰ βλέμματα καὶ εἰς ὑμᾶς αὐτοὺς καὶ ἴδετε τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιῶν. Μελετήσατε τὰς ζοφεράς σελίδας τῆς ἱστορίας τῶν ἀπὸ τοῦ Νικολάου ἐκείνου παπῶν τῆς ἀρχαίας, ἀλλ' οὐκέτι ἀρχαιοφρονος Ρώμης, παρατηρήσατε τὰς καταχρήσεις, τὰ σκάνδαλα, τὰ σχίσματα, τὰς νεωτέρας πολλὰς καὶ πολυειδεῖς αἱρέσεις, καὶ τὰ ἐκ τούτων ἀποτελέσματα, καὶ τύπτοντες τὰς κεφαλὰς καὶ καλύπτοντες τὰς ὄψεις κράξατε καὶ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς ἀλλήλους· «ἕως πότε βαρυκαρδιοὶ, ἵνα τί ἀγαπῶμεν ματαιότητα καὶ ζητοῦμεν ψεῦδος; καὶ γινώτε ὅτι ἐθαυμάστωσε Κύριος τὸν ὅσιον αὐτοῦ».

Ἡμεῖς δέ, ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί, οἱ ἀξιοθέντες κατ' εὐδοκίαν Θεοῦ νᾶ πανηγυρίζωμεν τὸν ἅγιον ἐν ταύτῃ τῇ ἱερᾷ καὶ περιβλέπτῳ μονῇ τῆς ἀγίας Τριάδος, τὴν ὁποίαν αὐτὸς πρῶτος ὁ τῆς Τριάδος μύστης καὶ πρόμαχος ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης ἐθεμελίωσεν, ἐξ ἀπορρήτου πάντως προνοίας ἵνα γένηται ποτε ὀρθόδοξου θεολογίας ἱερὸν παιδευτήριον, ἐπιγινώμεν τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας τὸ μέγεθος, καὶ προσκυνήσωμεν ἐν κατανύξει ψυχῆς καὶ συντριβῇ καρδίας τὸν ὑπὲρ τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως ἄγρυπνον καὶ ἀνύστακτον τῆς ὑπερτάτης προνοίας ὀφθαλμόν, γινώσκοντες καὶ ὁμολο-

γοῦντες ὅτι ἐν χειρὶ Κυρίου ἐξουσία γῆς, καὶ τὸν χρήσιμον ἐγερεῖ εἰς καιρὸν ἐπ' αὐτῆς. Αὐτὸν δὲ τὸν θαυμαστῶς ὑπὸ Κυρίου θαυμαστωθέντα, καὶ δόξης αἰδίου καὶ στεφάνων ἀμαράντων καὶ ἀθανάτου εὐκλείας ἡξιωμένον φωστῆρα καὶ διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης τὸν ζῶντα ἔτι καὶ λαλοῦντα καὶ συνδιαιτώμενον μεθ' ἡμῶν πάσας τὰς ἡμέρας, τιμήσωμεν μὴ λόγοις μόνον καὶ ἐγκωμίοις ἀπλοῖς, ἀλλ' ἔργοις καὶ πράξεσι μάλιστα, αἷς ἐνασμενίζεται ἡ θεία ἐκείνη ψυχὴ καὶ ἰστάγγελος. Σπουδάσωμεν δὲ διὰ παντὸς τρόπου καὶ ἐπιμελείας ἵνα φανῶμεν ἄξια τέκνα τηλικούτου πατρός, ἄξιοι στρατιῶται τηλικούτου ἀρχιστρατήγου, κοινὴν ἔχοντες μετ' αὐτοῦ καὶ τὴν κλησιν καὶ τὴν ἀποστολὴν εἰς τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα. Ἐπὶ πᾶσιν ἐπικαλεσθῶμεν τὴν ζωτικὴν καὶ ἐνεργὸν αὐτοῦ προστασίαν καὶ ἀντίληψιν καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς εὐπρόσδεκτον αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν μεσιτείαν καὶ δέησιν, ἵνα δυνηθῶμεν πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεφυρωμένα ὑβέσαι, καὶ στήναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, καὶ παραστήσαι τὰ σώματα ἡμῶν θυσίαν ζῶσαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, εἰς σωτηρίαν μὲν ἡμῶν, κλέος δὲ καὶ καύχημα τῆς μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας, δόξαν δὲ καὶ τιμὴν « τοῦ ἐκ » σκότους καλέσαντος ἡμᾶς εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς ».

ὦ Φώτιε, Φώτιε! πάμφωτον ἀληθῶς καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα καὶ ζωὴ καὶ ψυχὴ· δόξα καὶ χαρὰ καὶ νῆκος καὶ στέφανος καυχήσεως τοῦ γένους τῶν ὀρθοδόξων! παράκυψον ἐκ τῆς μακαρίας χώρας τῶν δεδοξατμένων καὶ ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν ἀγγέλων, μεθ' ὧν συναυλίζῃ, καὶ ὑπόδεξαι ἱλέψ τῷ ὄμματι τὸ ἐγκάρδιον τοῦτο αἵσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν ἐπὶ γῆς τέκνων καὶ θαυμαστῶν σου. Μετάδος δὲ ἡμῖν τῶν πλουσίων χαρισμάτων τοῦ παναγίου Πνεύματος, ὧν ἐγένου ταμεῖον εὐρύχωρον· φώτισον ἡμᾶς ὁ φωτῶνυμος τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας θεογνωσίας· διδάξον ἡμᾶς ὁ ἀρίγνωτος τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, καὶ ἀπάλλαξον ἡμᾶς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, καὶ τῆς μωρανθείσης σοφίας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου. Πο.

δηγέτησον ἡμᾶς εἰς τὴν διακονίαν τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, ὁ μέγας αὐτοῦ εὐαγγελιστῆς καὶ ἀπόστολος. Τὴν ἀγίαν καὶ μεγάλην σου ἐκκλησίαν, τὸν οἰκουμενικὸν σου θρόνον οὐτινος ἀδούλωτον διετήρησας τὸ ἀξίωμα τῇ κραταίᾳ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, διατῆρει ταῖς πρὸς τὸν Θεὸν μεσιτείαις σου ἄσειστον καὶ ἀκράδαντον ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων, νικηφόρον πάντοτε καὶ τροπαιοῦχον κατὰ πάσης αἰρετικῆς προσβολῆς. Τὸ ἱερὸν τοῦτο τῆς εὐσεβείας καθίδρυμα, ὁ θεοκίνητος αὐτοῦ δομήτωρ καὶ ἀρχιτέκνων καὶ πολιοῦχος ἀείζωος καὶ καθηγεμῶν, εὐλόγητον παρὰ Θεοῦ ἄνωθεν, στήριξον, κατάρτισον καὶ καλλιγόνον καὶ πολυγόνον ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ἀνάδειξον. Τοῦ ἐν αὐτῷ ἀξίως σε ἀντιπροσωπεύοντος καὶ τοῦ ἐνθέου ζήλου καὶ τῆς ἱερᾶς σοφίας σου ἐκθειαστὴν καὶ διάδοχον, τὸν φιλόστοργον ἡμῶν καθηγητὴν καὶ διδάσκαλον, τὸν τὴν σὴν πανήγυριν περιφανῶς συγκροτήσαντα, ἄνοστον καὶ ἀνεπηρέαστον μέχρι γήρων καὶ πρεσβείου περίσῳζε εἰς δόξαν καὶ εὐκλειαν τῆς καθολικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Πάντας ἀπλῶς τοὺς εὐσεβεῖς καὶ ὀρθοδόξους χριστιανούς, τὸ ἀπέραντον καὶ οἰκουμενικὸν σου γεώργιον, βεβαίωστον εἰς αἰῶνας αἰώνων ἐπὶ τῆς εὐσεβοῦς τῶν Πατέρων ὁμολογίας. Δυσώπησον, ὦ πάτερ, τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν, ὃ παρίσταται, καὶ διανύστητον αὐτὸν τὰ στίγματα τῶν παθημάτων σου ἱλασμόν προβαλλόμενος, ὅπως ἐγερθεῖς ἐπιτιμῆτῃ τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσῃ τῶν θρησκευτικῶν διωγμῶν, καὶ καταστορέσῃ τὸν σάλον τῶν σχισματικῶν ἐρίδων καὶ διενέξεων, καὶ τὰ διεστῶτα συνάψῃ, καὶ τὰ πεπλανημένα ἐπιστρέψῃ, καὶ παράτχῃ εἰρήνην τῷ κόσμῳ καὶ ὁμόνοιαν ταῖς ἐκκλησίαις, ἵνα πάντες ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζωμεν καὶ συννυμνῶμεν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς αὐτοῦ ὄνομα, τοῦ Πατρός καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐξ οὗ καὶ δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΙΣΑΗΛΟΣΤΟΛΟΥ

ΦΩΤΙΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ*

ΕΦΘΑΣΕ καὶ πάλιν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, τῆς εὐαγοῦς ταύτης Μονῆς, καὶ ἅμα τῆς ἱερᾶς ἡμῶν Σχολῆς ἡ φαεινότεατη πανήγυρις. Ἐπέλαμψε πάλιν ἡ πάμφωτος ἡμῶν καὶ ποθεινὴ εορτή, ἡ πάνσεπτος καὶ πανέντιμος μνήμη τοῦ πανενδόξου Φωτίου, τοῦ ἀειζώου πατρὸς ἡμῶν καὶ καθηγεμόνος καὶ διδασκάλου. Ὅποια χαρά, ὅποια εὐφροσύνη, ὅποια ἐγκωμίων ὑπόθεσις! ἀλλὰ καὶ ὅποια διδασκαλία δι' ἡμᾶς, ἀδελφοί, ὅποιον κέντρον πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας καὶ ἄλλους, εἰς οὓς νῦν ἐπαποδυόμεθα! Καλὰ πάντως καὶ ὠφέλιμα τὰ ἐν ταῖς μνήμας τῶν ἁγίων ἐγκώμια, ἀλλ' ἀσυγκρίτως ὠφελιμώτερα τὰ ἐκ τῆς μνήμης ἐκάστου τῶν ἁγίων λαμβανόμενα μαθήματα. Εὐάρεστοι πάντως καὶ ψυχοτερπεῖς οἱ κατὰ τὰς λαμπροφόρους ταύτας ἡμέρας πανηγυρικοὶ λόγοι τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον εὐαρεστοτέραι καὶ εἰς τὸν δοξάζοντα Θεόν, καὶ εἰς τοὺς δοξαζομένους ἁγίους ἢ ἐκ τῆς ἀναπολήσεως τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας αὐτῶν ἐξαγο-

μένη πρακτικὴ καὶ ἠθικὴ ὠφέλεια. Ἐπειτα δὲ εἶναι ἄρα γε ἱκανὴ ἡ τοσούτη καὶ τηλικαύτη λαμπρότης καὶ μεγαλοπρέπεια, ἡ πάνσεμνος καταστολὴ τοῦ νοῦ καὶ ἡ εὐκοσμία, ἡ σελαγίζουσα τῶν λαμπάδων φωτοχυσία, ὁ τῶν ἱερῶν κωδόνων τρανόφωνος βόμβος, τὸ τῶν ἁγμάτων ἡδὺ καὶ μελύρρυτον, τῶν μουσικῶν οἱ χοροί, τῶν ἱερέων οἱ δῆμοι, τῶν ἀρχιερέων ἡ δόξα, τῶν πανηγυριζόντων ἡ χαρμονή, ἀπάτης τῆς φωτιάδος ταύτης σχολῆς ἢ θαυμαστὴ αὕτη ἀλλοίωσις καὶ ἔκστασις; Ταῦτα πάντα δὲ εἶναι ἱκανὰ νὰ παραστήσωσιν ἀποχρώντως τὸ ἔξοχον τῆς παρούσης ἡμῶν πανηγύρεως, ἀλλ' εἶναι χρεῖα τοῦ λόγου πρὸς μείζονα ταύτης ἐπαύξησιν; Τὸ κατ' ἐμὲ φρονῶ ὅτι πάντως χρῆζομεν λόγου τινός, πλὴν ὅχι πρὸς ἐπαύξησιν, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς ἐξήγησιν καὶ διασάφησιν τοῦ τηλικούτου τῆς εορτῆς μεγαλείου.

Καὶ ὄντως, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, οἱ μὲν εἰδότες τὰ κατὰ τὸν μέγαν καὶ θεοδόξαστον Φώτιον, ὅτοι μὲν εἰς τὴν θείαν καὶ ἀνθρωπίνην σοφίαν, ἡλίκοι δὲ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀγιότητα, γνωρίζοντες δὲ προσέτι καὶ τὴν θέσιν καὶ τὸν προορισμὸν τῆς ὑμετέρας Σχολῆς, οὐδόλως ἀποροῦσι πρὸς τί ἢ τοσούτη ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ Φωτίου φαειρότης καὶ εὐπρέπεια· ἀλλ' ἐὰν τυχὸν παρευρίσκετό τις ἐν ἡμῖν μήτε τοῦ Φωτίου τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀνυπέρβλητον ὑπὲρ τῆς καθολικῆς καὶ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ὑπουργίαν ἐξητακῶς, μήτε τοῦ ἱεροῦ τούτου τῆς εὐσεβείας καθιδρύματος τὸν σκοπὸν καὶ προορισμὸν μεμελετηκῶς, ὁ τοιοῦτος εὐλόγως ἤθελε θαυμάζει πρὸς τὰ γενόμενα, καὶ πόθεν, ἤθελε ἐπερωτᾷ, πόθεν ἡ τοσούτη σπουδὴ καὶ συγκίνησις; τί βούλεται ἡ καινὴ αὕτη τῆς ἐκκλησίας πικράταξις;

Τῆς ἀπορίας ταύτης τὴν λύσιν ἃς ζητήσῃ ὁ τοιοῦτος δὲν λέγω παρὰ τῶν αὐλῶν ἀγγέλων, οἵτινες καὶ ζῶντα ἐπὶ τῆς γῆς ἐθαύμαζαν τὸν ἀήττητον τοῦτον τῆς εὐσεβείας ὑπέρμαχον, καὶ μεταστάντα καταστέφουσιν ἐν οὐρανοῖς τὴν τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου βαστάζουσιν ἀθλοφόρον καὶ νικηφόρον αὐτοῦ

* Ἐξεφωνήθη ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱ. μονῇ τῆς ἀγ. Τριάδος, τῇ 6 φεβρ. 1852.

κεφαλήν. Δὲν λέγω παρὰ τῆς μιᾶς, ἀγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποῖαν οὗτος εἰς γόνυ κλίνουσαν ἀνώρθωσε καὶ ἐστήριξε, κατασπαραττομένην συνῆψε καὶ ἐζωποίησε, στενουμένην ἠύξησε καὶ ἐπλάτυνεν, ἐπιβουλεωμένην καὶ κινδυνεύουσαν ἐρρύσατο καὶ διέσωσε, καταπολεωμένην ὑπερήσπισεν ἀγωνισάμενος ὑπὲρ αὐτῆς στερωπῶς καὶ ἀκαταδαμάστως καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν, διὰ λόγων, δι' ἔργων, διὰ συγγραμμάτων, διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων καὶ ἀνεκδιηγῆτων παθημάτων, θλίψεως, στενοχωρίας, βίας, φυλακῶν, διωγμοῦ, φυγῆς, πείνης, δίψης, ἐξορίας, δημεύσεως τῶν ὑπαρχόντων, στερήσεως βιβλίων, καὶ τί ἄλλο ἢ καθημερινοῦ θανάτου;

Παρὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Φωτίου, παρὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ὀρθόδοξου ἐκκλησίας ἃς μάθῃ ἕκαστος τὸ αἷτιον τῆς σημερινῆς ἡμῶν εὐφροσύνης τε καὶ πνευματικῆς θυμαρίας. Ὅσω μανιωδεστέρα ὑπάρχει ἡ κατὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ λύσσα τῆς πνευματομάχου αἰρέσεως, τὴν ὁποῖαν οὗτος τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος κατέρρηξε καθάπαξ καὶ κατετρόπωσε, τόσω δικαιότερα καὶ πρεπωδέστερα ὑπάρχει ἡ παρ' ἡμῶν ἀποδιδομένη εἰς τὸν μέγαν Φώτιον εὐφημία. Ἐκείνων αἱ κατὰ τοῦ Φωτίου δυσσεβεῖς βλασφημίαι, δικαιοῦσι τὰς ὑπὲρ τοῦ Φωτίου εὐλογίας τῶν εὐσεβῶν. Ἡ φρίκη καὶ τὸ ρῆγος, τὰ ὁποῖα αἰσθάνεται μέχρι τῶν ὀστέων αὐτοῦ ὁ ἄλλως ἀλαζῶν καὶ ὑπερήφανος παπισμὸς εἰς μόνην τὴν μνήμην τοῦ Φωτίου, μονονουχὶ φωνὴν ἀφιέντα κηρύττουσιν εἰς πάντας ὅτι ὀρθῶς καὶ δικαίως τὰ τέκνα τοῦ Φωτίου, ὁ λαὸς αὐτοῦ καὶ τὸ ποίμνιον, οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοὶ καὶ ὀρθόδοξοι, τιμῶσι καὶ σέβονται ὑπερβολόντως τὸν ὑπερβολόντως ὑπὲρ αὐτῶν προχλήσαντα. Πῶς; ἡ αἵρεσις θέλει φριάττει κατὰ Φωτίου διὰ τὴν εὐσέβειαν, τῆς ὁποίας ἐφάνη ὁ πρόμαχος, καὶ ἡ εὐσέβεια δὲν θέλει ἐξυμνεῖ τὸν Φώτιον διὰ τὴν αἵρεσιν, τῆς ὁποίας ἐφάνη ἀντίμαχος; Πῶς; ὁ αἰρετικὸς θέλει βλασφημεῖ, ὑβρίζει, ἐμπαίζει, συ-

κοφαντεῖ καὶ διαβάλλει τὸν Φώτιον διὰ νὰ στηρίξῃ τὴν πλάνην του, καὶ ὁ ὀρθόδοξος δὲν θέλει πανηγυρίζει τὴν μνήμην ἐκείνου, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ μόνον σὺν Θεῷ ἔχει νὰ καυχᾶται σήμερον ὅτι εἶναι ὀρθόδοξος;

Ἄλλ' ὅχι, δι' ἡμᾶς, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, τοὺς τροφίμους τῆς ἱερᾶς ταύτης Σχολῆς, δὲν ἀρκεῖ ἡ διὰ λόγων καὶ πανηγυρικῶν τελετῶν ἐξύμνησις τοῦ τρισμάκαρος καὶ ἱσταποστόλου καὶ ὁμολογητοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ Πατριάρχου Φωτίου. Ὁ Φώτιος θέλει εἶσθαι δι' ἡμᾶς τὸ ὑποκείμενον, ὅχι μόνον τῶν στοχασμῶν καὶ τῶν ἐπαίνων ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς μιμήσεως καὶ τοῦ ζήλου, τῆς σοφίας καὶ ἀρετῆς, τῶν κατορθωμάτων καὶ παθημάτων ἐκείνου. Τοῦτο προτίθεται νὰ παραστήσῃ πρὸς ἡμᾶς σήμερον διὰ βραχείων ὁ λόγος.

Αἶ, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί! ὁ καιρὸς τῆς ἀναπαύσεως καὶ ραθυμίας, ὁ καιρὸς τῆς ραστώνης καὶ ἀμελείας, ὁ καιρὸς τῆς ἀδιαφορίας καὶ ἰδιοτελείας παρῆλθε πλέον, παρῆλθεν ἀπὸ ἡμᾶς, ἀδελφοί! ὁ Φώτιος, ἡ Ἐκκλησία, ἡ εὐσέβεια, ὁ λαὸς τοῦ Κυρίου ὁ περιούσιος, αὐτὸς ὁ Θεὸς τῶν Πατέρων ἡμῶν ἀπαιτεῖ, καὶ ἀπαιτεῖ ἀναγκαίως νὰ ἐξυπνήσωμεν πλέον ἀπὸ τοῦ ληθάργου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔρριψαν ἡμᾶς αἱ παρελθοῦσαι τοῦ Γένους δυσχερεῖς περιπέτειαι. Ἡ εὐσέβεια, ἀδελφοί, πολεμεῖται, πολεμεῖται πόλεμον γαλεπὸν καὶ βαρύν· ἡ ἀμώμητος πίστις τῶν Πατέρων ἡμῶν πανταχόθεν ἐπιβουλεύεται. Ἡ ὀρθοδοξία, τὸ αἰώνιον ἡμῶν κάχυμα, κατατρέχεται ὑπὸ οἰκείων καὶ ξένων. Ὁ ἄκακος λαὸς τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ τοῦ ὁποῖου τὸ πολύτιμον αὐτοῦ αἷμα ἐξέχεεν, ὑποτκελίζεται φεῦ! ὑπὸ τῆς πλάνης καὶ τῆς ἀπάτης, ὑπὸ τῆς βίας καὶ τοῦ δόλου, ὑπὸ τῆς αἰρέσεως καὶ τῆς ἀπιστίας. Ἡ μήτηρ ἡμῶν ἐκκλησία, ἡ γλυκυτάτη, ἀλλὰ πολυπαθὴς ἡμῶν μήτηρ, ἥτις ἐξέθρεψεν ἡμᾶς μετὰ τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα τῆς εὐσεβείας, πάσχει, ἀδελφοί, καὶ γοερᾶ τῇ φωνῇ ἐπικαλεῖται εἰς ἄμυναν καὶ βοήθειαν τὰ πιστὰ καὶ γνήσια αὐτῆς τέκνα, τὰ ὁποῖα

πρὸς τοῦτο γαλουχεῖ καὶ ἐκτρέφει, καὶ τὰ ὅποια εἴμεθα ἡμεῖς, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, οἱ ἐν ταύτῃ τῇ θεολογικῇ σχολῇ γαλουχούμενοι καὶ τρεφόμενοι;

Καθῆκον μέγα, καθῆκον ἱερὸν καὶ ἀναπόφευκτον ἕκαστος ἡμῶν ἔχει νὰ ὑπακούῃ προθύμως εἰς τὰς παθητικὰς κραυγὰς τηλικαύτης μητρός· νὰ διαναστῇ ὅλη ψυχῇ καὶ καρδίᾳ, νὰ σπεύσῃ ὅλη δυνάμει, καὶ νὰ προσπαθήσῃ πάσῃ μηχανῇ ὅπως ἕκαστος δυνηθῇ διὰ λόγου, δι' ἔργου, διὰ πραδειγματικῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ προσευχῆς καὶ διὰ δακρύων νὰ παρηγορήσῃ τὴν κατώδυνον αὐτῆς θλίψιν, τὸ δὲ καθῆκον τοῦτο ἀνεγκρίτως καθίστα πολλαπλάσιον τὸ πρᾶδειγμα τοῦ σήμερον ἑορταζομένου ἁγίου, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἱεράν Μονὴν πανσόφως τε καὶ οἰκονομικῶς συνέκλεισεν ἡμᾶς ἡ πρόνοια τοῦ μεγάλου Θεοῦ, ἵνα ἔχωμεν αὐτὸν πάντοτε καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ ὑπογραμμὸν καὶ ὑπόδειγμα τῆς διαγωγῆς ἡμῶν, ὁποῖαν ἀπαιτοῦσι σήμερον τὰ πράγματα καὶ οἱ καιροί. Πῶς παρσκεύασε, φέρ' εἰπεῖν, ἑαυτὸν πρὸς τὴν ἐνδοξὸν ἀποστολὴν αὐτοῦ ὁ θεὸς ἐκεῖνος τῆς Ἐκκλησίας Πατὴρ; Διὰ τῶν ἀτρυτῶν πόνων καὶ μόχθων τῆς νεότητος αὐτοῦ, δι' ὧν κατέστησεν ἑαυτὸν ἐκ νεαρᾶς ἔτι τῆς ἡλικίας ἐνδιαίτημα πάσης σοφίας, θείας καὶ ἀνθρωπίνης. Πόνος λοιπὸν ἀτρυτος, ἐπιμέλεια σύντονος, ἄοκνος φιλοπονία, μελέτη ἐνδελεχῆς ἐν ταῖς ἁγίαις Γραφαῖς, καὶ τοῖς τῶν Θεοφόρων Πατέρων συγγράμμασι, συνάμα καὶ ταῖς ἔξωθεν ἐπιδοθητικαῖς γνώσεσι καὶ ἐπιστήμασι ἔστω τὸ ἔργον καὶ ἡ σπουδὴ τῶν ἡμερῶν τῆς νεότητος ἡμῶν, ἀδελφοί. Πῶς παρσκεύασεν ἑαυτὸν ὁ θεὸς ἐκεῖνος Πατὴρ σκεῦος ἐκλογῆς καὶ δοχεῖον ἱερὸν τοῦ παναγίου Πνεύματος; Διὰ τῆς προσευχῆς, τῆς ἐγκρατείας, τῆς σωφροσύνης, τῆς κοσμιότητος, τῆς ταπεινοφροσύνης, τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. Ταῦτα λοιπὸν ἔστωσαν καὶ ἡμῶν Θεαρέστου καὶ Θεοφιλοῦς βίου αἱ ἀπαρχαὶ καὶ τὰ ἀκροθίνια. Μηδεὶς ὑμῶν ὑπολάβῃ, ἀγαπητοί, ὅτι διὰ μόνης τῆς σοφίας

καὶ πολυμαθείας, ἄνευ τῆς ἀρετῆς καὶ θεοσεβείας, θέλει ἀξιωθῇ νὰ χορηγήτῃ τὴν πρραμικράν βοήθειαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὴν τῶν ὁμογενῶν ἀδελφότητα· τούνκντίον μάλιστα κινδυνεύει πρρεκτὸς τῆς ἑαυτοῦ ἀπωλείας νὰ συναπολέσῃ καὶ πλῆθος λαοῦ διὰ τῆς σκανδαλώδους καὶ φαύλης αὐτοῦ πολιτείας.

Τί ἔπραξεν ὁ θεὸς ἐκεῖνος πατήρ, ὅταν ἀναβὰς εἰς τὴν ἀνωτάτην τῆς Ἐκκλησίας περιωπὴν εὔρε τὸ χριστιανικὸν πολίτευμα κατακερματισμένον εἰς μυρίας διαστάσεις καὶ σχίσματα, καὶ πολεμοῦν αὐτὸ ἑαυτὸ ἕνεκα τῆς διχονοίας καὶ τοῦ φατριαστικοῦ πνεύματος τῶν ἐγκεχειρισμένων τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἐπιμέλειαν; Ἀνῆψε τὴν φλόγα τῆς ἀγάπης ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ ὑπομαλάξας ἔπειτα τὴν σκληρότητα τῶν τραχυνομένων, καὶ διαλύτας τὸν παγετὸν τῆς ἀλαζονίας καὶ περιφυλακτικῆς συνῆψεν ἅπαντες εἰς ἓν ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης. Ἀγάπη λοιπὸν, ἀγαπητοί, ἀγάπη καὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς πάντας, ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς πίστεως. Μηδεὶς ζητεῖτω τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἐτέρου ἕκαστος· ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους ἐιλικρινῶς καὶ ἀδόλως, καὶ ἐνωθῶμεν ἅπαντες εἰς ἓν σῶμα πνευματικόν, μίαν ἔχοντες τὴν κλῆσιν καὶ τὴν ἀποστολὴν, καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ στάδιον. Εἷς λόχος ἱερὸς καὶ ἀδιάσπαστος στρατευόμενος ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Τί τέλος πάντων ἔπραξεν ὁ θεὸς ἐκεῖνος πατήρ, ἵνα παραλείψωμεν τὰ λοιπὰ ἀνεκδιήγητα αὐτοῦ κατορθώματα, ὅταν ἠγέρθη κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ὁ ζοφερός ἐκεῖνος τυφὼν, τὸ ἀποφώλιον ἐκεῖνο τέρας τῆς Δύσεως, ἡ ἀποφρὰς αἵρεσις τοῦ πανωλέθρου παπισμοῦ, ἡ κατὰ τῶν αἰδίων τῆς ὑπερουσίου Τριάδος χαρακτηρὼν καινότομον καὶ βλάσφημον ἐξερευξαμένη φωνήν; Ζήλου Θείου πλησθεὶς ἀνέστη μέγας ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, ὕψωσεν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πατρῴας εὐσεβείας τὴν μεγάλην αὐτοῦ φωνήν, ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ

ἰσαπόστολος, κατεφρόνησεν ἄτρεστος καὶ βίᾳς τυραννικᾶς, καὶ ἀπειλὰς μεγιστάνων, καὶ παπικὰ ἐντάλματα καὶ ἀναθέματα, καὶ ὕδρεις, καὶ λοιδορίας, καὶ συκοφαντίας, καὶ παντοίας ἐπιβουλὰς· ὑπερεῖδε καὶ θρόνους, καὶ ἀξιώματα, καὶ τιμὰς, καὶ μεγαλεῖα, καὶ συμπαθείας πολιτικὰς, καὶ πᾶσαν τὴν περιστοιχοῦσαν τὸν ἀνθρώπινον βίον χαμαίζηνον ματαιότητα· ὑπέστη καὶ πλοῖματα τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα, ὅσα ἀδυνατεῖ ἀνθρώπου γλῶσσα νὰ ἱστορήσῃ.

ὦ τύπος! ὦ παράδειγμα θεῶν! Μαθηταὶ τοῦ Φωτίου καὶ τῆς Φωτιάδος Σχολῆς! Ἴδου αἱ αὐταὶ ἀφορμαί, αἱ αὐταὶ περιστάσεις, διὰ νὰ μὴ εἴπω καὶ πολὺ φοβερώτεραι· ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος παπισμὸς, αὐθιχδέστερος ἑαυτοῦ γενόμενος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀποφώλια αὐτοῦ γεννήματα, τὰ ἀσυγκρίτως παρ' αὐτὸν καὶ δολιώτερα καὶ ἀπτηλότερα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀναπεπταμένη ἀσέβεια καὶ ἀθεία, καὶ ἡ κοτύλη καὶ σκολιὰ σοφιστία καὶ δοκησιοφία, καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς ἀντίχριστος καὶ ἀντίθεος καίρισμός, καὶ ἡ πρὸς πᾶσαν καινοτομίαν ἄκριτος καὶ ἀχαρκτήριστος ροπή καὶ παντελὴς ἀδιαφορία πολλῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐπιτίθενται ὁμοθυμαδὸν κατὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὀλέθριον καὶ σατανικὸν ποιήσαντες πρὸς ἀλλήλους συνασπισμόν. Τίς νὰ ὀρέξῃ χεῖρα βοηθείας σήμερον εἰς τὴν πολεμουμένην Ἐκκλησίαν, καὶ νὰ παραταχθῇ ὑπὲρ αὐτῆς πρὸς τοσαύτας φάλαγγας ἐχθρῶν, οὕτω παρεσκευασμένων καὶ παρατεταγμένων καὶ τοσοῦτον ἀπαισίως στρατηγουμένων; ὦ Φώτιε, Φώτιε! ἀκαταμάχητε τῆς εὐσεβείας προασπιστά! ποῦ νῦν ὁ ζήλός σου, καὶ ἡ ἐν τοῖς τοιούτοις ἀπαράμιλλος στρατηγικὴ ἐμπειρία σου; ὦ, δικτὶ δὲν ἀναφαίνεσαι σήμερον ἐν τῷ μέσῳ τῆς κατεχούσης ἡμᾶς πολιορκίας καὶ στενοχωρίας, ἐνδεδυσμένος τὴν Θεότευκτον πανοπλίαν τοῦ Παύλου, ἀστράπτων ὅλος ἀπὸ τὴν αἴγλην τοῦ Θείου πυρός, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν φερωνυμίαν σου, ἵνα ἐπιρρώσῃς μὲν καὶ ἐνισχύσῃς διὰ τῶν σοφῶν σου λόγων πᾶν τὸ ὀρθόδοξον, φυγαδεύσῃς δὲ καὶ διασκορπίσῃς ἀπὸ

τοῦ περιβόλου τῆς ὀρθοδοξίας δι' ἑνὸς μόνοι βλέμματος, διὰ μιᾶς μόνης φωνῆς τρέμοντας καὶ κατεπτηχότας τοὺς ἀποστάτας τούτους καὶ βιαίους ὀλοθρευτάς!

Ἀλλὰ τί λέγω; ὁ μὲν Θεὸς Φώτιος καὶ πάρεστιν ὁμορᾶτως ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, καὶ τῆς παρουσίας κοινωνεῖ πανηγύρεως, καὶ νουθετεῖ καὶ διδάσκει καὶ ἐνισχύει ἡμᾶς καὶ διὰ τῶν λόγων καὶ διὰ τῆς μνήμης τῶν ἁγίων αὐτοῦ. Ἐξήκοντα δὲ τοῦ Φωτίου τέκνα, ἐξήκοντα στρατιῶται τῆς εὐτεθείας, ὡς οἱ ἐξήκοντα δυνατοὶ οἱ περιστοιχοῦντες τὴν κλίνην τοῦ Σολομῶντος, ὑπαλείφονται πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγωνά, ὑπὸ σοφῷ καὶ ἱερῷ ἀλείπτῃ καὶ ἀγωνοθέτῃ, τῷ διδασκάλῳ αὐτῶν, καὶ ἀκονῶσι τὰ ἀμυντήρια ὅπλα, ὅπλα λογικὰ καὶ πνευματικά, διδασκόμενοι εἰς παράταξιν καὶ πόλεμον, κληρονόμοι τῆς σοφίας, μιμηταὶ τῆς ἀρετῆς, διάδοχοι τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἀτρομέτου μεγαλοφροσύνης τοῦ πανευφήμου Φωτίου· εἶναι ἔτοιμοι καὶ ἀξιώματα κοσμικὰ νὰ καταφρονήσωσι, καὶ δόξας πολιτικὰς, καὶ ἀπολαύσεις σωματικὰς, καὶ περιουσίαν χρημάτων τε καὶ ζητημάτων, καὶ πᾶσαν ἐπίκληρον τοῦ βίου τούτου προσπάθειαν καὶ μικροφιλοτιμίαν· νὰ ὑποστῶσι δὲ καὶ πόνους, καὶ διωγμούς, καὶ στερήσεις, καὶ πᾶσαν κακουχίαν καὶ στενοχωρίαν, καὶ ἐξορίας, καὶ φυλακὰς, καὶ εἰρκτάς, καὶ βασάνους, ὅπως διαφυλάξωσι τὴν πολυτίμον παρακαταθήκην τῆς πίστεως ἣν ἐλάβομεν ἄνωθεν παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν, ἣ νὰ σφραγίσωσιν αὐτήν, ἐὰν δέῃ, διὰ νέων μαρτυρικῶν αἱμάτων.

Τί λέγετε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί; ἄρα ἐνεβάτευσα εἰς τὰ ἔγκατα τῶν καρδιῶν ἡμῶν; ἄρα ἠδυνήθην νὰ ἀνιχνεύσω ποῖα αἰσθήματα κυριεύουσι τὰς ψυχὰς ἡμῶν καθ' ὅλην τὴν ἐνεστῶσαν ἑορτὴν καὶ πανήγυριν; Ἀλλ' οἶμαι! πῶς εἴπω τὸ μετὰ ταῦτα; Θέλει ἄρ' ἄγε εὐρεθῇ καὶ κανεῖς ἐξ ἡμῶν οὕτω σκληρὸς καὶ ἀνάλγητος, οὕτως ἀχάριστος καὶ ἀγνώμων πρὸς τὸν εὐεργέτην Θεόν, καὶ τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν, ὥστε ἀδακρύτῳ

τῷ ὄμματι καὶ ἀκινήτοις χερσὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν αἰδέσιμον ταύτην καὶ σεβαστὴν καὶ φιλόστοργον Μητέρα, νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας ἀγρίων ληστῶν, λυμαινομένων αὐτῆς τὸ οὐράνιον κάλλος, καὶ κατασχιζόντων τὴν θεοφάντον αὐτῆς στολήν, καὶ κατὰ πρόσωπον ραπίζόντων καὶ ἐξυβρίζόντων αὐτὴν ὀλοφυρομένην καὶ κλαίουσαν, καὶ παρακαλοῦσαν τὰ τέκνα αὐτῆς εἰς ἀντίληψιν; ἢ καὶ ἀφήσας τὴν τάξιν, καὶ ἀποσχισθεὶς ἀπὸ τῆς ἐνότητος τῆς πίστεως καὶ τῆς κοινωνίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μεταπηδήσῃ εἰς τὰς φάλαγγας τῶν ἐναντίων καὶ θέσῃ τὴν μερίδα αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀνταρτῶν καὶ ἀποστατῶν, καὶ συνεκπολεμεῖ καὶ αὐτός, καὶ συνεπαίρει χεῖρα βέβηλον καὶ τολμηράν, καὶ συνεξωθεῖ γλῶσσαν βλάσφημον καὶ ἀκόλαστον κατὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ Μητρός, τῆς γεννησάσης καὶ θρεψάμενης αὐτὸν ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, καὶ κατὰ τῶν μακαρίων αὐτοῦ Πατέρων, προδότης οὕτω καὶ μητραλοίας καὶ πατραλοίας ἀναφανείς, ὅποιοί τινες, ὦ αἴσχος! καὶ καθ' ἡμᾶς ἀνεφάνησαν; Ἄλλ' ἀπέστω, ἀπέστω ἀπὸ τῆς σημερινῆς πνευματικῆς εὐφροσύνης καὶ θυμηδίας τοιοῦτος ἀποτρόπαιος καὶ θανάσιμος στοχασμός. Ἄπαντες δέ, ἀδελφοί, μιᾷ γνώμῃ καὶ μιᾷ ψυχῇ κατανοήσαντες καὶ τὸν σκοπὸν τῆς κλήσεως ἡμῶν, καὶ τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν τῆς ἱερᾶς ταύτης Πατριαρχικῆς Σχολῆς, καὶ τὴν ἀφορμὴν ἐπομένως τῆς τοσαύτης ἐκκλησιαστικῆς μεγαλοπρεπείας ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ θείου Φωτίου, τοῦ πρώτου αὐτῆς δομήτορος καὶ καθιδρυτοῦ, ἃς ἐτοιμασθῶμεν πρὸς ἔργα διακονίας ὑψηλῆς καὶ ἱταποστόλου.

Θεὲ τοῦ Φωτίου, Θεὲ τῆς ὀρθοδοξίας, ὁ θανατῶν καὶ ζωογονῶν, ὁ παιδεύων οὐς ἡγάπησας, καὶ πάλιν ἰώμενος, ὁ καὶ τοὺς πρεσβυτάτους τούτους κινδύνους τῆς ἐκκλησίας σου συγχωρήσας εἰς δοκιμασίαν τῶν ἐκλεκτῶν σου, αὐτὸς καὶ νῦν πρόφθασον εἰς βοήθειαν αὐτῆς, καὶ ἡμῶν διὰ πρεσβειῶν τοῦ θεράποντός σου Φωτίου, διανάστησον δὲ καὶ τὰς ψυχὰς καὶ τὰς διανοίας τῆς μικρᾶς ταύτης ἐκλογᾶδος σου πρὸς διακαῆ ζῆλον

ὑπὲρ τοῦ προσκυνητοῦ σου ὀνόματος, καὶ μηδένα ἡμῶν ἀποδοκιμάτης ἐκ παίδων σου· ὅπλισον ἡμᾶς ὅπλοις δικαιοσύνης σου, περιχαράκωσον ἡμᾶς τῇ ἀληθείᾳ σου, φρούρησον ἡμᾶς τῇ δυνάμει σου, δείξον, εὐσπλαγχνε, καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ ἀρχαῖα ἔλεός σου, καὶ γνώτωσαν οἱ πολεμοῦντες ἡμᾶς ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐν σοὶ πεποιθότες νικῶμεν· ὅτι σὺ ὑπάρχεις καὶ ἐλπίς, καὶ βοήθεια, καὶ νίκη, καὶ στέφανος τῶν ἐλπίζόντων εἰς σέ, καὶ σοὶ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ

Εἰς τὴν Εὐορθὴν τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν

ΝΙΚΟΛΑΟΥ*

Μακαριώτατε Δέσποτα.

ΚΑΙ πᾶσα μὲν εὐσεβὴς ψυχὴ καὶ φιλόθεος χαίρει σήμερον καὶ ἀγάλλεται καὶ δοξάζει τὸν Θεὸν τῶν Πατέρων ἡμῶν, βλέπουσα τὴν ἑκτακτον ταύτην τοῦ φιλοχρίστου λαοῦ συρροήν εἰς τὸν πάνσεπτον τοῦτον τοῦ Ὑψίστου ναόν, τὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ θυματούργου Νικολάου τιμώμενον, μάλιστα δέ, σὺ

* Ἐκφωνηθεὶς ἐν Καίρῳ τῇ 5' Δεκεμβρίου, αὐθ'.

μακαριώτατε Πάτερ καὶ Πατριάρχα, ὁ τοσαῦτα μοχθήσας ἐν τῇ ἐκ βάθρων ἀνεγέρσει τοῦ Θεοῦ τούτου πατριαρχικοῦ ναοῦ, εὐλαβείᾳ τῇ πρὸς τὸν ἅγιον, καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας διηνεκῶς μεριμνῶν ὑπὲρ τοῦ ἄνωθεν ἐμπεπιστευμένου σοι λογικοῦ τούτου ποιμνίου, εὐλόγως χαίρεις καὶ ἀγάλλῃ σήμερον, βλέπων πάντα τὰ τέκνα σου μετὰ σπουδῆς καὶ προθυμίας ὀρθρίσαντα καὶ πληρώσαντα τὸν Θεὸν τοῦτον ναόν, καὶ μετὰ προφανοῦς ἐγκαρδίου εὐφροσύνης περιεστῶτα, καὶ μετὰ προσοχῆς καὶ εὐλαβείας τὴν γενομένην λιτανείαν καὶ ἐκκλησιαστικὴν παράταξιν παρακολουθοῦντα, καὶ πρὸς σέ συμπαθῶς καὶ φιλοστόργως ἀτενίζοντα.

Δικαία πάντως καὶ πρέπουσα καὶ τῆς ὑμετέρας Μακαριότητος καὶ πάσης εὐσεβοῦς καὶ φιλοχρίστου ψυχῆς ἡ χαρά· διότι τὸ ἐν ταῖς καρδίαις παντὸς χριστιανοῦ ἐγκεχαρκαγμένον βαθύτατα θρησκευτικὸν αἶσθημα, ὅπερ ἐν ἄλλαις ἡμέραις, ἔνεκα τῶν βιωτικῶν μεριμνῶν, ἐφαίνετο κοιμώμενον, αἴφνης οὕτω λαμπρῶς καὶ περιφανῶς ἐν τῇ εὐτήμῳ τύτῃ πανηγύρει καὶ ἐορτῇ ἀναλάμψαν, ἀποφράττει μὲν τῶν ἐναντίων τὰ στόματα, τὰ βλάσφημον κινοῦντα γλῶσσαν κατὰ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας καὶ πίστεως, παρὰ μυθεῖ δὲ καὶ ἐνισχύει καὶ στηρίζει τοὺς ὀρθοδόξους εἰς τὴν πατρώαν εὐσέβειαν. Ἄλλ' οὐχ ἦτον δικαιοτάτῃ καὶ πρέπουσα καὶ παντὸς ἐπαίνου ἀξία ἐστὶ καὶ ἡ τῶν εἰς τὴν πανήγυριν ταύτην συνδραμόντων πιστῶν ἔκτακτος αὕτη προθυμία καὶ συρροή, καταδεικνύουσα προφανῶς καὶ τὴν ἐξειδικασμένην εὐλάβειαν πρὸς τὸν ἐορταζόμενον ἅγιον, καὶ τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Θεὸν τῶν Πατέρων ἡμῶν, ἀκράδαντον καὶ ἀπαρκαμείωτον πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν.

Τὴν δικαίαν ταύτην καὶ ἑλλογον τῆς Ἐκκλησίας ἀπάσης χαράν, συμμερίζομενος καὶ ὁ ἐλάχιστος ἐγὼ τῆς ἐκκλησίας λειτουργός, ἀδελφοί, ἐνισχυόμενος δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας καὶ εὐλαβείας τῆς πρὸς τὸν ἅγιον, ἐπιχειρῶ κατὰ δύναμιν, οὐχί ποτε νὰ ἐγκωμιάσω τὸν παντὸς ἐπαίνου

καὶ ἐγκωμίων ἀνώτερον, τὸν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀπάσης ὑπὲρ πάντα ἄλλον τῶν ἁγίων θαυμαζόμενον καὶ τιμώμενον, ἀλλ' ἵνα ἐξηγήσω πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφοί, πόθεν ἡ τοσαύτη τιμὴ καὶ δόξα, τὴν ὁποίαν καὶ παρὰ Θεοῦ καὶ παρὰ ἀνθρώπων ἐκτίσαστο ὁ ταπεινὸς τῶν Μυρέων ἱεράρχης Νικόλαος, καὶ νὰ ὑποδείξω πρὸς ἅπαντας τί δύναται ἡ ζωσα πίστις ἐν τοῖς ἀγῶσι τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς.

Εἶναι τῶντι ἀπορίας καὶ ἐπομένως ἐξετάσεως ἄξιον διὰ ποίαν ἄρα αἰτίαν τηλικαύτης τιμῆς καὶ δόξης ἡξίωται παρὰ Θεοῦ ὁ ἐν ἁγίοις οὗτος Νικόλαος, ὁ θαυματουργὸς ὑπὸ πάντων ἀνευρημούμενος. Τὸ ἔνδοξον καὶ ἀρίζηλον τοῦτο ἐπώνυμον, ἀποδίδεται μὲν καὶ εἰς τινὰς ἄλλους τῶν ἁγίων τῆς ἐκκλησίας, κυρίως ὅμως καὶ κατ' ἐξοχὴν προσιδιάζει εἰς τὸν θαυματουργὸν ἀληθῶς ἱεράρχην τῶν Μύρων· διότι τὰ θαύματα ὅσα ἐτέλεσε καὶ καθ' ἐκάστην τελεῖ δι' αὐτοῦ ἡ τερατουργὸς δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου ὑπάρχουσι τοσαῦτα τὸ πλῆθος καὶ τηλικαῦτα τὸ μέγεθος, ὥστε ἐκπλήττουσι πᾶσαν ἀκοήν καὶ διάνοιαν· διότι ποῖος τόπος, ποία πόλις καὶ χώρα, ποῖον μέρος γῆς καὶ θαλάσσης ὑπῆρξεν ἀμέτοχον τῶν τοῦ ἁγίου τούτου θαυμάτων; Θαυμάτων ἀναριθμήτων τὸ πλῆθος, ἀνεκτιμήτων τὴν ὠφέλειαν; Διὰ τοῦτο καὶ οὐδεὶς τόπος, οὐδεμία πόλις, οὐδεὶς λιμὴν, ἐν οἷς δὲν ὑπάρχει ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου τιμώμενος. Διὰ τοῦτο καὶ οὐδεὶς ναὸς, οὐδεὶς οἶκος, οὐδὲν πλοῖον χριστιανικόν, ἐν οἷς δὲν ὑπάρχει ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγίου τούτου, κοινὸν ἅπασι καὶ σεπτὸν φυλακτήριον. Διὰ ταῦτα καὶ σήμερον πᾶσαι αἱ ὑπ' οὐρανὸν ἐκκλησίαι τῶν ὀρθοδόξων κοινὴν πανήγυριν συγκροτήσασαι μετ' εὐλαβείας καὶ πίστεως καὶ πνευματικῆς εὐφροσύνης τὴν πανένδοξον μνήμην αὐτοῦ πανεόρτως πανηγυρίζουσιν.

Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἑτέρα μεγάλη καὶ ἔκτακτος τιμὴ καὶ δόξα ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας εἰς τὸν ἅγιον τοῦτον κατ' ἐξάρεσιν ἀποδιδόμενη, τὴν ὁποίαν ἴσως ἀγνοοῦσι τῶν

ἀκροατῶν μου πολλοί, καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλω ν' ἀναφέρω αὐτὴν πρὸς δόξαν τοῦ ἁγίου καὶ ἔπαινον. Πλὴν τῶν συνήθων τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐορτῶν, ἀδελφοί, ἐκάστη τῆς ἐβδομάδος ἡμέρα ἐστὶν ἀφιερωμένη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἡ μὲν Κυριακὴ ἡμέρα εἰς τὴν ἀνάμνησιν καὶ δόξαν τοῦ δι' ἡμᾶς σταυρωθέντος καὶ ἀναστάντος Χριστοῦ, ἡ δευτέρη εἰς τιμὴν τῶν ἁγίων Ἀγγέλων, ἡ τρίτη εἰς τιμὴν τοῦ Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ, ἡ τετάρτη καὶ ἡ πενταγέστη εἰς τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὴν παναγίαν αὐτοῦ Μητέρα, τὸ σάββατον εἰς τοὺς ἁγίους ἅπαντας, ἰδίως δὲ εἰς τοὺς καλλινίκους μάρτυρας καὶ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν· ἡ δὲ πέμπτη ἐστὶν ἀφιερωμένη εἰς τοὺς μακαρίους ἀποστόλους καὶ εἰς τὸν ἐν ἁγίοις καὶ θαυματουργὸν Νικόλαον! Ἡλικὴ τιμὴ διὰ τὸν ταπεινὸν τῶν Μύρων ἱεράρχην, νὰ ἀνυμνῆται καὶ νὰ δοξάζεται κατὰ πᾶσαν πέμπτην τῆς ἐβδομάδος μετὰ τῶν μακαρίων ἀποστόλων, ὡς ἰσότημος τούτων καὶ ἰσοβάθμιος!

Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν ἡ τοσαύτη θαυματουργικὴ χάρις καὶ δύναμις, ἡ δοθεῖσα παρὰ Θεοῦ εἰς τὸν ἐν ἁγίοις Νικόλαον; τίνος ἕνεκεν ἡ τοσαύτη δόξα παρὰ Θεοῦ καὶ παρὰ ἀνθρώπων, παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀπάσης εἰς τὸν θαυματουργὸν τοῦτον ἅγιον; «Τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω», λέγει ὁ ἴδιος Θεὸς διὰ τοῦ Προφήτου· «τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω».

Ἐὰν τῶντι οὗτος Θεὸς ἐδόξασε καὶ ἐθαυμάστωσεν ὡς οὐδένα ἄλλον τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὸν Προδρόμον καὶ τοὺς ἀποστόλους τὸν ἅγιον τοῦτον Νικόλαον, τοῦτο οὐδὲν ἄλλο προδήλως ἀποδεικνύει, εἰμὴ ὅτι ὁ Νικόλαος ὡς οὐδεὶς ἄλλος ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ἐδόξασε τὸν Θεόν· διότι «τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω». Τίνι δὲ τρόπῳ δοξάζεται ἐπὶ γῆς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ὁ ὑπὸ τῶν αὐλῶν καὶ ἁγίων ἀγγέλων ἐν οὐρανῷ δοξαζόμενος Κύριος, τοῦτο ὑπέδειξεν αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐν Εὐαγγελίοις παραγγείλας οὕτω πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς, καὶ

δι' αὐτῶν πρὸς πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας. «Οὕτω» λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Δύσκολον πάντως δι' ὀλίγων νὰ παραστήσωμεν πῶς καὶ διὰ τίνων θεοφιλῶν καὶ θεαρέστων ἔργων καὶ πράξεων ἐδόξασεν ὁ Νικόλαος τὸν Θεόν· διότι ἅπας ὁ βίος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας μέχρι τῆς μακαρίας αὐτοῦ κοιμήσεως ὑπῆρξε διηνεκῆς λατρεία καὶ θυσία πρὸς τὸν Θεόν· καὶ πᾶσα πρᾶξις αὐτοῦ καὶ ἐνέργεια ἐκλονίζετο καὶ ἐξετελεῖτο συμφώνως πρὸς τὸν νόμον καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Μίαν ὁμῶς ἢ δύο ἐκ τῶν πολλῶν καὶ αξιομνημονεύτων αὐτοῦ πράξεων καὶ τῶν περικοσμουσῶν πάντα τὸν βίον αὐτοῦ ἀρετῶν ἀνάγκη νὰ ἀναφέρωμεν διὰ νὰ κρίνωμεν πόσῃ πίστιν εἶχε πρὸς τὸν Θεόν καὶ πόσῃ ἀγάπῃ πρὸς τὸν πλησίον· πόσῃ πεποίθησιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν θεῖαν Πρόνοιαν, πόσον ζῆλον ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ· πόσῃ αὐταπάρνησιν ὑπὲρ τοῦ καθήκοντος, πόσῃ προσοχῇ καὶ ἀκρίβειαν ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν.

Δὲν ἀγνοεῖτε, χριστιανοὶ ἀδελφοί, ὅτι βάσις καὶ θεμέλιον τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας ἐστὶν ἡ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ πίστις· καὶ ἐπὶ ταύτης, ὡς ἐπὶ θεμελίου, στηρίζονται, καὶ ἐκ ταύτης, ὡς ἀπὸ πηγῆς, ἐξάγονται πᾶσαι αἱ λοιπαὶ χριστιανικαὶ ἀρεταί. Ταύτην δὲ τὴν πρωτίστην καὶ θεμελιώδη θεολογικὴν ἀρετὴν, ἐν ᾗ συγκεφαλαιοῦται πᾶν ὅ τι μέγα καὶ ὑψηλὸν ἐμπεριέχει ἡ θρησκεία ἡ χριστιανική, εἶχεν εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν ὁ Νικόλαος. Ἡ πίστις αὕτη καταφαίνεται μὲν καὶ εἰς πᾶσαν πρᾶξιν τοῦ ἐνδόξου βίου αὐτοῦ, ἀποδεικνύεται δὲ μάλιστα ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκτελέσεως τοσούτων τεραστίων θαυμάτων.

Τὰ θαύματα, καθὼς ὅλοι γνωρίζομεν, εἶναι ἐν τῶν μεγαλειτέρων καὶ ὑψηλοτέρων χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

τος· τὰ δὲ χαρίσματα ταῦτα δὲν δίδονται εἰμὴ εἰς μόνους τοὺς ἀξίους, καὶ ταῦτα κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως, καθὼς αὐτὸς λέγει ὁ θεὸς ἀπόστολος Παῦλος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ θεὸς Νικόλαος ἔλαβε τῶν θαυμάτων τὴν χάριν εἰς τοσοῦτον μέγαν βαθμόν, ἔπεται ὅτι εἶχε τὴν πίστιν ἀνάλογον· διότι εἰς μόνους τοὺς ἔχοντας πολλὴν καὶ μεγάλην τὴν πίστιν ὑπεσχέθη ὁ Κύριος τὴν τῶν θαυμάτων ἐκτέλεσιν. «Ἐάν » ἔχητε πίστιν, ἔλεγε πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς, ἐάν ἔχητε » πίστιν ὡς κόκκον συνάπεως, θερμὴν δηλονότι καὶ ζέουσαν, » ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται ».

Καὶ ὧντως, ἀγαπητοὶ ἄδελφοί, μολονότι ὁ Νικόλαος, καθὼς οἱ τὸν βίον αὐτοῦ συγγράψαντες ἱστοροῦσιν, ὑπῆρξεν ἐκ βρέφους ἐνδιαίτημα καὶ κατοικητήριον τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐπομένως τὸ δοχεῖον πασῶν τῶν ἀρετῶν· ἡ κυριεύουσα ὁμῶς καὶ ζωογονοῦσα πάσας τὰς ἄλλας καὶ πληροῦσα τὴν ἁγίαν αὐτοῦ ψυχὴν ὑπῆρχεν ἡ πίστις. Ἡ πίστις! ὅχι βεβαίως ἡ ψυχρά, καὶ χλιαρά καὶ ἄκαρπος ἐπομένως πίστις, ὅποια δυστυχῶς παρουσιάζεται ἡ πίστις πολλῶν ἐκ τῶν σημερινῶν χριστιανῶν· ἀλλ' ἡ πίστις ἡ ζῶσα καὶ ἐνεργός, ἡ πίστις ἡ ζέουσα καὶ θερμή, δι' ἄλλων λόγων, « ἡ πίστις ἡ δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη », ὅποιαν παραγγέλλει ὁ θεὸς ἀπόστολος, ὅποια ὑπῆρχεν ἡ πίστις ὅλων τῶν πρὸ νόμου καὶ μετὰ νόμον δικαίων, ὅποια ἡ πίστις τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Μωϋσέως, τοῦ Δαυὶδ καὶ τῶν προφητῶν, ὅποιαν ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον οἱ θεοὶ ἀπόστολοι, ὅποιαν εἶχεν ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος, ὅστις « πλήρης πίστεως » καὶ δυνάμει ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ.

Τοιαύτην πίστιν εἶχεν ἀναντιρρήτως καὶ ὁ θεὸς Νικόλαος, καὶ διὰ τοῦτο ἐτέλεσε καὶ τελεῖ εἰσέτι τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα θαυμάσια. Naί, ἡ πίστις αὕτη ἐνέπνεεν εἰς αὐτὸν τοσαύτην πεποίθησιν, ὥστε ἐν καιρῷ τριχυμίας ἐν τῷ πελάγει νὰ ἐπιτιμᾷ τοὺς ἀνέμους καὶ τὴν θάλασσαν, ὡς ὁ Κύριος, καὶ νὰ κατα-

πραύνη τὸν σάλον αὐτῆς καὶ τὴν ταραχὴν. Ἡ πίστις αὕτη, ἥτις ἐνεφύχου καὶ ἐνίτχου τοὺς καλλινίκους μάρτυρας, ἐνίσχυσε καὶ τὸν θεῖον Νικόλαον, ὅτε παρέστη πρὸ τοῦ δικαστικοῦ βήματος, καὶ προετρέπετο ν' ἀρνηθῇ τὸν Χριστόν, νὰ ὑπομείνῃ θαρραλέως βασάνους καὶ κολαπτήρια, νὰ ὑποστῇ δεσμὰ καὶ φυλακὴν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, τέλειος μάρτυς τῇ προκίρῃσει γενόμενος. Ἡ πίστις αὕτη ἐνέπνευσεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὸν ἐνθεον ἐκεῖνον ζῆλον καὶ τὴν παρρησίαν, ὥστε νὰ ἐπιτιμᾷ ἀφόβως τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἄρχοντας. Ἡ πίστις αὕτη ὑπηγόρευεν εἰς αὐτὸν νὰ δράμῃ εἰς βεήθειαν τῶν κινδυνεύόντων, νὰ ἀρπάσῃ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ δημίου τὸ ξίφος, καὶ νὰ λυτρώσῃ τοὺς καταδικασθέντας ἀδίκως εἰς τὴν σφαγὴν.

Πίστις λοιπὸν ἀρετὴ θεία καὶ θαυμαστή, ἀρετὴ πρώτη καὶ μεγάλη καὶ ὑψηλή, ἡ βάσις καὶ τὸ θεμέλιον τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, ἡ ἀρχικὴ τῶν θαυμάτων αἰτία, ἡ δόξα τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ὁσίων, καὶ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τὸ ἐγκαλλώπισμα, σὺ ὑπάρχεις καὶ τοῦ θαυματουργοῦ Νικολάου ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ ὁ στέφανος.

Ἄλλ' ἡ πίστις αὕτη, ἥτις ὁμολογουμένως ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῶν τοῦ ἁγίου τούτου ἐπαίνων καὶ ἐγκωμίων, καὶ διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία « Κανὼνα πίστεως » ψάλλουσα τοῦτον ἀνευφημεῖ, δὲν ἀρκεῖ μόνῃ νὰ δοξάσῃ τὸν ἄνθρωπον, ἂν δὲν συνοδεύηται ὑπὸ τῆς ἀγάπης, τῆς συμπληρώσεως καὶ τελειοποιούσης τὴν πίστιν· δι' ἄλλων λόγων, ἂν δὲν συνοδεύηται ὑπὸ τῶν καλῶν ἔργων, τῶν ἔργων τῆς ἀγάπης καὶ εὐποιίας καὶ ἐλεημοσύνης, δι' ὧν εὐαρεστεῖται μάλιστα καὶ δοξάζεται ὁ Θεός. Ἀλλὰ χάριτι θεία ἐνταῦθα μάλιστα, ἐν τῇ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπῃ ἐκλάμπει καὶ ἀναφαίνεται καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τῆς ἐνκρέτου ψυχῆς τοῦ Νικολάου ἡ ἀγαθὴ διάθεσις.

Ἡ ἀγαθὴ καὶ φιλελεήμων τοῦ Νικολάου διάθεσις παρατηρεῖται μὲν καὶ παρὰ πάντα τὸν βίον καὶ καθοδηγεῖ καὶ κανονίζει ὡς καὶ ἡ πίστις πᾶσαν πράξιν αὐτοῦ, μάλιστα

δὲ ἐξεδηλώθη περιφανῶς εἰς τινὰ περιστάσιν, τὴν ὁποίαν καὶ περ οὐχὶ ἄγνωστον εἰς πολλοὺς, καλὸν ὁμῶς συντόμως νὰ περιγράψωμεν· διότι ἡ εὐαγγελικὴ αὕτη πράξις καταδεικνύει οὐ μόνον τὴν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν αὐτοῦ πρόνοιαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ποιμντικὴν φρόνησιν, καὶ τὴν χριστομίμητον ταπεινοφροσύνην, καὶ τὴν εἰς τὰς εὐαγγελικὰς ἐντολάς ἐν γένει ἐντελεῖ ἀφοσίωσιν καὶ ὑπακοήν. Ἀλλὰ προηγουμένως ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὀφείλομεν νὰ σημειώσωμεν τὰ ἑξῆς. Πολλοὶ συνήθως, προκειμένου περὶ πτωχῶν, ἐλεημοσύνην ἄλλην δὲν ἐννοοῦσιν, εἰμὴ τὴν διδομένην εἰς τοὺς παρὰ τὰς θύρας τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὰς ὁδοὺς παρκαθημένους. Καὶ ὁμῶς ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐλεημοσύνη, ἡ ἔχουσα ἀξίαν παρὰ τῷ Θεῷ, ἐστὶν ἄλλη, ἡ γινομένη δηλονότι εἰς οἰκογενεῖας ἀπόρους, αἵτινες ἐκ φιλοτιμίας δὲν τολμῶσι νὰ ἐπαιτήσωσι, καὶ ἐπομένως πάσχουσι πολὺ περισσότερον. Εἰς τὸ τοιοῦτον δὲ εἶδος τῆς ἐλεημοσύνης, ἡ ὁποία σώζει πράγματι πολλάκις ψυχὰς ἐκ θανάτου, ἡθικοῦ καὶ σωματικοῦ, διέπρεψε μάλιστα ὁ Νικόλαος. Μίαν τοιαύτην πράξιν, γενομένην πρὶν ἔτι εἰς τὸν κληρον καταταχθῇ, ἀναγράφει ἡ κατ' αὐτὸν ἱστορία, τὴν ὁποίαν ἀσμένως ἀναφέρομεν.

Ἄνθρωποις ἐκ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, τριῶν θυγατέρων πατὴρ, πτωχὸς ἐκ πλουσίου καὶ ἄδοξος ἐξ ἐνδόξου γενόμενος, καθὼς οὐχὶ σπανίως συμβαίνει ἐν τῷ ἀστάτῳ τούτῳ κόσμῳ, εἰς τοσαύτην ἔνδειαν καὶ ἀπορίαν κατήντησεν, ὥστε ἵνα δυνήθῃ νὰ θρέψῃ καὶ νὰ συντηρήσῃ τὴν ἑαυτοῦ οἰκογένειαν, διενεόθῃ ὁ δαίμονος! νὰ ἐκδώσῃ τὰς θυγατέρας του εἰς ἀτίμωσιν! Μανθάνει τοῦτο κατὰ περιστάσιν ὁ Νικόλαος, καὶ τί ποιεῖ; βελάντιον ἀμέσως ἐτοιμάζει πλήρες χρυσοῦ, καὶ νυκτὸς ἐπελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνθρώπου ρίπτει ἐκ τῆς θυρίδος τὸ βελάντιον καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὸν οἶκόν του ἄγνωριστος. Ἐξυπνᾷ τὸ πρῶτον ὁ ἀπεγνωσμένος πατήρ καὶ πλήρες χρυσοῦ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἰδὼν τὸ βελάντιον ἐδόξασε

μὲν ἐκ ψυχῆς τὸν Θεὸν καὶ εὐχαρίστησε τὸν ἄγνωστον εὐεργέτην, ὅστις διὰ τοῦ μέσου τούτου ἠθέλησε προδήλως νὰ διασώσῃ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ τὴν τιμὴν, ἔσπευσε δὲ ἀμέσως διὰ τῶν χρημάτων ἐκείνων νὰ νυμφεύσῃ τὴν πρώτην τῶν θυγατέρων του. Τοῦτο ἰδὼν ὁ Νικόλαος ὅτι εἰς καλὸν καὶ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ἐδαπανήθησαν τὰ ὑπ' αὐτοῦ δοθέντα χρήματα ἐτοιμάζει καὶ δεύτερον βελάντιον καὶ πάλιν ἐν καιρῷ νυκτὸς διὰ τῆς ἰδίας θυρίδος τὸ ρίπτει ἐντὸς τῆς οἰκίας τοῦ ἀναξιοπαθούντος πατρός. Θαυμάζει καὶ ἀπορεῖ ὁ καλὸς οὗτος πατήρ οὐ μόνον διὰ τὸ πλουσιοπάροχον τῆς ἐλεημοσύνης, ἀλλὰ πολλῶν μᾶλλον διὰ τὸν τρόπον τοῦ ἐλεήμονος. Καὶ νυμφεύει μὲν πάλιν διὰ τῶν χρημάτων ἐκείνων καὶ τὴν δευτέραν θυγατέρα, ἀποφασίζει ὁμῶς τοῦ λοιποῦ ν' ἀγρυπνῇ, νὰ παραφυλάττῃ, διὰ νὰ μάθῃ, διὰ νὰ γνωρίσῃ τίς οὗτος ὁ τοσοῦτον ἀγαθὸς καὶ γενναῖος ἀνὴρ, ὁ διασώσας διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἐλεημοσύνης ἐκ ψυχικοῦ θανάτου ὁλόκληρον τὴν αὐτοῦ οἰκογένειαν· διότι ἤλπιζεν εὐλόγως ὅτι ὁ τοσαύτην πρόνοιαν περὶ τῶν δύο αὐτοῦ θυγατέρων λαβὼν θὰ προνοήσῃ ἐξάπαντος καὶ περὶ τῆς τρίτης. Καὶ πραγματικῶς ὁ μὲν Νικόλαος ἐξετέλεσε καὶ πάλιν τὸ ἅγιον ἔργον του ἀπελθὼν καὶ ρίψας πάλιν πλήρες χρυσοῦ βελάντιον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ σωθέντος ἤδη πατρός. Ἀλλ' οὗτος ἄγρυπνος ἡδὴ ὢν τρέχει καὶ καταδιώκει καὶ φθάνει φεύγοντα τὸν Νικόλαον· καὶ πεσὼν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ τὸν εὐγνωμονεῖ καὶ τὸν ἀνακηρύττει σωτῆρα· ὁ δὲ Νικόλαος οὐδεμίαν ἄλλην παρὰ τοῦ εὐεργετηθέντος ζητεῖ ἀμοιβήν, εἰμὴ ἐν ὅτῳ ζῇ νὰ μὴ φανερώσῃ τὸ ὄνομά του!

Ποῖος δὲν συγκινεῖται εἰς τοιαύτας πράξεις, εἰς τοιαύτην ψυχῆς διαθέσιν καὶ διαγωγὴν ἀληθῶς χριστομίμητον; Ποῖος ἀκούων ἔργα τοιαῦτα δὲν δοξάζει τῶντι τὸν Θεὸν τῶν πατέρων ἡμῶν καὶ δὲν καταστέφει δι' ἐπαίνων καὶ ἐγκωμίων τὸν ἀληθῆ τοῦτον καὶ γνήσιον τοῦ Χριστοῦ μαθητήν, τὸν

διὰ τῆς ἐνθέου αὐτοῦ πόλιτείας δοξάσαντα τὸ χριστιανικὸν ὄνομα, καὶ καταδείξαντα εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα ὅτι ἡ εὐαγγελικὴ διδασκαλία δὲν εἶναι ἀνέφικτος εἰς τὸν ἔχοντα πίστιν σταθερὰν καὶ ἐγκάρδιον; Μὴ λησμονήσωμεν δὲ ὅτι τὴν ἀπαράμιλλον τύτην πράξιν ἐποίησε λαϊκὸς ἔτι, πρὶν καταταχθῇ εἰς τὸν ἱερὸν κλῆρον. Ἀλλ' ὅτε προσεκλήθη ἄνωθεν ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας, ποιμὴν ἀληθῶς θεοπρόβλητος, ἵνα ποιμάνῃ τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου τὸν περιούσιον, ὅτε ὁ λύχνος ἐτέθη ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἀρχιερεὺς τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος γενομένος, ὁποίας πράξεις, ὁποῖα ἔργα ἔμελλε νὰ πράξῃ ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, ὁποῖον πρόνοιαν ἔμελλε νὰ λάβῃ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ὁ φύσει συμπαθοῦς καὶ φιλόπτωχος; Τότε ἔλαμψαν ἀληθῶς τὰ ἔργα αὐτοῦ ὡς ἥλιος ἐπὶ γῆς, τότε ἐγένετο κανὼν πίστεως καὶ εἰκὼν πρᾶότητος καὶ διδάσκαλος ἐγκρατείας καὶ πάσης χριστιανικῆς ἀρετῆς, καθὼς ἐξυμνεῖ αὐτὸν ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία. «Κανὼν» πίστεως καὶ εἰκόνα πρᾶότητος, ἐγκρατείας διδάσκαλον ἀνέ-» δειξέ σε τῇ ποιμνίᾳ σου ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια· διὰ» τοῦτο ἐκτίσω τῇ ταπεινώσει τὰ ὑψηλά, τῇ πτωχείᾳ τὰ» πλούσια, πάτερ ἱεράρχα Νικόλαε ».

Οὐχὶ ἄνευ λόγου λοιπόν, χριστιανοὶ ἀδελφοί, τσαύτης τιμῆς καὶ δόξης ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἡξιώθη ὁ ἐν ἀγίοις πατὴρ ἡμῶν καὶ θαυματουργὸς Νικόλαος· ἡ ἐξαιρετικὴ τιμή, ἣν παρὰ τῶν ἀπανταχοῦ χριστιανῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀπολαμβάνει ἐστὶν ἀποτέλεσμα τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ θεαρέστου αὐτοῦ πολιτείας καὶ διαγωγῆς. Ὅποσον τφόντι παράδειγμα χριστιανικῆς τελειότητος παρουσιάζει ὁ βίος αὐτοῦ! Θαυμάζομεν καὶ ἐξυμνοῦμεν καὶ δικαίως τὴν πίστιν τοῦ Ἀβραάμ, τὴν πρᾶότητα τοῦ προφήτου καὶ βασιλέως Δαυὶδ, τὸν ζῆλον τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, τὴν παρρησίαν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, τῶν καλλινίκων μαρτύρων τὴν καρτερίαν, τῶν μακαρίων ἀποστόλων τὴν αὐταπάρνησιν. Καὶ ὅμως πάσας ταύτας τὰς ἐξόχους τφόντι καὶ ὑψη-

λὰς ἀρετάς, δι' ὧν ἐκεῖνοι ἐμεγαλύνθησαν καὶ ἐδοξάσθησαν, ἀνευρίσκομεν καὶ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Θεοῦ τούτου πατρός, καὶ διὰ τοῦτο τοσοῦτον θαυμασθέντος καὶ δοξασθέντος· «Τοὺς δοξάζοντάς με δοξάτω ».

Καταλαμβάνω, ἀκροαταὶ εὐσεβεῖς καὶ ὀρθόδοξοι, ὅτι τινὲς τῶν ὀλιγοπίστων καὶ μικροψύχων διστάζουσιν, ἀμφιβάλλουσι περὶ τῆς θείας τύτης ἐπαγγελίας καὶ προφητείας, ἥτις εὐλόγως ἐνθαρρύνει τὰς φιλοτίμους ψυχάς, καὶ παραμυθεῖ τοὺς τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν τῆς ἀρετῆς βαδίζοντας. Καὶ ὅμως τὴν θείαν τύτην ἐπαγγελίαν ἐξεπλήρωτε πολλάκις περιφανῶς ἐν τῇ μακρᾷ τῶν αἰώνων σειρᾷ, καὶ ὁ δεδοξασμένος καὶ ὑπερμνητος Κύριος ἐθαυμαστώθη ἀληθῶς ἐν τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ· τοῦτο μαρτυρεῖ ἅπαντα ἡ ἱερὰ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ἡ τοσοῦτους ἀγίους ἀναγράφουσα δοξασθέντας ὑπὸ τοῦ παναγάθου καὶ δικαιοκρίτου Θεοῦ· τοῦτο καταδεικνύει, καθὼς εἴδομεν, καὶ ὁ σήμερον παρ' ὑμῶν ἐορταζόμενος ἱεράρχης τῶν Μυρέων Νικόλαος, ὁ τοσοῦτον διὰ τῶν καλῶν αὐτοῦ ἔργων δοξάσας τὸν Θεόν, καὶ τοσοῦτον περιφανῶς ὑπ' αὐτοῦ δοξασθεῖς. «Τοὺς δοξάζοντάς με δοξάτω ».

Καὶ σήμερον, ἀδελφοί, καὶ πάντοτε καὶ ὁ Θεὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία εἰσὶν ἔτοιμοι νὰ τιμήσωσι καὶ νὰ δοξάσωσι τὸν ἔργα καλὰ καὶ κοινωφελῇ νὰ πράττῃ φιλοτιμούμενον, καὶ μεριμνῶντα κατὰ δύναμιν ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ θρησκείας καὶ ἐκκλησίας, ὑπὲρ τῆς ἰδίας πατρίδος καὶ τοῦ ἔθνους· μυρία παραδείγματα πανταχοῦ καθ' ἐκάστην τοῦτο ἀποδεικνύουσι· καὶ μακάριοι ὅσοι ἐκ τῶν χριστιανῶν ἔχοντες ὑπ' ὄψει «ὅτι πάντα» δυνατὰ τῷ πιστεύοντι », καὶ ὅτι ὁ Κύριος δοξάζει πάντοτε καὶ δαφιλῶς ἀνταμείβει τοὺς τοῦτον δοξάζοντας, φιλοτιμοῦνται κατὰ δύναμιν νὰ μιμῶνται τῶν ἀγίων τὰς θεαρέστους πράξεις, καὶ νὰ προσπαθῶσιν εἰς τὸν ἑαυτῶν βίον νὰ τὰς ἐφαρμόζωσι.

Σὺ δὲ πανάγιε καὶ θαυματουργὲ Νικόλαε, ὁ διὰ τῆς

θερμῆς πίστεως καὶ τῆς ἐναρέτου σου πολιτείας τοσαύτην χάριν παρὰ Θεοῦ κομισάμενος, ἐνίσχυσον καὶ ἡμᾶς τοὺς ὀλιγοπίστους καὶ μικροψύχους ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν καλῶν ἔργων καὶ θεοφιλῶν πράξεων· ὁ παριστάμενος ἤδη τῷ θρόνῳ τῆς θείας μεγαλωσύνης καὶ πρεσβύων ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντός, ἰκέτευσον αὐτὸν ἰδίως ὑπὲρ τῆς ἀγίας καὶ ὀρθοδόξου αὐτοῦ ἐκκλησίας τῆς πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως πανταχόθεν ἐπηρεαζομένης, καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῶν μετὰ πίστεως ἐπικαλουμένων τὸ ὄνομά σου. Ναί. Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, διὰ τῶν εὐπροσδέκτων εὐχῶν τοῦ θεράποντός σου Νικολάου, τὴν ἀγίαν καὶ ὀρθόδοξον πίστιν σὺν τῷ ἀποστολικῷ πατριαρχικῷ τούτῳ θρόνῳ στήριξον, κραταίωσον καὶ συντήρησον εἰς αἰῶνας αἰώνων.

Τὸν μακαριώτατον ἡμῶν Πάπαν καὶ Πατριάρχην, τὸν μετὰ ζήλου ἀξιαγάστου ὑπὲρ τοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτῷ λογι-κοῦ ποιμνίου μεριμνῶντα καὶ κοπιῶντα, σκέπε καὶ διαφύλαττε ἐν ὑγείᾳ καὶ εἰρηνικῇ καταστάσει. Τοὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κατοικοῦντας εὐσεβεῖς καὶ ὀρθοδόξους χριστιανούς, καὶ πάντας τοὺς συνελθόντας ἐν τῇ ἀγίᾳ ταύτῃ πανηγύρει καὶ ἑορτῇ, εὐλόγησον ἄνωθεν εὐλογίαν πνευματικὴν, ἀντιβραβεύων αὐτοὺς πλοῦσια τὰ ἐλέη σου. Γένοιτο.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΘΙΑΙΜΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΕΩΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΝ ΤΟΝ Α'

ΤΟΝ ΑΠΟ ΣΙΝΑΙΟΥ*

«Ἐν ἡμέραις αὐτοῦ ἐστε-
» ρέωσε τὸν ναόν »

(Σοφ. ΣΕΙΡΑΧ ν' 1).

ΟΠΟΙΩΝ καὶ ὁπόσων ἡμερῶν ἑνδοξος ἱστορία πρόκειται σήμερον πρὸ τῶν ὀρθοκλμῶν ἡμῶν, πατέρες καὶ ἀδελφοὶ ἐν Χριστῷ, τὸ ἱερὸν καὶ αἰδέσιμον σκῆνος τοῦ μακαρίου Πατριάρχου! Ἱστορία ἀγώνων, καὶ ἱστορία στεφάνων· ἱστορία πραγμάτων, καὶ ἱστορία κατορθωμάτων· ἱστορία τοῦ ἔθνους ἡμῶν, καὶ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Συνεπλήρωσε μὲν τὰς εὐκλεεῖς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ ὁ νέος οὗτος τῆς Ἐκκλησίας πατὴρ καὶ φωστήρ, ὁ δὲ ἀρραγὴς τῆς πίστεως στύλος, ὅστις ἐν ὅλαις ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ ἐστερέου τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, τὴν τῶν πιστῶν Ἐκκλησίαν,

*Ἐξεφωνήθη ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ναῷ τῇ 6 Ἰανουαρίου 1859.

ἰδοῦ πρόκειται κατηδαφισμένος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τὴν ὁροφὴν. Ἄλλ' οὐδὲ αἱ ἡμέραι αὗται τῆς καταπτώσεως ἀπολείπονται τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἡμερῶν κατὰ τὴν λαμπρότητα· ἀλλ' ὅπερ ἐστὶ θαυμαστόν, καὶ καταπετῶν ὁ στύλος, οὐ μόνον καταδεικνύει πρὸς ἡμᾶς ὅλον αὐτοῦ τὸν ὄγκον καὶ τὸ μεγαλεῖον, ἀλλὰ καὶ οὕτω στηρίζει ἔτι μᾶλλον καὶ ἐν ταῖς ἐσχάταις αὐτοῦ ἐπὶ γῆς ἡμέραις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ. « ἐν ἡμέραις αὐτοῦ ἐστερέωσε τὸν ναόν ».

Ἡ τί ἄλλο συμβαίνει, ἀγαπητοί, εἰς τὸ ξένον τοῦτο καὶ μοναδικόν, καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀπαρδειγμάτιστον φαινόμενον τῆς τοσαύτης συγκινήσεως ὅλων τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Ἰδοῦ ὁ μέγας ἐν Πατριαρχαῖς Κωνστάντιος, ἐν τῷ μέσῳ τῆς Μεγάλης αὐτοῦ Ἐκκλησίας, ἣν ἐπὶ τοσοῦτον ἐλάμπρυνε καὶ ἐδόξασε διὰ τῆς σοφίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς, οὐκέτι μὲν τελεσιουργῶν, ὡς ἄλλοτε, τὰ θεϊότατα, ἀλλ' ἄσμασιν ἐνταφίοις καὶ ἱλαστηρίοις προσευχαῖς κηδεύομενος, οὐκέτι διδάσκων, ὡς ἄλλοτε, καὶ κηρύττων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' αὐτὸς ὑπόθεσις λόγου προκείμενος. Σύμπασα δέ, οὕτως εἰπεῖν, ἡ ὀρθοδοξία, ἀντιπροσωπευομένη ὑπὸ τῶν παρόντων, περιέστηκε τὴν ἱερὰν αὐτοῦ λάρνακα, καὶ εὐλαβῶς ἐπισπένδει τὸ δάκρυον τῆς συντριβῆς καὶ τῆς κατανύξεως· διότι, εἰς ὃν βαθμὸν ἀνύψωσεν αὐτὸν ἡ σοφία καὶ ἡ ἀρετή, οὐ μόνον ὡς Πατριάρχης ἀπλῶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὐδὲ ὡς πατὴρ μόνον καὶ προστάτης τοῦ Θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ, ἀλλ' οἰκουμενικὸν ἀπάσης τῆς ὀρθοδόξιας σέμνωμά τε καὶ σέβασμα ἐλογίζετο. Διὰ τοῦτο, καὶ μετὰ τοῦ ὁτίως κηδεύοντος αὐτὸν Παναγιωτάτου πατρὸς ἡμῶν καὶ δεσπότη, συνυπουργοῦσι τὸ φιλάδελφον τοῦτο λειτούργημα καὶ οἱ κατ' εὐδοκίαν Θεοῦ ἐνδημοῦντες μακαριώτατοι Πατριαρχαὶ Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ μετὰ τῶν πενθούντων Σιναϊτῶν ἀμφιπονοῦνται τὸν μοναχὸν Πατριάρχην καὶ παῖται αἱ μοναχικαὶ καὶ ἱεραρχικαὶ ἀδελφότητες· « κυκλόθεν » αὐτοῦ στέφανος ἀδελφῶν, ὡς βλάστημα κέδρου ἐν τῷ Λι-

» δάνῳ, καὶ ἐκύκλωσαν αὐτὸν ὡς στελέχη φοινίκων, καὶ πάν-
» τες οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν ἐν δόξῃ αὐτῶν » (αὐτ. 13—14). Ἀλλὰ καὶ οὗτοι καὶ πάντες ἡμεῖς, ἀδελφοί, ἐν ᾧ οὕτω κατέ-
πέταμεν τὰς ψυχὰς ὑπὸ τοῦ κοινοῦ πάθους, οὐχ ἥττον οἰ-
κοδομούμεθα ἐν τῇ πίστει ἐνώπιον τοῦ μεγάλου τούτου νε-
κροῦ, καὶ ἐκ μόνης τῆς ὀφείας αὐτοῦ, πολλὴν καρπούμεθα τὴν ὠφέλειαν, καὶ ἀποβαίνει ἄρα καὶ ἡ κηδεῖα αὐτοῦ ἐξαί-
σιόν τι ἱστορικὸν γεγονός, προσθήκη μὲν δόξης εἰς τὴν μνή-
μην αὐτοῦ, διηνεκὲς δὲ μαρτύριον τῆς εὐτεβείας τοῦ πιστο-
τάτου λαοῦ. Οὕτω καθὼς ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ, καὶ σήμερον, καὶ νεκρὸς ἀποβαίνει στήριγμα τῶν πιστῶν ὁ μα-
κάριος καὶ ἀοιδίμος· « ἐν ἡμέραις αὐτοῦ ἐστερέωσε
» τὸν ναόν ».

Τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν λόγων ἐπιταφίων; Ἐκαστος ἐξ ἡμῶν διὰ τὸν Πατριάρχην Κωνστάντιον ὑπάρχει καὶ ἐγκωμιαστής καὶ πανηγυριστὴς δεξιώτατος. Σύμπασα δὲ ὁμοῦ ἡ μεγαλοπρεπὴς καὶ κατανενυγμένη ὁμήγυρις ἀποτελεῖ τὸν λαμπρότερον καὶ ὑψηλότερον ἐπιτάφιον λόγον, ὅστις ἤρμοζεν εἰς τηλικούτου ἀνδρὸς ἐκφοράν. Καὶ ὅμως τὸ πλεόν τῆς εὐφημίας τοῦ ἀοιδίου Πατριάρχου ἀπόκειται καθ' αὐτὸ εἰς τὸν χρόνον καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν, καθ' ὅσον ὁ οὐχ ἥττον ἱστορικὸς ἢ πολυέστωρ οὗτος ἀνὴρ ἀνήκει ἐπίσης καὶ εἰς τὸ ἔθνος καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὧν ἀμφοτέρων ὑπῆρξε κόσμος καὶ καύχημα· « τὴν » σοφίαν αὐτοῦ διηγῆτονται λαοὶ καὶ τὸν ἔπαινον αὐτοῦ ἀναγ-
» γελεῖ Ἐκκλησία ». Ἐὰν δὲ ἀπέκειτο εἰς ἐμέ, ἵνα ἐξυμνήσω τὸν βίον καὶ τὰς πράξεις τοῦ ἀοιδίου, οὐδέποτε σπουδαιο-
τέρᾳ ὑπόθετι διεκινδυνεύετο ἐν στενωτέρῳ χρόνῳ, εἰς ἀδεξιω-
τέρᾳ γλῶσσᾳ τε καὶ διάνοιαν. Καὶ ὅμως οὐ μόνον ἐγὼ τολ-
μῶ τι εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς προτρέπω μετὰ προθυμίας ἀκοῦ-
σαι, ἀδιστάκτως πιστεύων, ὅτι ὁ περὶ τοιούτου ἀγιωτάτου πα-
τρός, οἷος ὁ Πατριάρχης Κωνστάντιος, οἷοσδήποτε λόγος ἀγιάζει καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ λέγοντος καὶ τὰ ὦτα τῶν ἀκουόντων.

«**Ἐν ἡμέραις αὐτοῦ ἐστερέωσε τὸν ναόν**». Ἐπὶ νενέποτε ὁ σοφὸς Σειράχ τὸν ἱερέα τὸν μέγαν, Σίμωνα τὸν Ὀνίου, ἐπισκευάσαντα καὶ ἀνακαινίσαντα τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀρχιερατίας αὐτοῦ. «ὅς ἐν » ζωῇ αὐτοῦ ὑπέγραψεν οἶκον καὶ ἐν ἡμέραις αὐτοῦ ἐστερέωσε τὸν ναόν». ἀλλ' ὁ νόμος τῆς χάριτος, ὑψηλότερος τοῦ νόμου τῆς σκιᾶς, διδάσκει ὅτι ὁ Ὑψιστος οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ. Ναὸς δὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος ἀχειροποίητος, πρῶτον μὲν ἐστὶν ἕκαστος ἐξ ἡμῶν τῶν πιστῶν, κατὰ τὸν θεσπέσιον Παῦλον, τὸν λέγοντα· «ὕμεῖς ἐστε ναὸς » Θεοῦ ζῶντος» (Β' Κορινθ. 5', 16). δεύτερον δέ, τὸ σύνολον τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, τὸ ἀπαρτίζον τὸ μέγα τῆς Ἐκκλησίας οἰκοδόμημα, κατὰ τὸν αὐτὸν ἀπόστολον· «ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, » ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ πᾶσα ἡ » οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη, αὕξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ· » ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ » ἐν πνεύματι» (Ἐφεσ. 6', 20—22). Καθὼς δὲ οἱ χειροποίητοι οὗτοι ναοὶ ὑπόκεινται εἰς διαφόρους περιπετείας, οὕτω καὶ ὁ ἀχειροποίητος τῆς Ἐκκλησίας ναὸς προσβάλλεται καὶ οὗτος ὑπὸ τῶν προσβολῶν τοῦ χρόνου καὶ τῶν καιρικῶν περιστάσεων, οὐ μόνον τῶν ἐξωτερικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐσωτερικῶν, καὶ ἐπομένως ἀπαιτεῖται σοφὸς τις ἀρχιτέκτων, ἵνα ἐπανορθώτῃ μὲν τὰ πεπονηκότα, στηρίξῃ δὲ τὰ σαλευόμενα, καὶ οὕτω στερεώτῃ τὴν ὅλην οἰκοδομήν. Αἰσθάνεται ἕκαστος ἐξ ἡμῶν, ἀδελφοί, καὶ μάλιστα εἴ τις ἀσθενέστερος ἐν ἡμῖν, καθ' ἡμέραν τοιοῦτους κλονισμοὺς τοῦ ἰδίου νου τοῦ σώματος αὐτοῦ· ἀλλὰ μετὰ μειζόνων κινδύνων ἡσθάνθη τούτους κατὰ καιροῦς, καὶ καθ' ἑκάστην αἰσθάνεται καὶ τὸ μέγα σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Καθὼς δὲ ἐκάστοτε ἡ πρόνοια τοῦ Θεανθρώπου αὐτῆς δομῆτορος καὶ θεμελιωτοῦ ἀνέστησε τοσοῦτους καὶ τηλικούτους σοφοὺς ἀρχιτέκτονας, τοὺς θεσπεσίους τῆς Ἐκ-

κλησίας πατέρας καὶ ἱεράρχας, οὕτως ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν καὶ ἡμῶν ἡγεῖρε τὸν σοφὸν Πατριάρχην, οὗτινος σήμερον θρηνοῦμεν τὴν στέρησιν, καὶ ἐνέπλησεν αὐτόν, ὡς ἄλλον Βεσελεήλ «πνεῦμα θεῖον σοφίας καὶ συνέσεως » καὶ ἐπιστήμης ἐν παντὶ ἔργῳ διανοεῖσθαι καὶ ἀρχιτεκτο- » νῆσαι» (Ἐξοδ. λα', 2), ὅστις ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐστερέωσε ἀληθῶς τὸν οἶκον τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐστερέωσε τοῦτον διττῶς, διὰ τε τῆς σοφίας αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς ἀρετῆς. Δεῦτε λοιπὸν καὶ θεωρήσωμεν διὰ βραχείων ἀμφοτέρως ταύτας αὐτοῦ τὰς μεθόδους, ἵνα καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων στιγμῶν νέον λάβωμεν στηριγμὸν εἰς τὴν πρακτικὴν καὶ τὴν θεωρητικὴν πίστιν.

Διττὴν οἶδε τὴν σοφίαν, ἀγαπητοί, ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια· σοφίαν τὴν ἐν λόγοις, καὶ σοφίαν τὴν ἐν ἔργοις· ἑκάτερον δὲ τῆς σοφίας τὸ εἶδος διαλάμπει πραγματικῶς ἐν τῷ βίῳ τοῦ Πατριάρχου. Καὶ κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ὁ Κωνσταντῖνος ὑπάρχει εἰς τῶν ἐπισημοτάτων καὶ ἐνδοξοτάτων λογίων τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ὡς διδάξας ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀδιαλείπτως καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ. Γέννημα προσφιλὲς τῆς βασιλευούσης ταύτης τῶν πόλεων, ἐκ πατρὸς μὲν Κρητός, μητρὸς δὲ Βυζαντίας, καὶ εὐμοιρήσας ἐκ φύσεως ὅλων ἐκείνων τῶν πνευματικῶν πλεονεκτημάτων, ὅσα ἐξ ἀνάγκης προαπαιτοῦνται εἰς τὸν μέλλοντα διανύσειν τὸν δολιχὸν τῶν μαθήσεων δίαυλον, ἐγκαίρως ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἱερῶν γραμμάτων, ἐπισημοτάτου τυχὼν προστάτου, τοῦ ἰδίου πατροθείου αὐτοῦ, Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Σιναίου, ἀνδρὸς ἐν τοῖς τότε χρόνοις διαπρέποντος ἐπὶ συνέσει καὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ καὶ τῇ τοῦ ἥθους γλυκύτητι.

Ὑπὸ τοιοῦτῳ ἀξιολόγῳ κηδεμόνι ἀνατρεφόμενος καὶ διαπλαττόμενος τὴν ψυχὴν ἐπὶ τὸ ἐκκλησιαστικώτερον, τάχιστα διήνυσεν διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ ἐπιμελείας αὐτοῦ τὴν πρώτην ἐλληνικὴν ἐγκύκλιον παιδευσιν ἐν τῇ ἐνταῦθα Πατριαρχικῇ

σχολῇ, λιπκρότερον τότε καὶ σκοπιμώτερον διδασκομένην, καὶ ἤδη πρόσθετος ἐδιδάχθη τὴν κατ' Ἀριστοτέλην φιλοσοφίαν καὶ τὰ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως παρὰ τῷ ἀειμνήστῳ διδασκάλῳ τοῦ Γένους Σεργίῳ τῷ Μακρσίῳ. Ἐπειτα δὲ διάκονος ὑπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ χειροτονηθεὶς, καὶ Κωνστάντιος ἀπὸ Κωνσταντίνου μετονομασθεὶς, συνχπῆλθε μετ' αὐτοῦ, ἀπαίροντος διὰ μοναστηριακὰς ὑποθέσεις εἰς Ἰάσιον τῆς Μολδαυίας, ἐλλόγιμος καὶ σεμνοπρεπὴς Λειΐτης τῆς χάριτος, καὶ σπουδαῖος συνέκδημος τηλικούτου περιφανοῦς ἀποδήμου. Αὐτόν τι δὲ διατρίβων καὶ καταγινόμενος διηνεκῶς εἰς τὰ γράμματα, ἐξέμαθεν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ καὶ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Πρὸς ἐπέκτασιν δὲ τῶν φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν αὐτοῦ γνώσεων ἀποστέλλεται μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν ἐν Κιέβῳ Ἀκαδημίαν, ὅπου ἐν τετραετείᾳ διαστήματι, μετὰ συντόνου καὶ παραδειγματικῆς φιλοπονίας, ἐδιδάχθη πάσας τὰς ἐν αὐτῇ διδασκομένας ἐπιστήμας ὑπὸ τοῖς ἀρίστοις τῶν τότε καθηγητῶν, καὶ ἐξέμαθεν ἐντελῶς τὴν λατινικὴν καὶ ρωσικὴν γλῶσσαν· ἀλλ' ἀρεῖδῃσας ἑαυτοῦ ἐν τοῖς πανημέροις πόνοις, καὶ ταῖς παννυχίαις μελέταις, καὶ ὑποπεσὼν εἰς αἰμοπτυσίαν δεινὴν, ἠναγκάσθη κατὰ προτροπὴν τῶν ἐκεῖ ἱατρῶν, ἵνα μεταβῇ ὅσον τάχιον εἰς κλίμα εὐκραέστερον καὶ θερμότερον.

Ἐπανερχεται λοιπὸν αὖθις εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἤδη πρὸς Κύριον τοῦ ἀοιδίου θείου αὐτοῦ ἐκδημήσαντος, μεταβαίνει εἰς Αἴγυπτον, καθεῖθεν εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, τὸ μοναστήριον τῆς μετανοίας αὐτοῦ, ὅπου χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ διαδεξαμένου τὸν θεῖον αὐτοῦ Δωροθέου ἱερομόναχος, μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Ἀρχιμανδρίτης προχειρισθεὶς, πέμπεται αὖθις εἰς Κίεβον, ἡγούμενος τοῦ ἐκεῖσε Σιναϊτικοῦ μοναστηρίου. Ἐκτοτε δὲ καὶ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ οὐ διέλιπεν ὁ ἀοίδιμος καταγινόμενος εἰς τὰς φίλας Μούσας, φερεπόντως μελετῶν, καὶ τὸν θεῖον λόγον κηρύττων, ὅπου γῆς περιῆλθε, καὶ συγγράφων παντοίας ὕλης συγγράμματα, ἰδίως ἱστορικά καὶ

ἀρχαιολογικά, καὶ μάλιστα τὰ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἱστορίαν ἀναφερόμενα. Ἐν πᾶσι δὲ τούτοις ἀναφαίνεται ὁ σοφὸς χριστιανός, ὁ βυζαντινὸς συγγραφεὺς, πανταχοῦ διαλάμπει τὸ πνεῦμα τῆς εὐσεβείας, πανταχοῦ ἐπανθίει τῆς ἐλληνικῆς εὐγλωττίας καὶ καλλιπεείας ἢ χάρις, τὰ πάντα μαρτυροῦσι τὸν ἔρωτα τοῦ καλοῦ, τὴν εἰς τὰ πατρία ἀφοσίωσιν, τὸν ζῆλον ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς δόξης τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Καὶ δικαίως· διότι, «ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου» (Παροιμ. α', 7)· οὕτω λοιπὸν διὰ τῆς προφορικῆς καὶ ἐγγράφου διδασκαλίας ἐστερέωτε τοὺς ὁμογενεῖς, ἐνισχυὼν αὐτῶν τὸ φιλομαθές, τὸ φιλογενές, τὸ φιλόθεον· ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ἐστερέωσε καὶ ἐστήριξε τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῆς ἐν πράγμασι σοφίας αὐτοῦ καὶ συνέτεως.

Ἐτι ἐν Κιέβῳ διατρίβων, πρὸς Κύριον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ ἐκδημήσαντος, ἐκλέγεται διάδοχος ὁ Κωνστάντιος· ὅθεν ἐπανελθὼν αὖθις ἀπαίρει εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν Ἱερουσαλήμ, καὶ λαμβάνει τὴν κανονικὴν χειροτονίαν αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἀποστολικοῦ ἐκείνου θρόνου, κατὰ τὰ ἀρχῇθεν νενομισμένα, καὶ γίνεται ὁ ἕκτοτε διάσημος ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου, καὶ τοιοῦτος μεταβαίνει εἰς Αἴγυπτον. Ἀναβαίνει τὸ δεύτερον εἰς Σινᾶ, κατέρχεται εἰς Κύπρον, διατρίβει ἐκεῖ ὄλην δεκαετίαν, καὶ τελευταῖον ἐπάνεισιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, πανταχοῦ διαλάμπων ταῖς χάριτι, πανταχοῦ διδάσκων, συμβουλεύων καὶ νουθετῶν, πανταχοῦ τιμώμενος ἐξίσου καὶ ἀγαπώμενος.

Τοιοῦτον ὑψηλὸν καὶ διάσημον πρόσωπον, τοιοῦτος σοφὸς καὶ περικλεὴς ἀρχιερεὺς, ἐφελκύνει εἰς ἑαυτὸν ἀπάντων τὴν προσοχὴν, οὐκ ἠδύνατο, ὥς εἰκός, μένειν πολὺ ἐν τῇ ἀπράγμονι διαίτῃ τοῦ σπουδαστηρίου αὐτοῦ. Ὅθεν, ὅτε δεινὰ περιστάσεις τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀπήτησαν ὑπὲρ ποτε τὸν ἄξιον ἰθύντορα καὶ πηδαλιούχον τοῦ παγκοίνου σκάφους τῆς Ἐκκλησίας, οἱ πάντες τότε μιᾷ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν Σιναίου Κωνστάντιον, καὶ ἄκοντα καὶ

ἀπαναινόμενον ἀποσπῶσιν αὐτὸν ἀπὸ τῶν φίλων αὐτῷ διανοη-
τικῶν ἀσχολήσεων καὶ ἀνυψοῦσιν ἐπὶ τῆς ἀνωτάτης, ἀλλὰ
καὶ πολυταράχου τῆς Ἐκκλησίας περιωπῆς. Ὡ μακαρία ἐκεί-
νη καὶ ἀξιομνημόνευτος ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ θρόνος τοῦ Γρη-
γορίου καὶ Χρυσοστόμου εἶδεν ἀναβαίνοντα τὸν ἄξιον διάδο-
χον τῶν Φωτίων καὶ Γενναδίων, φέροντα ἐπὶ τῆς ιερᾶς κε-
φαλῆς τὸν αὐτὸν τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης σοφίας στέφανον
καὶ ἐν χερσὶ τὴν ράβδον τῆς ποιμαντορικῆς ἐπιστήμης! Ἰδοὺ
λοιπὸν ἐκπληροῦται καὶ ἐπ' αὐτὸν ἡ φωνὴ τοῦ Ἱερεμίου ἡ
λέγουσα· «καὶ δώσω ὑμῖν ποιμένας κατὰ τὴν καρδίαν μου,
» καὶ ποιμανοῦσιν ὑμᾶς ποιμαίνοντες μετ' ἐπιστήμης» (γ', 15).
Τίς οὐ μνημονεύει τὴν λαμπρὰν ἐκείνην καὶ ἔνδοξον τῆς
Ἐκκλησίας περίοδον; ὦ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία! ἀντη-
χεῖς ἔτι τὰς μακαρίας καὶ διατόρους τοῦ σοφοῦ Πατριάρχου
φωνάς, καὶ ὅτε ἀπὸ τοῦ θείου τούτου βήματος ἀνέπεμπε πρὸς
τὸν Θεὸν μετὰ κατανύξεως τὰς ἰλαστηρίου δεήσεις ὑπὲρ ἐαυ-
τοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων, καὶ ὅτε ἀπὸ τοῦ χρυ-
σοστομικοῦ τούτου θρόνου χρυσοστομικὰς ἐκφωνῶν ὁμιλίας
ἐστήριζε τὸν λαὸν ἐν τῇ πίστει. Καὶ ἔσω καὶ ἔξω τοῦ ἁγίου
τούτου ναοῦ βλέπομεν ἔτι τηλαυγῇ τὰ σύμβολα τῆς περὶ τὴν
εὐπρέπειαν τῆς Ἐκκλησίας φιλοτιμίας τοῦ Πατριάρχου Κων-
σταντίου.

Ἀλλὰ τί δεῖ μακρηγορεῖν; Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας αὐ-
τοῦ τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐν γένει διεκοτμήθησαν· ὁ ἱερὸς κλη-
ρος κατέστη ὑπὲρ ποτε σεβαστός, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἔτυχον
τῆς δεούσης περιθάλψεως· αἱ ἐκκλησίαι τῆς Κωνσταντινουπό-
λεως ἅλλαι μὲν ἐκ βάρων ἀνεκκινίσθησαν, ἅλλαι δὲ ἐπε-
σκευάσθησαν, πᾶσαι δὲ ἀνεκτῆσαντο τῆς κανονικῆς διατυπώ-
σεως τὴν ἀρχαίαν μεγαλοπρέπειαν, κατὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐμ-
φυχωθέντα λαμπρὸν ὑπογραμμὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.
Τὰ τοῦ γένους κάλλιστα διερρυθμίσθησαν, τῶν συμφερόντων
καὶ τῶν παθῶν αἱ παλῖρροι κατηνύσθησαν, ὑπὸ τῆς τοῦ

πατριαρχικοῦ προσώπου αἰδεσιμότητος καὶ γλυκύτητος δυσω-
πούμεναι, ἀγάπη δὲ ἀδελφικὴ ἐν ταῖς καρδίαις πάντων ἐβα-
σίλευε. Τὸ χρέος τοῦ κοινοῦ ἡλαττώθη ἐπαισθητῶς, ἡ δημό-
σιος παιδεία εὗρε τὸν ἐκτετῆς μουσηγέτην, καὶ τὰ γράμμα-
τα ὑπὸ προλαβουσῶν περιστάσεων νοστήσαντα, αὖθις ἀνεζωпу-
ρώθητάν τε καὶ ἐτιμῆθησαν. Πρῶτος οὗτος συνέστησεν ἐν Κων-
σταντινουπόλει τὰ ἀλληλοδιδασκτικὰ σχολεῖα, καὶ τούτων τὸ
πρωτότυπον ἰδίαις δαπάναις ἀνήγειρε, καὶ μετὰ τὴν πατριαρ-
χείαν αὐτοῦ τὸ δεύτερον ἀνεκαίνισεν. Ἀλλ' ὅπερ ἴσταται δεῖγμα
μέγιστον τῆς ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τῶν ὁμογενῶν μερίμνης αὐ-
τοῦ, ἐστὶ τὸ ἐν τῇ νήτῳ Χάλκῃ φιλολογικὸν Φροντιστήριον τῶν
ὁμογενῶν ἐμπόρων, ὅπερ ὀφείλει κατὰ μέγα μέρος καὶ τὴν σύστα-
σιν καὶ τὴν συντήρησιν αὐτοῦ εἰς τὸν ζῆλον, εἰς τὰς διηνεκεῖς
προτροπὰς καὶ εἰς τὰς μέχρι τέλους ἀδιαλείπτους καὶ γεν-
ναίως χρηματικὰς συνεισφορὰς τοῦ φιλογενοῦς πατριάρχου. Ὅταν
δὲ ἀσθένειαι ἀνθρώπων ἐπήγαγον μετὰ τὴν πατριαρχεῖαν αὐτοῦ
λυπηρὰν διάλυσιν τοῦ ἐθνωφελοῦς τούτου καταστήματος, ὦ!
πόσα κατέρρευσαν δάκρυα ἐκ τῶν ὀμμάτων αὐτοῦ, καὶ διὰ
ποίων καὶ πόσων ἐγκαρδίου ἄλγους φωνῶν ἴσχυεν ἐπὶ τέλους
ὑπομαλᾶσαι τῶν καρδιῶν τὴν σκληρότητα, ἕως οὔ αὖθις ἀπο-
κατέστητε τὴν σχολὴν ἐπὶ βάσεων ἐδραιωτέρων. Πρῶτος συνέ-
λαβε τὴν ιδέαν, καὶ πρῶτος καὶ μείζων πάντων συνετέλεσε
καὶ εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ πανσεβάστου καὶ περικαλλοῦς ναοῦ
τῆς Ζωοδόχου πηγῆς, καὶ τοῦ νοσοκομείου τοῦ Γένους· αὐτὸς
παρὼν εἰς τὴν ἐργασίαν, αὐτὸς προτρέπων, αὐτὸς χρηγῶν.
Καὶ ἐνίσχυε μὲν αὐτὸν εἰς τοὺς τότε κόπους πνεῦμα πί-
στεως, καὶ ἅμα ἡ περὶ τὰς ἱερὰς ἀρχαιοτάτης ἀρχαία αὐ-
τοῦ κλίσις, ἀλλὰ σήμερον, ὁπότε μετὰ πομπῆς ὑπάγει ἐντα-
φιασθητόμενος εἰς τὸν αὐτὸν τοῦτον θεοδόξαστον ναόν, καὶ
τεθῇ νεκρὸς παρὰ τὴν Πηγὴν τῆς Ζωῆς, ὡς τὸ ξύλον τὸ
πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων, οὐ φαίνεται
ὅτι προὔπῃρχεν ἐν τῷ ζήλῳ ἐκείνῳ προαίσθημά τι, ὅτι τὸ

εὐαγέστατον ἐκεῖνο ἱδρυμα ἔμελλεν εἶναι διὰ παντός ἡ μεγαλοπρεπὴς στήλη τοῦ τάφου αὐτοῦ; Αὐτὸς καὶ εἰς τὴν ἐξόφλησιν τοῦ χρέους τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ προεθυμήθη, καὶ ἠγωνίσθη, καὶ συνεισένεγκεν ὅσον ἠδύνατο, ὅσια καὶ κάλλιστα ἀποδίδους τὰ χειροτονητήρια. Ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ μάλιστα ὑπερησπίσθη τὴν πατρώην εὐσέβειαν ἐκ λύκων λυμαινόμενων αὐτήν, ἀντιτάττων ὅπλα δικαιοσύνης, ὡς ἐπιδέξιος τῆς ὀρθοδοξίας ἀρχιεπὶστράτηγος, «φροντίζων τοῦ λαοῦ αὐτοῦ» ἀπὸ πτώσεως, καὶ ἐνισχύσας πόλιν ἐμπολιορκῆσαι» (Σειράχ η', 4). Ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῳ τῆς αὐτῆς ζάλης πραγμάτων καὶ θορύβων τῆς θέσεως καὶ μεθ' ὅλης τῆς ἐκ τούτου σωματικῆς αὐτοῦ νοσηλείας, οὐδὲ οὕτως ἀφῆκε τὸ ἔργον τῆς συγγραφῆς, ἀλλὰ τὰς μὲν ἡμέρας ὠκοδόμει τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἑστερέου τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ἐν ἔργοις, τὰς δὲ νύκτας ἐν λόγοις καὶ διὰ τοῦ καλάμου. Ἀλλὰ καὶ ὅτε μετὰ τετραετίαν ἀπεχώρησε τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐπὶ τέσσαρα καὶ εἴκοσιν ὅλα ἔτη ἐφησυχάζων εἰς τὸ μικρὸν τῆς Προποντίδος νησιδίου, τὴν ἐνδοξὸν ἤδη διὰ τὸν Κωνστάντιον Ἀντιγόνην, διετέλει ἔκτοτε καὶ μέχρι χθὲς καὶ πρώην στηρίζων τοὺς ὀρθοδόξους καὶ συντρέχων εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διὰ συμβουλῶν, καὶ διὰ χρημάτων, καὶ διὰ φιλολογικῶν ἐργασιῶν.

Οὕτως «ἐν ἡμέραις αὐτοῦ ἑστερέωσε τὸν ναόν», διὰ τῆς ἐν λόγοις καὶ ἔργοις σοφίας αὐτοῦ· ἀλλ' οὐχ ἥττον, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἑστερέωτε τὸν ναόν, ὡς προέφημεν, καὶ διὰ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ.

Ὡς χριστομίμητε ἱεράρχα τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντίε! Καὶ τίς δύνανται ἐπαξίως ἐξυμνῆται τὰς ἀρετάς, δι' ὧν ἐξέλαμψας ἐν τῷ σκότει τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἐδόξασας ἐν τοῖς ἔργοις σου τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ; Ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ὀδηγηθεὶς ὁ μακάριος εἰς τὴν μόνην καὶ ἀληθινὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός, ἀπειμάξατο ἐξ αὐτῆς τοὺς

Θεοὺς ἐκείνους χαρακτηῖρας, καθ' οὓς οἱ ἀληθεῖς μιμηταὶ αὐτοῦ διανύουσι τὴν ὁδὸν τῆς προσκαίρου ταύτης ζωῆς, περιπατοῦντες ἀκριβῶς, κατὰ τὸν ἀπόστολον, μὴ ὡς ἄστοροι, ἀλλ' ὡς σοφοί. Ἦκουσεν ἀπὸ στόματος τῆς ἐνυποστάτου τοῦ Θεοῦ σοφίας τὸ οὐράνιον ἐκεῖνο μάθημα· «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ», καὶ ὅτι «ἐλεήμων ἐστὶν ὁ Κύριος καὶ οἰκτίρμων». Διὰ τοῦτο ἐκ νεότητος αὐτοῦ, καὶ ἕως γήρωος καὶ πρεσβείου, τρεῖς ταύτας μεγάλας χριστιανικὰς ἀρετὰς ἐξήτκει διὰ παντός ὁ αἰόδιμος, τὴν πραότητα, τὴν ταπεινότητα, τὴν ἐλεημοσύνην.

Γλυκὺς καὶ μελίχιος πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ἐδέχετο ἐπίσης καὶ τὸν μέγαν καὶ τὸν μικρὸν, καὶ τὸν πλούσιον καὶ τὸν πένητα, μετὰ τῆς ἀείποτε ἐπικαθημένης εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ φαιδρότητος, καὶ τῆς ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ χάριτος καὶ φιλοφροσύνης. Πρόχειρον εἶχε πρὸς ἅπαντας τὸν λίαν παρήγορον γέλωτα τοῦ φίλτρου καὶ τῆς στοργῆς. Οὐδέποτε ἐν τῷ ὕψει τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ ἐφάνη βαρὺς καὶ πικρὸς, οὐδὲ πρὸς τοὺς ἐκέτας καὶ ἀκολούθους αὐτοῦ ἔδειξε πώποτε σημεῖον θυμοῦ καὶ ὀργῆς. Πρὸς δὲ τοὺς ξένους, οἵτινες πολλοὶ καὶ ἐπίσημοι ἔτρεχον ἄλλοθεν ἄλλος, ὡς εἰς ἀκένωτον πηγὴν ἱσχυρῶν παραδόσεων, ἵνα ἀντλήσωσι γινώσιν, καὶ λάβωσι λύσιν τῶν ἀποριῶν αὐτῶν, μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιεικειᾶς καὶ νεστορείου γλυκύτητος διελέγετο, καὶ οὕτως εὐγενῆ ἀπεδείκνυε συμπεριφορὰν, ὥστε πάντες ἐξήρχοντο καταγεγοητευμένοι, οὐχ ἥττον ὑπὸ τῆς πραότητος, ἢ ὑπὸ τῆς πολυμαθείας τοῦ Ἐκκλησιαρχοῦ Πατριάρχου, ὅστις κατὰ τοῦτο Μωϋσῆς ἄλλος ἢ Δαυὶδ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὀφθαίς, ἀποβαίνει ἀναντιρρήτως ἄξιος τοῦ Θεοῦ μακαρισμοῦ. «Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν» (Ματθ. ε', 5).

Ἀλλ' ὁ μακάριος συνῆπτε μετὰ τῆς ἀρετῆς τῆς πραότητος καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην. Τῶς αὐτῆς ἡξιώθη καὶ ἀληθῶς δικαίας φήμης ἐπὶ σοφίᾳ καὶ πολυμαθείᾳ, τῶς αὐτῆς ἐτησίως διεχειρίζετο χρημα-

τικάς τῶν μοναστηριακῶν προσόδων ποσότητος κυριαρχικῶς καὶ αὐτοδικαίως, εἰς τοσοῦτον ὕψος ἤρθη ἀξιωματῶν ἐν ὅλῳ τῷ ἔθνει ἡμῶν, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, τοσαῦτα καὶ διὰ τῆς σοφίας, καὶ διὰ τοῦ πλούτου, καὶ διὰ τῆς δυνάμεως κατάρθωσε πρὸς εὐκλείαν τοῦ Γένους καὶ ἑαυτοῦ, καὶ πρὸς στερέωσιν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ ὁμῶς μακρὰν τύφου καὶ οἰήσεως καὶ τῆς ἄλλης ματαιόφρονος φαντασιοληξίας, ἐταπείνου ἑαυτὸν ὡς ἀρτιγέννητον βρέφος, ἐν μόνον ἔχων πάντοτε καύχημα, τὸ εἶναι δοῦλος Κυρίου πιστός, καὶ ὄργανον οἰονδήποτε τῶν ὑπὲρ τῆς ἀγίας πίστεως κριμάτων τῆς θείας Προνοίας, ἐκτελῶν οὕτω τὴν προφητικὴν ἐντολήν· « μὴ καυχᾶσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, καὶ μὴ καυχᾶσθω ὁ δυνατὸς ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ, καὶ μὴ καυχᾶσθω ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ ἐν τούτῳ καυχᾶσθω ὁ καυχώμενος, ἐν τῷ συνιεῖν καὶ γινώσκειν τὸν » Κύριον » (Α' Βασιλ. 6', 10). Καὶ οὐδέποτε μὲν ἐπεδίωξε τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν, ἀλλ' ἡ δόξα πάντοτε κατόπιν τρέχουσα, κατελάμβανε τὸν δραπετὴν αὐτῆς. Ἀνωνύμως πάντοτε ἐξέδιδε τὰ πολλὰ καὶ γενναῖα ἔργα τῆς διανοίας αὐτοῦ· καὶ ὁμῶς τίς οὐ γινώσκει, καὶ οὐ θαυμάζει τὸν ἀνώνυμον συγγραφέα τῆς **Κωνσταντινιάδος** καὶ τῶν **Αἰγυπτιακῶν**, καὶ τοσούτων ἄλλων ἀρχαιολογικῶν καὶ θεολογικῶν αὐτοῦ πραγματειῶν καὶ διατριβῶν; Οὕτως ἐν τῷ βᾶθει τῆς ταπεινώσεως αὐτοῦ ἀνεφάνετο ὅλον αὐτοῦ τὸ ὕψος, καί, εἴ τις ἕτερος, ἐκτῆσατο καὶ ὁ Πατριάρχης οὗτος τῇ ταπεινώσει τὰ ὑψηλά, τῇ πτωχείᾳ τὰ πλούσια· διότι ὅσον ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, τοσοῦτον ταπεινοῖς δίδωσι χάριν ἐκεῖνος, οὗ « ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη ».

Ἄλλ' ἡ μεγάλη καὶ ἐξαίρετος ἀρετὴ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίου ὑπῆρχεν ἡ ἐλεημοσύνη. Ἄλλ' ἐνταῦθα... Τίς ὁ πολὺς οὗτος θρῆνος καὶ ὁ κοπετὸς ὁ μέγας, ὁ κλονῶν καὶ σαλεύων σήμερον τὰς ἀγυῖας καὶ ρύμας σου, ὦ πόλις τοῦ

Κωνσταντίνου ἀγία καὶ βασιλεύουσα; Κλαυθμὸς οὗτος πενήτων, καὶ ὀδυρμὸς ὀρφανῶν καὶ χηρῶν, οἵτινες κλαίουσιν ἑαυτοὺς καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν, στερηθέντες σήμερον τοῦ μεγάλου αὐτῶν προστάτου καὶ ἀντιλήπτορος. Ἐάν τις, ἀγαπητοί, ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν ἀρχαίων ἀγίων μνημονεύηται διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἐλεήμονος, οἷος ὁ ἅγιος Ἰωάννης Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ὁ ἅγιος Φιλάρετος, καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ Ἐκκλησίᾳ ὁ Πατριάρχης Ἀβραάμ, καὶ ὁ δίκαιος Ἰώβ, ἀναντιρρήτως τοιοῦτος ἐλεήμων ἀνεφάνη ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὁ Πατριάρχης Κωνσταντίας. Τεσσαράκοντα καὶ τρία ἔτη ἀφ' οὗτου διαρκῶς διέμεινεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ τρισμακάριος, ἐν ὅλῳ τούτῳ τῷ χρόνῳ ἡ δεξιὰ τοῦ ἁγίου ἐκείνου καὶ ἀκάματος δεξιὰ, ἣν σήμερον ἀσπαζόμεθα ἀκίνητον καὶ ψυχράν, ὑπῆρχεν ἐν ἀγνοίᾳ τὸ πλεόν τῆς ἀριστερᾶς, αἰέττους κρουνοὺς ἐλεημοσύνης ἀφθόνως ἐκρέων εἰς πάντας τοὺς χρεῖαν ἔχοντας. Λιτὸς αὐτὸς καὶ ἀπείριτος ἐξεκένου τὰ ἴδια εἰς τοὺς πένητας, ζῶν, καθὼς ἔζων οἱ μακάριοι ἀπόστολοι, « ὡς πτωχοί, πολλοὺς δὲ πλουτίζοντες » (Β' Κορινθ. 5', 10). Ποσάκις ἡ ἀπαλή ἐκείνη καὶ εὐσυμπάθητος καρδιά ἐξεχέετο εἰς δάκρυα, πρὸς τὴν ταλαιπωρίαν τῶν πτωχῶν καὶ τὸν στεναγμὸν τῶν πενήτων! Ἠλέει δὲ μετὰ τῆς συνήθους πάντοτε πρῶτητος καὶ ταπεινώσεως, εὐλαβούμενος τὸ φιλότιμον τῶν ἐλεουμένων, καὶ ὡς εἰ αὐτὸς μᾶλλον ὑπ' ἐκείνων ἠλεεῖτο, εὐεργέτης ἀγαπητὸς καὶ κεχαριτωμένος, ὁποῖον ἀπαιτεῖ ὁ Θεὸς τῶν χριστιανῶν εὐεργέτην· « ἰλαρὸν γὰρ δότιν ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς » (αὐτ. θ', 7).

Οὕτως, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ὁ σεβάσμιος οὗτος πατὴρ καὶ ἱεράρχης, οὕτως εὐηργέτητε καὶ χειρὶ, καὶ γλώσσῃ, καὶ φωνῇ, καὶ φρεσὶ, καὶ ἐν μεγάλοις καὶ ἐν μικροῖς, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, καὶ πλουσίους καὶ πένητας, καὶ πεπαιδευμένους καὶ ἄμαθεῖς, καὶ ἅπαν συλλήβδην τὸ Γένος καὶ τὸ λοιπὸν χριστιανικὸν ὀρθόδοξον πλήρωμα, τοσαύτας προσήνεγκεν ἐκδουλεύ-

σεις καὶ εἰς τὴν θρησκείαν, καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην, καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα· οὕτω καὶ διὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς «ἐν ἡμέραις αὐτοῦ ἐστερέωσε τὸν ναὸν» λαμπρὸν ἀρετῆς παράδειγμα προστησάμενος ἑαυτόν, καὶ τοῖς λογίοις τοῦ ἔθνους, καὶ τοῖς ἱεράρχαις τῆς Ἐκκλησίας.

Τοιοῦτον δὲ γενόμενον τὸν αἰόδιμον, ἐτίμα μὲν δεόντως ὅλον τὸ Γένος, διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν παγγενοῦς εὐλαθείας, ἐτίμησεν δὲ καὶ τῶν ξένων σοφῶν ὅσοι ἠξίωσαν ἐπιβλέψαι εἰς τὴν διανοητικὴν τοῦ Γένους ἡμῶν κατάστασιν, ἐπαινέσαντες αὐτὸν ἐν συγγράμμασι πολυτίμοις. Ἦδη δὲ καὶ θρόνοι βασιλικοὶ καὶ κυβερνήσεις ἐπεκύρωσαν τὴν πάνδημον περὶ αὐτοῦ γνώμην, τιμήσαντες τὸν ἄνδρα διὰ τιμαλφῶν παρασήμων. Καὶ πρῶτον μὲν ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις τοῦ τριτεβιάτου ἡμῶν σουλτάνου Ἀβδούλ Μετζίτ, ἔπειτα δὲ καὶ ἡ τοῦ Μεγαλειστάτου αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ρωσιῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Β', καὶ ἡ τοῦ Μεγαλειστάτου βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Ὁ. Θωμῆ τοῦ Α'. Καὶ οὗτοι οἱ βασιλικοὶ κόσμοι, μετὰ τῆς περιβολῆς τῆς δόξης τοῦ ἱεραρχικοῦ ἀξιώματος, γίνονται σήμερον εἰς αὐτὸν κόσμοι ἐπιτάφιοι, δι' ὧν οὗτος παρίσταται ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, κατὰ τὸν σοφὸν Σειράχ «ὡς σκεῦος χρυσοῦ ὀλοσφύρητον κεκοσμημένον πᾶντι λίθῳ πολυτελεῖ» (ν', 9). Οὕτως ἐδόξασεν ἐπὶ γῆς ὁ τῆς δόξης Θεὸς τὸν ἀντιδοξάσαντα αὐτὸν ἱεράρχην. Ὅτε δὲ ἠυδόκησεν ἵνα καλέσῃ τὸν ἐκλεκτὸν αὐτοῦ θεράποντα εἰς τὴν γῆν τῶν πράξεων, ἐξαπέστειλε πρὸς αὐτὸν ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν προπομπὸν εἰς τὰ ἄνω βασίλεια, τὸν ἄγγελον τῆς μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, τὸν μακχωρώτατον Πατριάρχην Ἱεροσολύμων, ὅστις ἐξετέλεσε πρὸς τὸν ἀποδημοῦντα πρεσβύτερον ἀδελφὸν καὶ πατέρα πάντα τὰ χρεὴ τῆς εὐσεβείας, ὅσα ἡ πίστις καὶ τὸ φιλάδελφον ὑπηγόρευσαν. Καὶ δὴ δεξιόμενος εὐλαβῶς δι' αὐτοῦ τὸν ἀρραβῶνα τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ εὐλογήσας ἐξ ὅλης ψυχῆς πάντας τοὺς ἀγαπητοὺς ἀδελφοὺς Πατριάρχας τε καὶ ἀρχιε-

ρεῖς καὶ ὅλην τὴν σιναϊτικὴν Ἀδελφότητα, καὶ ἐπευξάμενος τὰ κρείττονα εἰς τε τὴν περιλημμένην αὐτῷ Κωνσταντινούπολιν, εἰς ὅλον τὸ Γένος καὶ εἰς ὅλην τὴν Ὀρθοδοξίαν, ἀναπετῶν ἐκοιμήθη καὶ ὑπνώσκει ἐν εἰρήνῃ τῶν δικαίων τὸν ὑπνον ὁ σοφός, ὁ ἐνάρετος, ὁ ἐλεήμων Πατριάρχης. Ἡ δὲ πολιά αὕτη καὶ αἰδέτιμος κεφαλή, καὶ τὸ σεβάσμιον τοῦτο εἶδος καὶ σχῆμα καταδιδύχονται μετὰ μικρὸν εἰς τὸν τάφον, συνθάπτεται μετ' αὐτοῦ διὰ παντὸς τοιοῦτος ἀνεκτίμητος θησαυρὸς ἱστορικῶν καὶ ἐθνικῶν ἡμῶν παραδόσεων. Μακαρισθείη ἡ ψυχὴ σου, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ εὐχή σου εἴη μεθ' ἡμῶν.

Ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, καὶ σύμπασα ἡ καθ' ἡμᾶς γενεά, ἡ ὁμογενὴς καὶ ὁμόδοξος! Ἐκλείπει λοιπὸν σήμερον ἐκ μέσου ἡμῶν ὁ Παναγιώτατος Πατριάρχης Κωνσταντίας· αἵρεται ἐκ μέσου ἡμῶν τὸ πολύτιμον τοῦτο καὶ μόνον ἴσως λείψανον τῶν λογίων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὁ φίλος καὶ συμπράδμων τῶν μεγάλων ἀνδρῶν Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως καὶ Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη. Ἐπεσεν ὁ παλαιὸς οὗτος στύλος, τὸ τῆς ἱεραρχίας ἐδραῖωμα, ὃν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐθαύμασαν νέον, καὶ ἡμεῖς ἐσεβάσθημεν γέροντα, καὶ ἤδη θρηνοῦμεν νεκρόν. Ἡ ἡμέρα αὕτη ὑπάρχει ἡμέρα πένθους διὰ τὸ Γένος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. «Ἐγούμενος μέγας πέπτωκεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἐν τῷ Ἰσραήλ» (Β' Βασιλ. γ', 38). Ἡ θέσις αὐτοῦ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς κοινωνίᾳ χηρεύει· τίς δύναται ἀντικαταστήσαι αὐτόν; Μή τις τῶν ἐνθάδε παρόντων; μή τις τῶν γεραιτέρων; μή τις τῶν νεωτέρων; Ἐπέρχεται μοι ἀναβοῆσαι τὸ τοῦ φωστῆρος τῶν Νισσαέων· «Ἴδού βουλῆς καιρός, καὶ ὁ συμβουλευὼν σιγᾷ· πόλεμος ἡμᾶς περιεστοιχίσται, πόλεμος αἰρετικὸς, καὶ ὁ στρατηγῶν οὐκ ἔστι· κάμνει ταῖς ἀρρωστίαις τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸν ἱατρὸν οὐχ εὐρίσκομεν» (λόγ. εἰς τὸν ἅγιον Μελέτ.).

ὦ Κύριε, σῶσον δὴ, ὦ Κύριε! ἡμεῖς οὐδόλως διστά-

ζομεν εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς ἀγίας σου Ἐκκλησίας αἰώνιον Πρό-
νοιαν· πιστεύομεν ὅτι «σὶ μεθ' ἡμῶν εἶ πάσας τὰς ἡμέρας,
ἕως συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Ματθ. κη', 20)· οἶδαμεν ὅτι
ἀξουσία γῆς ἐν χειρί σου, καὶ τὸν χρήσιμον ἐγερεῖς εἰς και-
ρὸν ἐπ' αὐτῆς» (Σειρ. ι', 4)· ἐμάθομεν δὲ ἐκ μακρῶν χρό-
νων πείρας, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ ἀνάγκῃ καὶ περιστάσει ἐκλείψου-
σί σοι στρατιῶται. Καὶ νῦν δείξον ἡμῖν, Κύριε, τὰ ἀρχαῖα
ἐλέη σου, καὶ κρίσον ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ ἐκ τῶν ἀδελφῶν
ἡμῶν, ἀντὶ τοῦ ἀναλαμβανομένου σήμερον Ἡλιοῦ, ἕτερόν
τινα Ἐλισσαιὲ εἰς προφήτην σου. Καὶ τοῦτον μὲν τὸν ὄσιόν
σου μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἀβραάμ συναρίθμησον, τὴν δὲ
ἀγίαν καὶ ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν σου, Αὐτὸς, Πανάγαθε, κρά-
τυνον, στερέωσον ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς ἀμωμῆτου πίστεως, τὴν
δὲ πόλιν σου ταύτην παραμύθησον Αὐτὸς ἄνωθεν ἀπὸ τῆς ἡδὴ
καταλαβούσης αὐτὴν ὀδύνης καὶ θλίψεως. Ἡμεῖς δὲ πάντας
ἐπισυνάγαγε εἰς τὴν βασιλείαν σου τὴν οὐράνιον. Ἀμήν.

ΤΕΛΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΦΙΕΡΩΣΙΣ	Σελ.	γ'
Τοῖς ἐντευξομένοις	»	ε' — ιε'

ΛΟΓΟΙ

ΕΠΙΤΑΦΙΟΙ ΚΑΙ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΙ

ΛΟΓΟΣ εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου διδασκαλοῦ Βαρθολομαίου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κυρίλλου	σελ.	3 — 24
ΛΟΓΟΣ εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου Κωνσταντί- νου Τυπάλδου πρώτου σχολάρχου τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς	»	24 — 48
ΛΟΓΟΣ εἰς τὸ δεύτερον μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου Κωνσταντίνου Τυπάλδου	»	48 — 57
ΛΟΓΟΣ εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου Ἀναστασίου Σακελλαρίου	»	58 — 70
ΛΟΓΟΣ εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ ἀοιδίμου Ζαχαρία Ζα- χάρωφ	»	70 — 77
ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ εἰς τὸν Ἀνθιμον Μαζαράκην μητροπολίτην Σελευκείας, διευθυντὴν δὲ τῆς ἐν Χάλκῃ ἐλληνοσεμ- πορικῆς Σχολῆς	»	77 — 85
ΛΟΓΟΣ εἰς τὸ μνημόσυνον Κωνσταντίνου Καραθεοδωρῆ	»	85 — 99
ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ εἰς Ἰωάννην Φωκᾶν ἱατρὸν	»	100 — 104
ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ εἰς Δημήτριον γραμματέα τοῦ ἐν Ἀλεξαν- δρείᾳ πατριαρχικοῦ θρόνου	»	105 — 108
ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ εἰς Ἀλέξανδρον Φενερλήν	»	109 — 113
ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ εἰς Δημήτριον Μεστεκέν	»	113 — 117
ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ εἰς τὸν ἐξ Ἀγράφου Κωστάκη ζήσαντα καὶ ἀποθνήσκοντα ἐν Σταυροδρομίῳ	»	118 — 125
ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ εἰς τὸν Γεώργιον Διδύλην	»	125 — 127
ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ εἰς τὸν ἐκ τοῦ χωρίου Γλυκεῶς τῆς Ἰμβροῦ Παπᾶ Συνέσιον	»	128 — 129

ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

ΛΟΓΟΣ εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ διδασκάλου Ἰωάννου Τάξη.	σελ. 130—140
ΛΟΓΟΣ εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ μακαρίτου Κράλη . . .	» 140—146
ΛΟΓΟΣ ἐπικήδειος εἰς Θρασύδουλον Γιάνναρον . . .	» 147—152
ΛΟΓΟΣ πανηγυρικὸς εἰς τὸν πρωτομάρτυρα καὶ πρωτοδιά- κονον Στέφανον.	» 153—167
ΛΟΓΟΣ πανηγυρικὸς εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν καὶ ἰσαποστόλου Φωτίου πατριάρχου Κων- σταντινουπόλεως τοῦ ὁμολογητοῦ	» 168—187
ΛΟΓΟΣ πανηγυρικὸς εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν καὶ ἰσαποστόλου Φωτίου πατριάρχου Κων- σταντινουπόλεως τοῦ ὁμολογητοῦ	» 188—197
ΛΟΓΟΣ πανηγυρικὸς εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικολάου	» 197—208

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

ΛΟΓΟΣ ἐπικήδειος εἰς τὸν ἀοίδιμον πατριάρχην Κωνσταν- τινουπόλεως Κωνσταντιὸν τὸν Α' τὸν ἀπὸ Σι- ναίου	σελ. 209—224
--	--------------

Σελ.	Στίχ.	Γράψε,	Σελ.	Στίχ.	Γράψε,
5	41	ἀτχολουμένων	107	6	τὸν ἡγάπων—τὸν ἐτίμων
8	20	νεωτέρων	112	13	παιδείᾳ
13	6	κλῆσιν	121	15	οἰκίας
16	11	ἄτυπον	127	3	τεθλιμμένων
38	14	δυσμένεια	130	22	ὑμεῖς
38	19	αὐθόρμητος	139	25	ἐγκυχυῖσθε
39	7	ἐπέμενε	142	10	ἐν ἐκ τῶν ὀλίγων
39	15	ἡ αὐθαιρεσία	142	12	πενθούμενον,
44	2	Ἐκκλησία	145	3	οὗτος
55	7	κατελάμπρυναν	145	4	συνετέλεσεν
56	8	ἔχομεν	147	12	ἡμεῖς
58	11	ἀποδίδομεν	148	15	ἡμῶν
59	24	ὀπισθοδρόμησις	151	17	παράδειγμα;
63	28	καταστήματα	159	3	ὥσιν
69	20	τὸ ὅποῖον	180	15	τοὺς μυρίων
91	19	ἤμισυν	189	5	μελιρρύτων
93	28	καταστήματα	189	18	ἡμετέρας
100	21	Φωκᾶς	192	3	καὶ τρεφόμενοι
106	30	ἀφωσιωμένων	193	15	ἄπαντας
			299	8	τὰς τρεῖς ταύτας

